

ΒΑΣΙΛΗ Π. ΖΑΡΜΠΑΛΑ

Το αμίλητο νερό

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

8/4

Αθήνα 2000

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΒΑΣΙΛΗ Π. ΖΑΡΜΠΑΛΑ

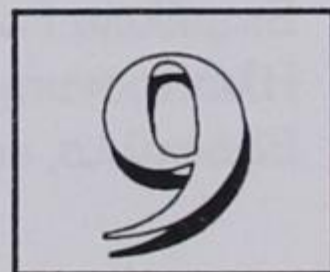
ΕΘΝΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
Αρ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 55998
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 12/9/2014
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

Το αμίλητο νερό

(Αναμνήσεις από την παιδική μου ηλικία)

* ΣΥΛΛΟΓΗ *
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Έκδοση της εφημερίδας
«Ο ΠΑΛΜΟΣ ΤΗΣ ΛΕΣΙΝΙΤΣΑΣ»
Αθήνα 2000

ΒΑΣΙΛΗ Π. ΖΑΡΜΠΑΛΑ «Το αμίλητο νερό»

ISBN 960-86878-0-2

© Εφημερίδα «Ο Παλμός της Λεσινίτσας»

Πειραιώς 8 – 104 31 ΑΘΗΝΑ

Τηλ: (01) 524 2204 – Fax: (01) 524 2069

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια έκδοσης: **Παναγιώτης Μ. Λέζος**

Ηλεκτρονική Φωτοστοιχειοθεσία: **Γεώργιος Ι. Γαλαίος**

Εξώφυλλο, εσωτερικά σκίτσα: **Βασίλης Γ. Λίτος**

Στη μνήμη του Δασκάλου μου
Αναστάση Μπάχου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΖΑΡΜΠΑΛΑ

(Μωσαϊκά αναθύματα)

Είν' άνθρωποι που κουβαλούν εντός τους τη γενέτειρα. Κι είναι βαριοί σαν βράχοι.

Ο Βασίλης Ζαρμπαλός από τη Λεσινίτσα είναι από αυτούς.

Μέσα στο πλούσιο είναι της ψυχής του δεν μπόρεσ' ο κοσμοπολιτισμός να ξεριζώσει τη γενέτειρα. Κι ας είναι λεπτεπίλεπος, είναι βαρύς σαν βράχος.

Τότε, λίγα γνώριζα για το Βασίλη Ζαρμπαλά το γιό της θειάκω Παντελέσιας.

Όμως, τον είχα συμπαθήσει. Γιατί κι εγώ πιο πολύ γυρόφερνα στις πλαγιές και στις βρύσες, στις ράχες και στα περιβόλια, παρά κάτω στον όχλο της μιζέριας.

Δεν τό 'ξερα που κι αυτός είχε γράψει υπέροχες, αγνές σελίδες πεζογραφίας.

Κι είχε ξαναγυρίσει να ξαναβαφτιστεί στα πηγάδια του, στα νερά του. Να ξαναφιλήσει το κατώφλι στο πατρικό του σπίτι. Να υποκληθεί στον τάφο της μητέρας του.

Νιώθω υπερηφάνεια κι αισθηματική ικανοποίηση τώρα που έχω μπροστά μου τα χειρόγρατά του.

Εξαιρετικές σελίδες και παράξενες, που αποτελούν ένα περίεργο, πρωτότυπο βιβλίο στο είδος του. Σάμπως να τό 'γραφε η λεπτομέρεια του δεκαπεντάρη κι όχι η σοφία του εβδομηντάρη.

Ένας βαθύς λυρικός στοχασμός και πόνος που σε συγκλονίζει.

Είναι η ευγένεια που οργώνει την ανθρώπινη ψυχή με ήλιους και ισκιώματα. Με χιόνι και αγερικά. Με μητρική στοργή και παιδικά ξεσπάσματα.

Αναρωπιέμαι, τι νά 'ναι τάχα αυτό το βιβλίο;

Και σκίτσα και πεζοτράγουδα. Και αφηγήματα κι αναθυμήματα. Και ξεχωριστά το καθένα κι όλα σε μιὰ ενότητα.

Όταν είναι κώρια, ο κεντρικός αφηγητής, που συμπίπτει με τον ίδιο το συγγραφέα, στενεύει τον κύκλο του.

Όταν είναι μαζί όλα τα πεζά του μοιάζουν με μυθιστόρημα, που ο ήρωάς του τα λέει όλα. Για ότι πάνει το βλέμμα του στην παιδική κι εφηβική ηλικία.

Είναι η λατρεία της εφηβείας και παιδικής ηλικίας. Να δει τον κόσμο απ' το πρίσμα της διαύγειας.

Ο Βασίλης Ζαρμπαλάς αλλάζει τα λογοτεχνικά σχήματα. Κι όπως λέει ο Κρότσε, όταν οι συγγραφείς αλλάζουν τα λογοτεχνικά είδη, οι κριτικοί συνάζονται και εφευρίσκουν άλλα.

Το τοπίο είναι γνωστό. Η γενέτειρα. Το πατρικό του σπίτι. Η ρούγα του. Η κερασιά του. Το ποτάμι. Η ράχη. Τ' αμίλητο νερό. Είναι η μαγεία της ψυχής της αθωότητας και της καλοσύνης. Τρίζουν τα δέντρα. Πέφτουν τουλούπες τα χιόνια. Γαυγίζουν τα σκυλιά. Βελάζουν οι προβατίνες.

Παρελαύνουν εφήμερες εικόνες, με διαστάσεις εκτάκτων γεγονότων. Μέσα σε μια κούφια γνωστών ανθρώπων. Κάτω από έναν κόκκινο ουρανό.

Ο Βασίλης Ζαρμπαλάς δεν κάνει πειράματα με τα αισθήματά του.

Ο Βασίλης Ζαρμπαλάς δεν σκαρώνει τεχνικές δομές στ' όνομα των ανακαλύψεων της μορφής.

Η αφήγησή του είναι έμφυτη. Πειστική. Σίγουρη. Δοκιμασμένη.

Στα αυθόρμητα αφηγήματα η ίδια η δομή είναι παράξενη, στην πρωτοτυπία της.

Είναι τέχνη του λόγου που επιλέγει τη λεπτή πτυχή της λέξης. Που προσαρμόζεται σ' αυτή την εύθραστη ηλικία των αισθημάτων και των ονειρών. Του άγνωστου και της απορίας. Με τους προβληματισμούς της και τα αινίγματά της. Κι από κει περνάει και παίρνει το δρόμο διαχρονικά προς το σήμερα. Στο συνάνθρωπό μας.

Η ηλικία του συγγραφέα μακριά από το αντικείμενο της γραφής.

Ο τόπος της γραφής μακριά από τη γενέτειρα γη του συγγραφέα.

Όλα κατά του συγγραφέα κι ο συγγραφέας πάνω απ' όλα νικάει καιρούς και τόπους.

Είναι ο πόνος και τα μεράκια του μικρού Λεσινιτσιώτη που ζητάει ορίζοντες.

Ένας μικρούλης. Αεικίνητος. Όλο σφρίγος και τρεχάλες. Απόφαση κι εξυπνάδα. Που τον τρώνε τα χέρια. Που δεν τον πάνει ο τόπος. Που δεν τον χωρούν τα όρια ενός βουνίσσιου χωριού, που 'κουμπάει στ' αστέρια.

Μ' έναν πρωτοφανή εσωτερικό κόσμο που ξεσπάει να ευρύνει τις επαφές με το μεγάλο κόσμο. Ο επαρχιώτης που ξέρει καλά τα της επαρχίας και διακρίνεται και στα της πολιτείας.

Λιτά και σύντομα αφηγήματα. Σαν νά 'ναι παρμένα με τον φωτογραφικό φακό. Αλλά η ψυχή του συγγραφέα εντός τους. Κι εκεί μέσα είναι ο καθένας μας με τον ίδιο παιδικό βίο, που όλα φαίνονται ρόδινα.

Αλλά πλάι στο λυρισμό και το χαμόγελο είναι κι ο σαρκασμός και το δράμα. Κι η ψυχολογία μας. Που δεν μας βαστάει αυτός ο άγιος, ποιητικός τόπος. Ως τα όρια της τραγωδίας. Ως τα όρια της τελευταίας πράξης της τραγωδίας.

Πίσω απ' την ποιητική της αθωότητας είναι και η ηθική και η αισθηματική πλευρά. Τα αγνά κι ειλικρινά αισθήματα και τα ιδανικά του.

Στην πεζογραφία του Βασίλη Ζαρμπαλά, ζηλεύεις μια κατακάθαρη γραφική φύση κι ομορφιά. Σαν τα πρωγιά με τις πάχνες και τις δροσοσταλιές. Και σαν τα ηλιοβασιλέματα πίσω απ' τα βουνά μας.

Η λυρική του οπτική δεν ωραιοποιεί την πραγματικότητα. Κι αν ζωγραφίζει τη γραφική φύση της γενέτειράς του.

Στο πεζογράφημα του Βασίλη Ζαρμπαλά πικραίνεσαι γι' αυτούς τους ανθρώπους, που ζουν εκεί πάνω με τους άγραφτους νόμους της αλληλοεκτίμησης και του αλληλοσεβασμού. Της αλληλοβοήθειας κι αλληλοκατανόησης. Σαν σε μια μυστική κι αθόρυβη συμφωνία. Στην ψεύτικη γαλήνη. Όπως γεννήθηκαν απ' το Θεό. Γεννημένοι τίμια απ' την πίστη, όπως τις πρώτες μέρες της καταβολής του κόσμου. Γαντζωμένοι απ' τη γη τους. Το βιό τους. Τα δέντρα τους.

Ταγμένοι χωρίς αντιζηλίες στα πεζούλια της ζωής και της ύπαρξης, της αντοχής και του θανάτου και στοχαστικοί πότε σαν σοφοί και πότε σαν διπλωμάτες...

Καπετανάτοι, φιλομαθείς και λαϊκοί φιλόσοφοι, που συζητούν μες τη μέση του Καραντζά για τον εαυτό τους και για τον κόσμο.

Αμόλυντοι. Δίχως ελαπτώματα. Να ζητούν το καλοκάγαθο στον εαυτό τους και στους άλλους.

Πίσω απ' τον κρυψώνα της αφήγησης του Βασίλη Ζαρμπαλά συναντάς τα φιλοσοφικά μηνύματα. Είναι το τρομαχτικό δράμα αυτών των ανθρώπων, γιών των ξεριζωμένων. Που μεγάλωσαν πριν καιρού στην ορφάνεια του ζωντανοχωρισμού. Κοντά με τη μάνα τους. Τη στοϊκή αντρογυναίκα των βουνών μας.

Φιλοσοφικά εδώ εναρμόζεται η τραγικότητα, η δραματικότητα κι η κωμικότητα. Το αιώνιο και το εφήμερο είναι μπλεγμένα ως τα όρια του ονειρικού και της πραγματικότητας.

Κεντισμένοι. Λιγόλογοι είναι οι χαρακτήρες. Και ένα στο όλο της. Και κώρια κάθε αφήγηση. Και μυθιστόρημα στο όλο της. Και αποσπασματικά κεφάλαια. Και κάτι συμβάντα να μένουν στη μέση. Για να τα συνεχίσεις με τη φαντασία σου.

Όταν τελειώνεις τα αφηγήματα του Βασίλη Ζαρμπαλά, αμέσως σου γεννιέται η αίσθηση να τα ξαναδιαβάσεις. Τι ο καθένας θέλει να ξαναζήσει εκεί με τα δικά του τοπία. Σαν να βρίσκει κάτι από τον εαυτό του. Απ' τους χαρακτήρες, που στις μέρες μας, είχαν αγριέψει. Είχαν γίνει πιο μουντοί. Πιο ορμητικοί. Και δεν τους γελοΐσ' ο κείλος, όπως στα χρόνια της καλοσύνης. Τα ήθη και τα έθιμα. Η ελιά στη γωνιά. Η Πασχαλιά. Οι τηγανίτες τα Χριστούγεννα.

Αυτός ο άνθρωπος, που με το βλέμμα του Βασίλη Ζαρμπαλά φαίνεται όμορφος στη φτώχεια του. Αξιέπαινος στην εξυπνάδα του. Αλύγιστος στην επιμονή του. Ακατάβλητος στην καταγωγή του, όταν έμεινε πέρα απ' τα σύνορα. Και μόνος του μπόρεσε να επιβιώσει στην περηφάνια.

Τι να πεις για τη γλώσσα του Βασίλη Ζαρμπαλά, που σε μαγεύει;

Τι να πεις για την πλούσια ντοπιολαλιά της ιδιαίτερης πατρίδας του;

Τι να πεις για το αμόλυντο ιδίωμα με τα δείγματα του δωρικού λεξικού πλούτου;

Η αγνότητα του γλωσσικού ιδιώματος στις κατακάθαρες εκφράσεις, στις κατάρες, στις ευχές. Χωρίς να το παίζει με την «πολιτισμένη» ή την «καθαρευουσιάνικη» κι εξελεπτυσμένη της πόλης και της μάθησης.

Κι όταν μιλάει ο ηδειάρης, ο τσαγκάρης, ο μπεκτσής, ο καλαντζής, ο παπάς, ο δάσκαλος. Τα πορτραίτα είναι γκραβούρες, Ίσκιοι. Αχτίδες. Γρήγορες μολυβιές. Σαν στις κινηματογραφικές σκηνές, που τρέχεις να τις δεις. Γιατί το ξέρεις ότι θα καθούν και θα φύγουν.

Είναι οι συνομήλικοι συνομιλητές του συγγραφέα της παιδικής ηλικίας της δεκαετίας του '30. Γεμάτο κόσμο κι εντυπώσεις.

Ζωή με συμπυκνωμένες σκηνές που τις γνέθει στη μνήμη μερόνυχτα. Και γύρω του προκαταλήψεις. Μαραζωμένη ζωή. Φαντασίες. Ρουτίνα. Ανησυχίες. Όνειρα. Λύπες και πίκρες. Ζωή και θάνατος. Συρρίκνωση και ξενιτιά. Κόσμος της βιοπάλης στα μέτρα μιας επαρχιώτικης μέρας. Που ανατέλει από μια κορφή και βασιλεύει σε μια ράχη. Αποκομμένη κι απομονωμένη απ' τον εθνικό κορμό. Ξεχασμένη στη βουκολική της ύπαρξη.

Μια τρομαχτική κατάρρα του επαρχιώτη με δύναμη και ζωντάνια. Και που ξοδεύεται άσκοπα βοσκώντας πρόβατα κι ονειροπολώντας.

Κι όμως μέσα της βουίζει όλη η πατρίδα, από τη γέννηση μέχρι τη σταύρωση, από τα πάθη ως τη δικαίωση.

Τον εντυπωσιάζουν οι βρουκολακισμένοι. Τ' αμίλητο νερό. Οι λάκοι. Οι νύχτες. Ο Κώστας Κώτσος ο καλαντζής, που πλέκει τους στίχους του κάτω στο μυλαύλακο. Κι ο δάσκαλος ο Αναστάσης, που καμπουριασμένος στη γνωστή στάση της σοφίας του, μοιάζει με πελαργό ακουμπισμένο στον αυλότοιχο του σχολείου.

Η μεγάλη ανησυχία αυτού του μικρού παιδιού γι' αυτόν τον κόσμο. Το χώρο. Τους συνανθρώπους. Κι ας φαίνεται ότι καθετί είναι ήρεμο, όμορφο, ροδαλό, εντυπωσιακό. Όμως δεν στέκει απλά στον εξωτερικό ρομαντισμό.

Τι θα γίνει; Τι θα γίνουν; Τι θα κάνουν; Πώς θα καταλήξουν;

Οι γριές που κουβεντιάζουν στις σκάλες. Οι φωνές τους από τη μια μεριά του χωριού στην άλλη. Τ' απλά πρόσωπα των ομογενών του συγχωριανών χωρίς να τα μυθοποιεί, αλλά κι ούτε να τα πάει στα όρια του ντοκουμέντου.

Αν στην παιδική ματιά ο Γιάννη Μάρος είναι μύθος, ο παπάς που κοιμάται έξω, κάτω απ' το δέντρο της Παναγιάς είναι μύθος, ο Τάσση Ζηνόβιος είναι μύθος, αυτά σαν λογοτεχνικά ευρήματα λύνουν την απορία τους κατά τα ξημερώματα στο ρεαλισμό και την πραγματικότητα της μάνας του, της Παντελαΐσιας.

Όποιος είναι απ' τη Λεσινίτσα, τους γνωρίζει όλους.

Όποιος δεν είναι απ' τη Λεσινίτσα, τα βιώνει μέσα του σαν λογοτεχνικά πρόσωπα. Με τις ενόπτες και τις αντιθέσεις τους.

Από τις παγανικές εικόνες ως τα λιποταχτήματα απ' τους τάφους των ανθρώπων, που δεν αφήνουν τα κατσάβραχα και κάνουν όλον τον κύκλο του βίου τους εκεί. Γέννηση. Παντριγιά. Θάνατος. Αθανασία. Εκεί όλοι οι στοχασμοί του. Στο φίλτρο του παιδικού βλέμματος. Κι αν τώρα που τα γράφει είναι μακριά κι απ' τον τόπο κι απ' την πρώτη ρομαντική, ονειρική ηλικία.

Πλάι στους στοχασμούς και τις απορίες της λεπτομέρειας συναντάς ελάχιστες ηθικολογίες.

Η υπόθεση είναι να τα δει όλα. Να τα μάθει όλα. Να τα πιάσει με το χέρι του όλα. Στις χαρές και στα παιχνίδια. Στις αποτυχίες. Στις αφοσιώσεις. Στις περιπέτειες. Ένα παιδί γεννημένο με το δαιμόνιο της προόδου και με το άνοιγμα προς το μεγάλο κόσμο.

Η ενημέρωση είναι έντονη. Όχι όμως να περάσει σε σχολαστική λεπτομέρεια, αλλά να τα μετρήσει ποιητικά αυτά που βλέπει γύρω του. Ρεμβάζει τη φύση. Τον μεγαλώνει. Λεσινιτσιώτικα χιόνια. Τουλούπες. Μαύρα, βαριά σύννεφα. Σχεδια να στήσει πλάκες για κοτσύφια και κοκκινολαίμηδες. Χαζολογεί. Σκαρφαλώνει στις θυμωνιές. Ακούει τις καμπάνες του εσπερινού. Τα κουτσούπια στο τζάκι. Η πλάκα για τηγανίτες. Η τριάδα των αφηγημάτων: Αυτός, η αδερφή, η μάνα. Τα κόκκινα τσαρούχια. Ο Στεφανής ο τσαγκάρης να του λέει: «Κι ο Χριστός ξυπόλητος ανέβηκε στο Γολγοθά».

Ο ηδαιάρης ο Τάσση Ζηνόβιος που είχε φυράνει και κοιτούσε τις φλόγες. Το μυστήριο της αυτοκτονίας του. Τα φαντάσματα. Ο μπούφος που έσκουζε και είπαν πως έβγαινε ο μπάριμπα Τάσσης.

Η άλλη τριάδα των γυναικών: η μάνα η Παντελαΐσια, η θειάκω Τέλαινα, η θειάκω Νικολάκαινα.

Ο γέρικος μπάλιος, ο σκύλος που του σκουλήκιασαν τ' αχαμνά και τον έθαψαν σ' ένα λάκο. Άνθρωποι και κατοικίδια ζώα μαζί. Νιώθουν. Δρουν. Πονούν. Πεθαίνουν. Θάβονται. Ο Γιάννη Μάρος, που έμοιαζε με το ληστή της Σταύρωσης, να λέει: «Σταθείτε κει, μην κουνηθεί κανείς, γιατί σας γέμισα τον πισινό σκάγια».

Χιούμορ και γέλια στο ρεμπελιό της ηλικίας. Η αρρώστια που κι αυτή μες

στον πόνο της έχει τα γέλια της. Η εφεύρεση όπλων από κλάρα συκιάς να κυνηγήσουν λαγούς. Το αμίλητο νερό, το πιο ποιητικό αφήγημα του Βασίλη Ζαρμπαλά, του «Βασίλη, του διαβολόπαιδου.», «του Θεοσκοτωμένου», «του σιονταριασμένου», δείγμα και παραδοσιακής και μοντέρνας τέχνης, σαν στα όνειρα του Φρόιντ.

Η άλλη τριάδα, η παιδική: ο βλάμης ο Γάκη Μπαράς, ο Νίκος Κατής κι ο αφηγητής.

Κι έρχεται η στιγμή του Οδυσσέα. Το πρώτο ξεκίνημα για σπουδές έξω απ' τα βουνά του. Κι η επιστροφή με ψείρες. Η αντίδρασή του κι η ψυχή όταν τού 'παν «παλιοαρβανίτη». Η ευχή της μάνας: «Ασήμι να πιάνεις, μάλαμα να γίνεται».

Είναι το χωριατσέλι που ξέρει καλύτερα απ' τους ελλαδίτες να λύσει προβλήματα και να κλίνει ρήματα, τελειωμένος στο σχολείο του Αναστάση.

Τα ασήμαντα γεγονότα που περνούν σε σύμβολα. Μια γριά στο χωριό που τον μαλώνει, γιατί ξέχασε την καλημέρα. Μια Πρωτοχρονιά μακριά. Η νοσταλγία για τη μάνα και τα λιόφυλλα. Η μάνα, το πιο τραγικό πρόσωπο πίσω απ' τα σύνορα κι η επιστροφή στον τάφο της. Αυτό το τελευταίο κεφάλαιο της μυθιστορίας, πιστεύω ότι είναι η πιο πετυχημένη, τραγική σκηνή των πατρογονικών συναισθημάτων, που κάνει το Βασίλη Ζαρμπαλά να σταθεί πλάι στα πιο ποιητικά δείγματα που μοσχοβολούν άνθη κι αρώματα του τόπου μας.

Ήταν τυχερή η Λεσινίτσα και της έδωσε ο Θεός τους δυο Βασίληδες για να συμπληρώσουν τα κενά του τόπου.

Κι είναι καλύτερα που είναι διαφορετικοί Βασίληδες. Ο Βασίλης Μπαράς κι ο Βασίλης Ζαρμπαλάς.

Ο πρώτος, ο εγκέφαλος της πολυμαθείας του χωριού και του χώρου μας, ιστορικός της λογικής και των ντοκουμέντων.

Κι ο δεύτερος με τη γλαφυρότητά του να ανασταίνει έντεχνα ψυχές και πρόσωπα του τόπου του και της ιδιαίτερης πατρίδας.

Ποιος είπε ότι ο Βασίλης Ζαρμπαλάς είναι μακριά;

Ο Βασίλης Ζαρμπαλάς είναι κάθε βράδυ στις ποταμιές και τις γειτονιές της γενέτειρας. Τιμημένος κι αξιέπαινος. Ο παρήλικος ανήλικος που βούτηξε την ψυχή του στις αυγές και τα ηλιοβασιλέματα και μας τα ξανάφτιαξε μπροστά μας στα μέτρα της τέχνης. Και μια που είναι τα ίδια παιδικά λημέρια μας, αλλά με διαφορά ηλικίας, χειροκροτώ και χαίρομαι που ξανασυναντιόμαστε στα λογοτεχνικά μας οράματα, που ακνίζουν στα ίδια οργωμένα χωράφια. Παιδιά ζωής. Παιδιά αθανασίας.

Αλήθεια, πότε θα το πιούμε, ρε μπάρμπα Βασίλη, το αμίλητο νερό;

ΝΙΚΟΣ ΚΑΤΣΑΛΙΔΑΣ

Πάνω Λεσινίτσα, στις 15 Γενάρη 2000

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΜΟΥ

Ήταν ένας μεσόκοπος, γύρω στα 40 χρόνια, μικρόσωμος, δεν ξεπερνούσε το 1,50 μέτρο, χωρίς λαιμό, με μια καμπούρα στη ράχη, λες και κουβαλούσε πάνω του ένα μικρό καρπούζι. Το κεφάλι του μικρό, σκεπασμένο με γκρίζα πυκνά μαλλιά, πάντα καλοχτενισμένα με μια άψογη χωρίστρα στη μέση, σου θύμιζε χωρίς να το θέλεις το σχήμα του αυγού.

Τα μάτια του, που τα τριγύριζαν μικρές ακτιδιστές ρυτίδες, με ακαθόριστο χρώμα, άστραφταν πυρετικά.

Η μύτη του, κάπως μεγάλη και γαμψή, έγερνε στην άκρη της, σαν νάθελε να κατεβεί να πιεί νερό στο μεγάλο πηγάδι.

Όταν καθόνταν στον αυλόγυρο της εκκλησίας, κοντά στο σχολείο, με το ένα πόδι κάτω και τ' άλλο στο πεζούλι με τον αγκώνα ακουμπισμένο στο γόνατο και τη γροθιά στο πηγούνι, έμοιαζε με πελαργό.

Τη στάση αυτή την έπαιρνε σε κάθε διάλειμμα. Αγνάντευε την ποταμιά και το βλέμμα του έπαιρνε μια ονειροπόλα όψη τόσο ήσυχη, ήρεμη έκφραση, που, θυμάμαι, τον κοίταγα με κάποια ιδιαίτερη ευχαρίστηση στα καθάρια, φώτεινά μάτια του.

Όταν έμπαινε στην τάξη, αυτό το ήρεμο βλέμμα σαν έριχνε γύρω τη ματιά του, άλλαζε και τα μάτια του πέταγαν σπίθες. Παραλύαμε από φόβο.

Πάντα άψογα ντυμένος, για κείνη την εποχή, έκανε χτυπητή αντίθεση με τα «σπαρτοβράκια» των χωρικών και τους «ντουλαμάδες».

Στο χωριό όλοι τον εκτιμούσαν και τον αγαπούσαν. Ήταν πρόσχαρος και γελαστός, καλοσυνάτος για μικρούς και μεγάλους. Για τον καθένα είχε πάντα μια καλή κουβέντα, μια συμβουλή.

Δεν μπορούσα να εξηγήσω, πώς αυτός ο άνθρωπος, όταν έμπαινε στην τάξη γινόταν ανήμερο θεριό. Τον τρέμαμε κι όμως τον αγαπούσαμε. Όχι από φόβο, αλλά από κείνο το αίσθημα που δεν μπορούσαμε, σαν παιδιά, να του δώσουμε μια εξήγηση.

Ήταν το μάθημα της γεωγραφίας. Είχαμε να ζωγραφίσουμε στον πίνακα το Νομό Αργυροκάστρου και να σημειώσουμε τις πόλεις και τα χωριά στην ανάλογη θέση τους.

Ένας - ένας άρχισαν οι μαθητές να σηκώνονται στον πίνακα. Ο καθένας, όμως, κάποιο ζικ-ζακ θα ξεχνούσε, κάποια γραμμή θα έκανε στραβή. Κάθε λάθος πληρωνόταν με δυο τσουχτερές βεργιές στο κάθε χέρι. Όσο να τελειώσει ο χάρτης είχε σηκωθεί όλη η τάξη.

Μένουμε στα θρανία ακόμη δύο. Σηκώθηκε ο ένας να σημειώσει τη θέση του χωριού μας. Τη σημείωσε δυο τρία εκατοστά πιο αριστερά. Έφαγε κι αυτός το μπερτάχι του.

«Να έλθει και ο τελευταίος», είπε.

Με τρεμάμενα πόδια και χέρια σηκώθηκα. Χωρίς καλά - καλά να ξέρω και τέλεια στην τύχη, σημείωσα το χωριό στην πραγματική του θέση.

«Μπράβο, επιτέλους, βρέθηκε κι ένας διαβασμένος», είπε.

Ανάσανα. Ήμουν έτοιμος να κάτσω στη θέση μου ευχαριστημένος για το κατόρθωμά μου, όταν άκουσα:

«Σημείωσε εις τον χάρτην το χωρίον Λέκλι».

Με θάρρος πήρα την κιμωλία και με σιγουριά σημείωσα τη θέση του χωριού. Αλλά πού όμως; Όχι στη θέση του, αλλά στην άλλη άκρη του χάρτη. Ποιος είδε το Θεό και δεν φοβήθηκε. Μ' άρπαξε απ' τ' αφτιά, μαλλιά δεν είχαμε, και μού 'δωσε στα «οπίσθια» όσες είχαν φάει όλοι μαζί οι συμμαθητές μου.

Το μεσημέρι εκείνης της ημέρας, πήρα τη μεγάλη απόφαση. Θα σταματούσα το σχολείο. Έλα, όμως, που η μάνα μου, αν και αγράμματη είχε άλλη ιδέα... Ήθελε «να γίνω άνθρωπος», όπως έλεγε.

Το λογάρισα και ύστερα από πολύ σκέψη πήρα την απόφαση να κάνω και τα δυο. Και το σχολείο να διακόψω και το κατήρι της μάνας μου να μη χαλάσω.

Με το πρωινό χτύπημα της καμπάνας ξεκίναγα για το σχολείο. Μόλις έπαιρνα τον κατήφορο, ο δρόμος χωριζόταν σε δυο. Ο ένας οδηγούσε στο σχολείο και ο άλλος στην καλύβα. Προτιμούσα το δρόμο της καλύβας. Πέρναγα όλη μέρα ξαπλωμένος στ' άχυρο, διαβάζοντας τα μαθήματά μου, μη έχοντας τίποτε άλλο καλύτερο να κάνω.

Ήταν όμως άνοιξη, αρχές του Μάη. Οι κερασιές λίγα μέτρα πλιό κάτω απ' την καλύβα, πυκνές σαν δάσος σχημάτιζαν καταφύγιο. Τα κεράσια άρχισαν να κοκκινίζουν. Η καλύβα μου φαινόταν σαν φυλακή. Σκέφτηκα ότι ήταν καλύτερα να περνά τις ώρες μου σκαρφαλωμένος στην πλιό πυκνή κερασιά και ν' απολαμβάνω τον ανοιξιάτικο αγέρα από τη μούχλα τ' άχυρου.

Το απόγευμα βρήκα την κατάλληλη θέση. Από την άλλη μέρα, αντί να έπαιρνα το δρόμο της καλύβας, σκαρφάλωνα στην κερασιά και την πέρναγα εκεί κρεμασμένος ως το μεσημέρι.

Μόλις σχόλαγαν οι συμμαθητές μου, κατέβαινα και έπαιρνα το δρόμο της επιστροφής, σαν να μη συνέβαινε τίποτε.

Η μάνα μου απασχολημένη με τις αγροτικές δουλιές, δεν μπορούσε να με παρακολουθήσει. Όταν μάλιστα μ' έβλεπε τα βραδυνά σκυμμένο στα βιβλία να διαβάζω ή να γράφω, δεν ήταν δυνατό να της περάσει και η παραμικρή ιδέα για την απόφασή μου και τα έργα μου. Όλα πήγαιναν καλά.

Η περιορισμένη αυτή ανεξαρτησία μου δεν θυμάμαι αν βάσταξε μια βδομάδα. Είχα παρατηρήσει ότι ο δάσκαλός μου πάσκιζε τα βράδυα που πήγαινα στη βρύση του χωριού να ποτίσω το γομάρι και να φέρω φρέσκο νερό, να με συναντήσει.

Φρόντιζα πάντοτε να κλωθογυρίζω στην αυλή άσκοπα, παρά τη γκρίνια της μάνας μου, μήπως και βαρεθεί να περιμένει στο πόστο του κάτω από το σκοτεινό της συκιάς ίσκιο. Νόμιζα ότι θ' απόφευγα το κακό συναπάντημα.

Πονηρός σαν αλεπού, κάθε βράδυ άλλαζα δρόμο. Ο δάσκαλος απύδησε να με περιμένει κρυμμένος πότε στο ένα και πότε στο άλλο μονοπάτι. Έτσι αποφάσισε να με περιμένει στα σίγουρα στη βρύση.

Κρυμμένος στον κορμό της γέρικης βελανιδιάς του Άη Γιώργη, που ήταν κοντά στη βρύση, μόλις γέμισα τις βαρέλες και ξεκίνησα για το σπίτι, ξεπετάχτηκε από την κρυψώνα του κι απάνω στο πέτρινο γεφύρι μ' άρπαξε απότομα και μού 'σφιξε γερά το μπράτσο.

Λύθηκαν τα γόνατά μου. Θέλετε η άγνοιά μου και η σκέψη μου πώς να ξεφύγω, θέλετε το βοήθημα του ποταμιού κι ερημιά μέσα στη νύχτα, μου παρέλυσαν κάθε αντίσταση και κάθε θέληση για να ξεφύγω απ' το δόκανο. Έμεινα έτσι ακίνητος περιμένοντας την καταδίκη μου.

«Γιατί δεν έρχεσαι σχολείο;», με ρώτησε.

«Μου έγραψε ο πατέρας μου να μην έρθω άλλο και να πάω στην Αθήνα να δουλέψω», του απάντησα με τρεμάμενη φωνή.

«Αύριο το πρωί θα μου φέρεις το γράμμα να το διαβάσω».

«Το έσκισε η μάνα μου», ήταν η απάντησή μου.

Δεν με πίστεψε. «Καλά, θα το δούμε», μου είπε και με άφησε.

Ευχαριστημένος που μ' ένα εύκολο ψέμα τον ξεφορτώθηκα, γύρισα σφυρίζοντας στο σπίτι, όχι τόσο από ευχαρίστηση, αλλά για να ξεχάσω τον τρόπο μου και να βρω διέξοδο στην αγωνία μου. Ήταν αδύνατο να σκεφτώ εκείνη τη στιγμή τα σχέδιά του.

Δεν πέρασαν καμιά δεκαριά μέρες και να σου τον βλέπω ξαφνικά να περνάει τη μισάνοιχτη αυλόπορτα.

Καθισμένος στο κεφαλόσκαλο κοντά στο χαγιάτι, δεν είχα άλλη

διέξοδο. Μπήκα στο σπίτι και σαν αγριόγατος, χωρίς να με νιώσει η μάνα μου, πήδησα στα κάγκελα του κρεβατιού, πάτησα στο ράφι κι ανέβηκα στα «χατήλια». Μαζεύτηκα κουβάρι σε μια γωνιά και περίμενα ανυπόμονα.

Μπήκε στο σπίτι, χαιρέτησε και ρώτησε τη μάνα μου.

«Πού είναι ο γιός σου;».

Η μάνα μου, γονατισμένη κοντά στη γωνιά, σύμπαγε τη φωτιά να κάνει φλόγα, για να βράσει το γάλα, το μεσημεριανό μας φαγητό. Σάσπισε σαν είδε το δάσκαλο να στέκει στην πόρτα κι απάντησε:

«Ξέρω κι εγώ, δάσκαλέ μου; Στην αυλή τον άφησα».

«Μα τώρα τον είδα να μπαίνει μέσα», είπε, ρίχνοντας γύρω του ματιές.

Σηκώθηκε, κοίταξε κάτω απ' το κρεβάτι, πίσω από 'να σεντούκι, έψαξε στο άλλο δωμάτιο, ως και μέσα στο φούρνο.

«Μα πού τρύπωσε;».

Κοίταξαν ερευνητικά και οι δυο γύρω στο σπίτι, χωρίς να μπορούν να με βρουν.

Ο καπνός που γέμιζε όλο το δωμάτιο μ' είχε πνίξει. Ο βήχας με πρόδωσε. Κι οι δυο κοίταξαν κατά πάνω. Τρυπωμένος σε μια γωνιά, πάνω σε κάτι σκόρπιες σανίδες που προορίζονταν για ταβάνι, αγωνιζόμουν ν' αποφύγω το βήχα, σκουπίζοντας με το μανίκι μου τα δάκρυα.

«Κατέβα κάτω», μου είπε, «σε θέλω».

«Δεν κατεβαίνω», του απάντησα, «θα με δείρεις».

«Έλα, σου υπόσχομαι πως δεν θα σε δείρω, μόνο θέλω να σου πω».

Δεν πίστεψα την υπόσχεσή του. Ο καπνός με είχε πνίξει. Δεν άντεχα άλλο. Θέλοντας και μη κατέβηκα από τον ίδιο δρόμο. Γέλασαν κι οι δυο.

Με πήρε απ' το χέρι και μ' έβγαλε στην αυλή χωρίς να πει λέξη.

«Θα σου διαβάσω το γράμμα απ' τον πατέρα σου», μου είπε.

Άρχισε να ψάχνει τις τσέπες του. Το βρήκε στη μέση τσέπη του σακκακιού του. Άνοιξε το φάκελο σιγά - σιγά και με ιεροτελεστία ξεδίπλωσε το γράμμα επίτηδες, σαν νά 'θελε να μεγαλώσει την αγωνία μου. Έγυρε στο πλάι σκόπιμα για να βλέπω, με κοίταξε επίμονα με τα στρογγυλά αστραφτερά του μάτια κι άρχισε να διαβάζει:

«Να πας στο σπίτι», έγραφε το γράμμα, «να τον πιάσεις και να τον λιανίσεις στο ξύλο. Να μου γράψεις, αν δεν έχει όρεξη για γράμματα, να καθίσει και να βόσκει τα γίδια του χωριού».

Ολόκληρη η φράση ήταν κοκκινισμένη για μεγαλύτερη εντύπωση.

«Τι λες γι' αυτά που γράφει ο πατέρας σου;».

Έσκυψα το κεφάλι κι άρχισα να μουτσοκλαίω.

Μού 'βαλε το χέρι του στον ώμο. Ένα ρίγος πέρασε όλο το κορμί μου. Η συγκίνησή μου ήταν μεγάλη από την πατρική του χειρονομία και μέσα από τ' αναφιλητά μου τον άκουσα να λέει:

«Το ξέρω, σας δέρνω πολύ. Καμιά φορά παραφέρομαι. Αν δεν κάνω έτσι δεν μαθαίνετε γράμματα. Τ' όνειρό μου είναι να φύγετε, να γίνεται άνθρωποι. Στο χωριό δεν έχει προκοπή. Θα ευχαριστιέμαι να μαθαίνω ότι οι μαθητές μου προκόβουν στα ξένα. Κάποτε θα με θυμούνται και θα μου συγχωρούν την αυστηρότητά μου».

Τον άκουγα με κατεβασμένο το κεφάλι. «Δεν μ' αφήνεις τώρα», έλεγα μέσα μου.

Πετάχτηκε κι η μάνα μου για να συμπληρώσει:

«Κάνε τη δουλιά σου, Αναστάση μου, και μην ακούς κανένα».

«Αύριο θα σε περιμένω στο σχολείο», μου είπε και χωρίς να περιμένει απάντηση βγήκε γρήγορα απ' την αυλόπορτα.

Την άλλη μέρα, πήγα σαν βρεγμένη γάτα στο σχολείο, γιατί ντρεπόμουν τους συμμαθητές μου. Έτσι συνέχισα τις σπουδές μου.

Θα ήταν δύο περίπου χρόνια αργότερα που γύρισα γυμνασιόπαιδο πια στο χωριό μου. Ήταν απόγιομα, όταν έφτασα, ύστερα από μια εξαντλητική πορεία. Δεν είχα υπομονή. Ύστερα από το χαιρετισμό των δικών μου και των γειτόνων, φόρεσα τη μπλε στολή μου με τα χρυσά κουμπιά, το άσπρο μου καπέλο με τη θαλασσιά λουρίδα και το σήμα της Σχολής μου κι έτρεξα στου «Καρατζά» για να με δουν οι χωριανοί μου. Στάθηκα στην αρχή της μικρής πλατείας, καμαρώνοντας για την εμφάνισή μου, κι έψαξα γύρω με το βλέμμα μου να δω τον κοντούλη ανθρώπακο, το δάσκαλό μου.

Έτρεξα ανάμεσα από τους χωριανούς, του άρπαξα το χέρι και το φίλησα.

Μ' αγκάλιασε και μού 'σφίξε το κεφάλι μου στο καμπουρωτό του στήθος. Δάκρυα κύλησαν από τα μάτια του. Γύρισε στον παπά του χωριού και του είπε:

«Δεν στό 'λεγα, παπά Κονόμε, ότι θα γίνει άνθρωπος; Είδες πώς ημέρεψε;».

«Κάματε πολλά για μένα», είχα κατασταλάξει στο ταξίδι τι θα του έλεγα, «τόσα πολλά» -του είπα- «που ούτε ο πατέρας μου, ούτε η μάνα μου δεν μου κάνανε μέχρι τώρα. Με κάνατε άνθρωπο, δεν θα σας ξεχάσω ποτέ».

Αλησμόνητη μου έμεινε αυτή η σκηνή. Σ' όλη μου τη μετέπειτα μαθητική και φοιτητική ζωή με συντρόφευε η φράση του δασκάλου μου, «είδες πώς ημέρεψε;». Σ' αυτόν οφείλω ό,τι έγινα κι έπειτα στους γονείς μου.

Δημοσιεύθηκε στα «Αγροτικά Νιάτα», τεύχος 7, 1971.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Παραμονή Χριστούγεννα. Το απόγευμα ήταν θαμπό. Ο ουρανός σκεπασμένος από μαύρα βαρειά σύννεφα. Μέσα κι έξω το κρύο τσουχτερό. Ανάριες τουλούπες άρχισαν να πέφτουν προμήνυμα ότι θά 'στρωνε το πρώτο χιόνι.

Απ' τ' αλώνι, που ήταν λίγο πλιό πέρα απ' την αυλή του σπιτιού μου, αγνάντευα την πέρα συνοικία του χωριού. Οι γυναicoύλες και τα παιδιά γύριζαν αλαφιασμένοι εδώ κι εκεί σαν κάποιος να τους κυνηγούσε. Η καθεμιά και το καθένα κάτι έκαναν. Συμμάζευαν τα ζωντανά, κουβαλούσαν από τις καλύβες άχυρο ή «σιούμο» για τα γίδια και ξύλα για τη φωτιά.

«Τι κάθεσαι και χαζεύεις; Θα πλευρητωθείς», μου φώναξε η μάνα μου, «κάνε καμιά δουλειά να συμμαζευτούμε. Παραμονή Χριστούγεννα, χρονιάρα μέρα, ως πότε θα τυραννιέμαι μονάχη μου;».

Με ξύπνησε από τους ρεμβασμούς μου. Μόλις είχα τελειώσει τα σχέδιά μου. Είχα επισημάνει πού θα έσπνα τις πλάκες για τους κοκκινολαίμηδες και πού για τα κοτσίφια. Για νά 'χε κανείς επιτυχία, όλα έπρεπε να γίνουν με επιτελικό σχέδιο.

«Τώρα έρχομαι», της απάντησα και έκαμα μια ανασκόπηση στα σχέδιά μου.

«Άιντε τώρα», φώναξε ξανά, «άσε το χαζολόγι κι έλα να με βοηθήσεις».

Οι τουλούπες άρχισαν να πέφτουν πλιό πυκνές. Απ' την απέναντι συνοικία, εδώ κι εκεί έμνε κανένας αργοπορημένος, αλλά κι αυτός βιαστικός έτρεχε για να τελειώσει τις δουλιές.

Σηκώθηκα με το πάσο μου, κουβάλησα από τη θημωνιά μερικά ξερά «κουτσούπια» για τη φωτιά και τά 'βαλα στο χαγιάτι κοντά στην είσοδο.

«Κάνε γρήγορα», μου φώναξε, «κουνήσου, δεν μας παίρνει η ώρα».

Σκαρφάλωσα στην κορυφή της θημωνιάς κι άρχισα να βγάζω «σιούμο». Η μάνα μου τον κουβαλούσε αγκαλιές αγκαλιές στο κατώι και τον έδενε στα περόνια. Ήταν η συμπληρωματική τροφή για τις γίδες, όταν το χωριό κλεινόταν απ' τα χιόνια και δεν μπορούσε να ξεμυτίσει κανείς πλιό πέρα απ' την αυλή.

Οι καμπάνες της Παναγιάς κτύπησαν για τον εσπερινό. Έκανε το σταυρό της, γυρίζοντας προς την εκκλησιά ψιθυρίζοντας κάποια προσευχή και συνέχισε τη δουλιά της.

Άρχισε να σκοτεινιάζει, όταν τελειώσαμε τις δουλιές. Το χιόνι τό 'στρωσε για καλά, ενώ το κρύο γινόταν όλο και πλιό τσουχτερό.

Μπήκαμε στο σπίτι. Στο τζάκι έκαιγε η φωτιά με μεγάλες φλόγες, καταβροχθίζοντας τα «κουτσούπια». Οι αναλαμπές της φώτιζαν απαλά το

δωμάτιο. Άναψα το λυχνάρι για να συμπληρωθεί ο φωτισμός και για να μας βοηθάει στις δουλιές του σπιτιού.

Η εξάχρονη αδελφή μου είχε πιάσει την κορυφή στο τζάκι και πύρωνε τα παγωμένα χεράκια της.

«Τι μου στρογγυλοκάθισες», της φώναξε, «δεν ετοιμάσες τίποτα, κοτζάμ κοπέλα και μού 'πιασες την κορφή».

«Τι να κάνω; Δεν μου είπες», της απάντησε με αυθάδεια.

«Να φέρεις το αλεύρι, ένα "μαστραπά" νερό, το μέλι και δυο "σαγάνια", να ετοιμάσουμε τις τηγανίτες».

Σηκώθηκε, κουκουλίζοντας τα χέρια της κι έφερνε ένα - ένα, ότι της είχε πει.

Εκείνη κάθισε στο σκαμνί στην άλλη κορφή της γωνιάς, έβγαλε απ' τη φωτιά μια μεγάλη πλάκα, που από μέρες καιγότανε κάτω από τη θράκα και την έβαλε στην «πυροστιά». Ανάμιξε τ' αλεύρι με νερό, τό 'κανε ζύμη και μ' ένα κουτάλι έριχνε λίγη - λίγη στην καμένη πλάκα και την άπλωνε. Τις γύριζε από την άλλη μεριά και σαν ψήνονταν, τις έβγαζε, τις βουτούσε στο νερόμελο, πού 'χε ετοιμάσει από πριν και τις έβαζε απανωτές στο ρηχό «σαγάνι».

Τα μάτια μου γύριζαν πότε στην πλάκα και πότε στο «σαγάνι». Σκυμμένος πάνω απ' τη γωνιά, όλο ήθελα να δοκιμάσω, όσο έβλεπα και δεν τελείωνε. Συνέχιζε τη δουλιά της αδιαφορώντας για μας. Έριξε την τελευταία ζύμη στην πλάκα, σήκωσε το κεφάλι και μας εξήγησε:

«Ήταν στην εποχή που ένας βασιλιάς έβγαλε φερμάνι, όλοι οι κάτοικοι, ο καθένας στον τόπο του, να γραφτούν στα βιβλία. Ο Ιωσήφ με τη Μαρία, ξεκίνησαν για τη Βηθλεέμ. Όταν έφτασαν εκεί δεν βρήκαν δωμάτιο στο χάνι για να μείνουν και ξενύχτησαν στο στάβλο. Άναψαν φωτιά για να ζεσταθούν. Δεν είχαν τίποτε να φάνε εκείνη τη νύχτα. Το μόνο εύκολο ήταν οι τηγανίτες. Καθάρισαν την πλάκα του στάβλου κάτω απ' τη φωτιά και με λίγο αλεύρι, που είχαν μαζί τους, έψησαν τηγανίτες. Τότε έπιασαν τη Μαρία οι πόνοι και εκεί μέσα στο στάβλο γέννησε ένα όμορφο μωρό, το Χριστό. Το φάσκιωσε στο παχνί και τα ζώα με την πνοή τους το ζέσταιναν όλη νύχτα. Από τότε οι χριστιανοί, σαν αυτή τη βραδυά, τρώνε τηγανίτες κι από τότε στις λεχώνες πηγαίνουν για πεσκέσι οι φίλοι και οι συγγενείς ένα "σαγάνι" τηγανίτες».

Έβγαλε τις τελευταίες τηγανίτες απ' την πλάκα, τις βούτηξε στο νερόμελο, έπιασε με προσοχή την πλάκα και την έβαλε στην άκρη του τζακιού και την πυροστιά στο «μπουχαρί». Ύστερα έκανε το σταυρό της ψιθυρίζοντας: «Χριστός γεννάται σήμερα...» και μας έδωσε από μια τηγανίτα κάνοντας έτσι την αρχή του φαγητού. Οι ώρες κυλούσαν ήσυχα, σιωπηλά. Τα κούτσουρα έσβηναν σιγά - σιγά. Κάπου - κάπου το

ξεχαρβαλωμένο παντζούρι κτυπούσε με μεγαλύτερη δύναμη κι ο θόρυβός του ακουγόταν παράξενος. Στ' αφτιά μας έφτανε το κλαψάριστο αλύχτισμα κάποιου σκυλιού. Σταματούσε για λίγο κι ύστερα ξανάρχιζε.

Μείναμε κι οι δυο μας, εγώ κι η αδελφή μου, ο ένας απέναντι στον άλλο βουβοί, μπροστά στο άδειο «σαγάνι», συνεπαρμένοι απ' την ατμόσφαιρα, που είχε δημιουργήσει η διήγηση με τα λίγα φτωχά λόγια για τη Θεία γέννηση. Καταλαβαίναμε πόσο πολύτιμη ήταν αυτή η αίσθηση του μυστηρίου και φοβόμαστε να τη χαλάσουμε μ' αδέξια λόγια; Δεν ξέρω. Η μάνα δεν μίλησε άλλο. Ίσως οι γνώσεις της, τόσες ήτανε και είπε μόνο:

«Είναι αργά... πηγαίετε να κοιμηθείτε, αύριο θα σηκωθούμε πρωί να πάμε στην εκκλησιά».

Μας φίλησε και μας ευχήθηκε Καλά Χριστούγεννα.

Έξω συνέχιζε να χιονίζει...

Δημοσιεύθηκε στα «Αγροτικά νιάτα», τεύχος 12, 1971.

ΤΑ ΚΟΚΚΙΝΑ ΤΣΑΡΟΥΧΙΑ

Άρχιζε ο Απρίλης. Ο ήλιος μέρα με τη μέρα γινόταν και πλιό ζεστός, πλιό φωτεινός. Ο αγέρας μύριζε για καλά άνοιξη.

Πλησίαζε η Μεγάλη Βδομάδα. Η σαρακοστή βρισκόταν στο τέλος της. Ήταν όμως πλιό έντονη η νηστεία αυτή τη βδομάδα. Οι μεγάλοι έτρωγαν ξερό ψωμί μουσκεμένο στο νερό. Τη Μεγάλη Παρασκευή δεν έβάζαν ούτε νερό στο στόμα τους. Τα παιδιά έτρωγαν κι αυτά ξερό ψωμί με κρεμμύδι και κάπου - κάπου βραστές πατάτες.

Ήταν η βδομάδα που σταματούσαν οι δουλιές. Οι μέρες που όλη η οικογένεια βρισκόταν στο σπίτι και που η μόνη της δουλιά ήταν το βάψιμο των αυγών και η καθαριότητα.

Με ευλάβεια και κατάνυξη παρακολοθούσαν όλες τις ακολουθίες. Ζούσαν τα πάθη του Κυρίου από την αρχή ως το τέλος. Θύμωναν με την προδοσία του Ιούδα, υπέφεραν με το μαρτύριο της Σταύρωσης, θρηνούσαν από τα βάθη της ψυχής τους την Ταφή, γελούσαν και χαίρονταν την Ανάσταση.

Θυμάμαι ακόμη τα σκυθρωπά εκείνα πρόσωπα, σκυθρωπά από τη μιζέρια και τη φτώχεια, που τα εξαϋλωνε ακόμα περισσότερο η νηστεία. Πόσο τις πίστευαν, πόσο τις ζούσαν αυτές τις μέρες!

Όλοι θεωρούσαν υποχρέωσή τους, πλούσιοι και φτωχοί, να ξοδιάσουν τέτοια χρονιάρα μέρα και να γιορτάσουν με αξιόπρεπο τρόπο το τέλος της νηστείας, το τέλος του Μαρτυρίου, που ήταν και δικό τους μαρτύριο.

Έτσι και η μάνα μου κείνη τη χρονιά αποφάσισε να ξοδευτεί. Πούλησε ένα κουτί βούτυρο στον τσαγκάρη για να μου φτιάξει κόκκινα τσαρούχια.

Από τη μέρα που μου πήρε τα μέτρα, δεν έβγαινα από το τσαγκαράδικο. Παρακολοθούσα βελονιά με βελονιά την πορεία και αγωνιούσα όταν έβλεπα ότι καθυστερούσε.

Εκείνος σαν να είχε καταλάβει την αγωνία μου και πάσκιζε με κάθε τρόπο να τη φουντώνει.

Τράβαγε πεντέξι βελονιές, μούσκευε το δέρμα στο βρωμόνερο του τενεκέ, έκοβε κάποια προεξοχή με τη φαλτσέτα, τα γύριζε δεξιά κι αριστερά αλληθωρίζοντας τα μάτια του, τ' άφηνε στον πάγκο κι έπιανε άλλη δουλιά.

Το μυαλό μου δεν χωρούσε, όλες τούτες τις τσιριμόνιες κι έτσι η αγωνία μου φούντωνε ακόμη περισσότερο.

Ήταν Μεγάλη Τετάρτη κι ακόμα δεν έβλεπα προκοπή. Αναγκάστηκα να τον ρωτήσω:

«Δεν μου λες, μπάρμπα Στεφανή, θα είναι έτοιμα για το Πάσχα;».

«Δεν φαντάζομαι», μου είπε, «δεν βλέπεις πόση δουλιά έχω. Όλοι τ' αφήνουν τις τελευταίες μέρες».

«Μα δεν έχω άλλα, τα θέλω για το Πάσχα. Πώς θα πάω στην Ανάσταση χωρίς κόκκινα τσαρούχια;».

«Δεν πειράζει, παιδί μου», μου απάντησε. «Όλο το χρόνο ξυπόλητος γυρίζεις και να περπατήσεις και μια μέρα ακόμα τι θα πάθεις; Εξάλλου κι ο Χριστός ξυπόλητος ανέβηκε το Γολγοθά».

Δεν είχα τι να του πω. Έμεινα χαζεύοντας τα χέρια του, που με γρηγοράδα τρυπούσαν το δέρμα με το τσαγκαροσούβλι, πέρναγαν τα στραβοβέλονα δεξιά κι αριστερά και τέντωναν απότομα για να σφίξει η ραφή.

Σήκωσε τα μάτια του πάνω απ' τα γυαλιά του και με κοίταξε πονηρά.

«Αν μου φέρεις ένα κουτί από κείνα τα καλούδια, που έστειλε ο πατέρας σου, θα κάνω νυχτέρι για να είναι έτοιμα το Μεγάλο Σάββατο και θα τους βάλω και πλουμίδια μπροστά. Θά 'ναι τα καλύτερα τσαρούχια...».

Χωρίς ν' ακούσω τη συνέχεια, έτρεξα στο σπίτι και χωρίς να ρωτήσω κανέναν πήρα ένα κουτί σαρδέλλες, χωρίς το κλειδί και του το πήγα.

Το πήρε, το κοίταξε με προσοχή απ' όλες τις μεριές, δοκίμασε να τ' ανοίξει με τα χέρια και σαν είδε πως δεν τα καταφέρνει, με ρώτησε:

«Πώς ανοίγει, παιδί μου;».

«Έχει κλειδί, μπάρμπα Στεφανή», του απάντησα. «Θα στο δώσω το Μεγάλο Σάββατο, άμα μου δώσεις τα τσαρούχια. Τώρα δεν κάνει να φας, είναι Σαρακοστή».

«Καλά, δεν τό 'ξερα. Νομίζω πως είναι σαρακοστιανό».

Πήρε τα τσαρούχια μου κι άρχισε να τα δουλεύει, σαν νά 'θελε να μ' ευχαριστήσει.

Το Μεγάλο Σάββατο, με το κλειδί στην τσέπη, από το μεσημέρι, θρονιάστηκα στο τσαγκαράδικο και περίμενα να πάρω τα τσαρούχια μου, σύμφωνα με την υπόσχεσή του. Είχε ανάψει το λυχνάρι κι ακόμα αργούσε. Τα πλεμόνια μου φούσκωναν και ξεφούσκωναν σαν ασκιά του σιδεράδικου από την αγωνία, όσο έβλεπα και πέρναγε η ώρα. Δεν έβγαζα μιλιά, από φόβο μήπως τον χασομερήσω με την κουβέντα. Εκείνος, λες και κατάλαβε τις σκέψεις μου, σήκωσε το κεφάλι και μου είπε:

«Μη σκιάζεσαι. Όπου νάναι τελειώνω. Σύρε στο ποτάμι να μου φέρεις λίγο νερό. Όσο να γυρίσεις, θα τα βάλω στον αγέρα να στεγνώσουν».

Τράβηξε τις τελευταίες βελονιές, ψαλίδισε τις φούντες, χτύπησε τρεις σφυριές στο καθένα και τά 'βαλε στο παραθύρι να στεγνώσουν.

Τα κοίταξα μια ματιά κι ένας αναστεναγμός όλο ανακούφιση έφυγε από τα στήθη μου. Άρπαξα τη ντρεβενίτσα και σαν αστραπή έτρεξα προς το ποτάμι. Τη γέμισα στη βρύση και γρήγορα - γρήγορα του την έφερα.

«Μα πότε γύρισες κιόλας; Φτερά είχαν τα πόδια σου; Ακόμη δεν πρόλαβαν να τα δει ο αγέρας όχι και να στεγνώσουν».

«Δεν πειράζει, μπάρμπα Στεφανή, δόστα μου τώρα».

Τα πήρε από το παραθύρι, τα κτύπησε ακόμη μερικές σφυριές, τά 'βγαλε από τα καλαπόδια και μου τά 'δωσε.

«Με γειά», μου είπε. «Σ' αρέσουν; Έβαλα όλη την τέχνη μου για να σ' ευχαριστήσω».

«Ευχαριστώ, μπάρμπα Στεφανή, αμέ».

Τά 'ρπαξα, τού 'ριξα το κλειδί στον μπάγκο κι έτρεξα για το σπίτι. Τά 'δεσα με μια λινιά και τά 'βγαλα στο παραθύρι για να στεγνώσουν καλά. Σχεδόν έπεσα νηστικός να κοιμηθώ. Με την ικανοποίηση που θα φορούσα στην Ανάσταση κόκκινα τσαρούχια, αποκοιμήθηκα.

Ήταν αργά τη νύχτα προς τα ξημερώματα. Δεν ξέρω πόσο είχα κοιμηθεί, όταν ξαφνικά ξύπνησα. Ανασπώθηκα το κεφάλι κάτω από τις τσέργες και κοίταξα κατά τη γωνία. Η μάνα μου είχε βάλει κιόλας το γάλα στην πυροστιά να βράσει. Μ' αυτό θα χαλούσαμε τη Σαρακοστή μετά την Ανάσταση. Κάθησα για λίγο κουκουλωμένος και κοίταξα κάτω από τα σαΐσματα τις φλόγες που φώτιζαν το τζάκι κι έβρισκαν στο δωμάτιο περίεργες σκιές.

«Σήκω, είναι ώρα», μου φώναξε η μάνα μου, «χτύπησαν οι πρώτες καμπάνες».

Δεν ήθελα περισσότερο. Ανασπώθηκα στα κάγκελα του κρεβατιού, άνοιξα το παράθυρο, πήρα τα τσαρούχια μου και κάθησα κοντά στη γωνιά για να ετοιμαστώ.

«Πλύσου πρώτα, να ξενυστάξεις και κατόπι αλλάξεις», μουρμούρισε.

Δεν την άκουσα. Περιμάζεψα τα ρούχα μου και τά 'βαλα στο κρεβάτι κοντά στο τζάκι. Η θαμπή, λιγοστή φλόγα του λυχναριού μόλις φώτιζε το μεγάλο δωμάτιο. Η μαύρη σκιά της μάνας μου, που κάθονταν μπροστά στη γωνιά σκέπαζε ολόκληρο τον ένα τοίχο. Μόλις έβλεπε κανείς τη μύτη του. Το γάλα άρχισε να χοχλάζει κι ήταν έτοιμο να βγει από την κατσαρόλα. Μ' ετοιμότητα, λες και το περίμενε, την άρπαξε από το κρεμαστάρι και την απίθωσε δίπλα μου στην άκρη της γωνιάς.

Είχα φορέσει το ένα χοντρό μάλλινο τσουράπι και τεντώνοντας το σώμα μου γύρισα δεξιά, αριστερά κάνοντας τα πόδια μου για να φτάσω τ' άλλο ένα γυρίζοντας στη θέση μου ολόκληρο το αριστερό μου πόδι βρέθηκε μέσα στην κατσαρόλα.

Ούρλιαξα από τους πόνους. Η μάνα μου μη ξέροντας τι καλύτερο να κάνει, μού 'ριξε ένα μαστραπά κρύο νερό, που βρέθηκε δίπλα της. Με προσοχή μού 'βγαλε το τσουράπι. Το πόδι είχε κοκκινίσει και γέμισε φουσκάλες. Οι πόνοι ήταν αβάσταχτοι. Στριφογύριζε στο δωμάτιο για λίγο

αμήχανη και σαν να πήρε την απόφαση, έτρεξε στη γειτόνισσα να τη συμβουλευτεί.

«Περίμενε, παιδί μου», είπε φεύγοντας, «ανησυχώ, κάτι θα ξέρει αυτή περισσότερο».

Έρθε αγουροξυπνημένη, πήρε το λυχνάρι, το πλησίασε στο πονεμένο πόδι, έμεινε για λίγο σκεπτική και αποφάνθηκε με σοβαρότητα:

«Δεν είναι τίποτες. Θα κόψεις μεγάλες φέτες πατάτες και θα τις βάλεις απάνω για λίγες ώρες δεμένες μ' ένα πανί να πάρουν την καούρα και τους πόνους. Ύστερα θα κάνεις μια αλοιφή με ασβέστη άσβεστο και λάδι και θα το αλείφεις μια φορά την ημέρα, ούτε σημαδάκι δεν θα μείνει».

Αυτά είπε κι έφυγε βιαστική για να ετοιμάσει τα παιδιά της. Έμεινα όμως μια βδομάδα στο κρεβάτι χωρίς να μπορώ να το πατήσω. Πραγματικά και οι πόνοι σταμάτησαν και σημαδάκι δεν έμεινε. Αλλά οι ψυχικοί μου πόνοι; Όλα τ' όνειρά μου είχαν γκρεμιστεί.

Είχε χαράξει πια. Άκουγα τους χωριανούς να γυρίζουν από την εκκλησιά. Στ' αυτιά μου φτάναν οι καλόκαρδες ευχές τους:

«Χριστός Ανέστη».

«Αληθώς Ανέστη».

Άκουγα τις φωνές των παιδιών, που χαίρονταν το τσούγκρισμα των αυγών στις αυλές και στους δρόμους.

«Χριστός Ανέστη. Σ' έσπασα».

«Αληθώς Ανέστη. Γύρισε».

Άκουγα και τους δικούς μου στεναγμούς για μια χαμένη χαρά. Την χαρά να φορέσω τα καινούργια κόκκινα τσαρούχια...

Δεν πειράζει, είπα μέσα μου, κι ένας αναστεγαγμός ξέφυγε από τα στήθη μου. Θα τα φυλάξω για τα Χριστούγεννα, για να τά 'χω καινούργια. Έτσι παρηγορήθηκα...

Δημοσιεύθηκε στα «Αγροτικά Νιάτα», τεύχος 5, 1971.

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ

Τον θυμάμαι τον Τάσση Τζινόβιο, αν και πέρασαν πολλά χρόνια, σαν να τον βλέπω μπροστά μου.

Τρομερά δυνατός, δυνατότερος απ' όλους στο χωριό. Πανύψηλος, γεροδεμένος σαν Ηρακλής, μ' ένα όμορφο, αλλά δυσανάλογα τεράστιο κεφάλι. Περπατούσε σπητός και σε κοίταζε κάτω απ' τα μεγάλα κατάμαυρα σαν κάρβουνο φρύδια του.

Ήταν πάντοτε ήσυχος, μιλούσε πολύ λίγο και είχε λες την προκατάληψη ν' αποφεύγει τους χωριανούς. Όλες του οι κινήσεις ήταν αργές, ήρεμες. Από τα μάτια του μπορούσε να καταλάβει κανείς πώς κάτι τον βασάνιζε.

Κάθε Κυριακή, μετά την εκκλησία περνούσε από το σπίτι να πάρει τον καφέ του. Σαν έστεκε για λίγο στην ορθάνοικτη θύρα μ' ανοικτό το δασύτριχο γκιόξι του και τη «μπερούτσα» ριχτή από τη μια πλάτη, σκοτεινίαζε το δωμάτιο.

«Καλημέρα», ήταν η πρώτη του κουβέντα κι έπιανε την κορφή στη γωνιά. «Τι μαθαίνεις απ' τα ξένα;», ήταν η δεύτερη.

Η μάνα μου του ετοιμάζε τον καφέ και σχεδόν με δυο ρουφηξιές άδειαζε το φλυτζάνι, καθόταν μαζεμένος στο σκαμνί κρατώντας σφικτά τα δυο του πόδια κι αφηρημένος κοίταζε για κάμποση ώρα τις φλόγες.

Σηκωνόταν απότομα, χωρίς να πει λέξη, έριχνε τη «μπερούτσα» και στην άλλη πλάτη κι έφευγε λέγοντας μόνο «ευχαριστώ».

«Τον καημένο», έλεγε η μάνα μου, «έχει φυράνει».

Η αλήθεια ήταν ότι στο χωριό κυκλοφορούσαν παράξενες φήμες.

Είχ' ακούσει, ότι η γυναίκα του ήθελε να τον στείλει στο Μοναστήρι του «Ντριάνου». Εκλείναν εκεί τους επικίνδυνους τρελούς. Η φήμη του ήταν γνωστή στα γύρω χωριά. Σκαρφαλωμένο σαν αετοφωλιά πίσω από τις απότομες πλαγιές του βουνού, το περίφημο αυτό ιστορικό Μοναστήρι δεν ξέφυγε από την επίσκεψή μου κατά τις παιδικές μου περιηγήσεις.

Η βυζαντινού ρυθμού, όπως έλεγαν, απέριτη εκκλησιά με τις παμπάλαιες εικόνες, τα μικρά χρωματιστά παραθυρόφυλλα, τα καλοπεριποιημένα κάτασπρα κελιά, η καθαριότητα του χώρου, έρχονταν σε κτυπητή αντίθεση με τα μπουντρούμια, που έμεναν οι τρελοί.

Σκοτεινά, ανήλια, μύριζαν μούχλα. Βαρειά δρύινα κούτσουρα στο λιθόστρωτο πάτωμα. Χοντρές αλυσίδες κρέμονταν από τους τοίχους.

«Εδώ μένουν οι τρελοί», είπε ένας καλόγερος σε μια συντροφιά περίεργων. «Δεμένοι με τις αλυσίδες, μακριά απ' τον ήλιο και το φως ξεχνούν την τρέλα τους. Χρόνια τώρα έχουμε να φιλοξενήσουμε τρελό».

Απόρησα, όταν άκουσα την είδηση για τον μπάμπη Τάσση. Ρωτούσα

τον εαυτό μου τι σχέση μπορούσε να έχει με την τρέλα, αυτός ο νοικοκυρεμένος, ο πάντα ήσυχος, ήρεμος και άκακος άνθρωπος, που έπρεπε να κλειστεί στο Μοναστήρι του «Ντριάνου». Ο μόνος τρελός του χωριού, ο Τέλη Ζιάννας, έμενε χρόνια τώρα ελεύθερος και δεν χρειάστηκε να κλειστεί σε Μοναστήρι.

Άλλη, όμως, ήταν η γνώμη της γυναίκας του. Εκείνη ήξερε περισσότερα από τους χωριανούς και πήρε τη μεγάλη απόφαση, να στερηθεί τον άντρα της κλείνοντάς τον στο Μοναστήρι.

Μα κι εκείνος, μαντεύοντας τα σχέδια της γυναίκας του, είχε πάρει τη μεγάλη απόφαση. Την ημέρα που κείνη έλειπε στου «Ντριάνου», για να κανονίσει ό,τι χρειαζόνταν, κάλεσε τα παιδιά του, τα φίλησε, τά 'στειλε να παίξουν στη γειτονιά, κλειδαμπαρώθηκε κι τερμάτισε τη ζωή του κατά πολύ ασυνήθιστο τρόπο για τις αντιλήψεις του χωριού. Άνοιξε το κεφάλι του μ' ένα σκεπάρνι. Όπως, έλεγαν, με τρεις σκεπαρνιές τό 'χε ανοίξει. Σύρθηκε στη «γκλαβανή» κι εκεί ξεψύχισε. Τον βρήκαν αργά το βράδυ, όταν γύρισε η γυναίκα του.

Τον συνόδεψαν στην τελευταία του κατοικία, η γυναίκα του και λιγοστοί γείτονες. Ο παπά Κονόμος του διάβασε μια ευχή πάνω από το μνήμα του χωρίς να τον μπάσουν στην εκκλησιά για τη νεκρώσιμη ακολουθία, όπως έκαναν για όλους που άφηναν την πρόσκαιρη ζωή με φυσικό θάνατο.

Το βραδάκι στις γειτονιές οι γυναικούλες του χωριού σχολίαζαν το γεγονός. Η κάθε μια είχε να πει και μια ιστορία για φαντάσματα.

Στη δική μου γειτονιά οι γειτόνισσες ήταν λιγοστές. Η μάνα μου, η θειάκω Τέλαινα και η θειάκω Νικολάκαινα.

Η θειάκω Τέλαινα, σαν πλιό πολύξερη, διηγούνταν πως ο άντρας της τάδε από την Κάτω Λεσινίτσα, όταν πέθανε, κάθε βράδυ έβγαινε από το μνήμα, πήγαινε στο σπίτι, της χτύπαγε την πόρτα, όπως όταν βρίσκονταν στη ζωή και χωρίς να πει λέξη, έφευγε.

Η γυναίκα του είχε ξεχάσει το τάμα που της άφησε παραγγελιά, όταν έπεσε απ' τη συκιά, χωρίς να πάθει γρατζουνιά. Τόσο κράτησε, ώσπου του έκανε το τάμα.

«Τ' άκουσα με τα ίδια μου τ' αφτιά, από την ίδια», επιβεβαίωνε.

Η θειάκω Νικολάκαινα διηγούνταν για μια γυναίκα, που γύριζε απ' το μνήμα της στο σπίτι και φώναζε στον άντρα της να προσέχει τα παιδιά. Αυτό βάσταξε για λίγο, ώσπου άρχισε κάθε βράδυ να της ανάβει το καντίλι στο μνήμα της και συμπέρανε πως η πεθαμένη το πήρε σαν υπόσχεση του άντρα της, ότι θα προσέχει τα παιδιά και δεν ξαναφάνηκε.

Έλεγαν κι άλλες πολλές τέτοιες ιστορίες και κατέληγαν ότι ο μπάμπας Τάτσος, μια και δεν μπήκε στην εκκλησιά, θα γυρίζει τα βράδυα σαν φάντασμα στις γειτονιές.

«Παναγιά μου, κακό που με βρήκε», είπε η μάνα μου, «από μένα θ' αρχίσει, όπως έκανε κάθε Κυριακή».

Άκουγα τις διηγήσεις των αφελών γυναικών. Δεν μπορούσα με το μικρό μου μυαλό να εξηγήσω πώς μπορεί να βγει ένας πεθαμένος από το μνήμα που ήταν τόσο βαθειά χωμένος. Δεν είχα διαβάσει για πύργους με φαντάσματα για να φοβάμαι. Πέρναγα κάθε βράδυ απ' την Παναγιά, που ήταν και το νεκροταφείο του χωριού, χωρίς να φοβάμαι, λες και προκαλούσα τον μπάρμπα Τάτση να βγει από το μνήμα του.

Δεν είχε περάσει μια βδομάδα από το τραγικό εκείνο γεγονός. Οι συζητήσεις είχαν κάπως κοπάσει, όταν συνέβηκε τούτο το παράξενο, που έμελλε ν' αναστατώσει το χωριό και να κάνει όλους να γελάνε με το πάθημά τους.

Είχαμε τελειώσει το βραδυνό μας φαγητό κι ετοιμαζόμασταν για ύπνο, όταν κάτω από το σπίτι μας, που ήταν κοντά στο νεκροταφείο, ακούσαμε κάτι περίεργα βογγητά.

«Ούουου... Ούουου...».

«Ο μπάρμπα Τάτσης», φώναξε η μάνα μου. Αμπάρωσε καλά την πόρτα, έκλεισε τα ξώφυλλα κι αλαφιασμένη γύριζε εδώ κι εκεί μη ξέροντας τι να κάνει. Άρπαξε το στυλιάρι του κανταριού και το σφήνωσε ανάμεσα στο σεντούκι με το γιούκο και στη θύρα για περισσότερη ασφάλεια. Χωθήκαμε κάτω από τα σαΐσματα και με κομμένη την ανάσα περιμέναμε.

Τα βογγητά συνεχίζονταν. «Ούουου... Ούουου...».

Σαν να μην έφτανε αυτό, μέσα στην ψυχία της νύχτας μια κανούργια μακρόσυρτη φωνή σαν απόηχος έφτανε στ' αφτιά μας.

«Ωωω... να».

Το βουητό του ποταμιού που έπεφτε σε μικρούς καταρράκτες, μεγάλωνε την αγωνία μας.

Φωνές άρχισαν ν' ακούγονταν από τις γειτονιές. Οι παλικαράδες του χωριού άρπαξαν τα όπλα τους και έζωσαν το νερόμυλο.

Μια τουφεκιά ακούστηκε κι ύστερα ψυχία. Εκείνη η απέραντη ψυχία, που σε κάνει να τρέμεις απ' το φόβο.

Δεν βάσταξε, όμως, για πολύ. Κάτω απ' τα παράθυρά μας ακούσαμε κουβέντες. Ήταν ο πρόεδρος του χωριού με κάποιον άλλο, που γύριζαν από την εκστρατεία.

Δειλά - δειλά η μάνα μου άνοιξε το παράθυρο και ρώτησε:

«Τ' είναι τούτο που μας βρήκε, Τέλη μου;».

«Δεν είναι τίποτε, κοιμηθείτε», άκουσα τη φωνή του μπάρμπα Τέλη.

Έκλεισε με προσοχή το ξώφυλλο, πήρε μια βαθειά ανάσα, έστριψε προς τα κονίσματα κι έκανε το σταυρό της.

«Δόξα σοι ο Θεός», είπε κι έπεσε να κοιμηθεί.

Σαν ξημέρωσε όλοι στο χωριό γελούσαν με το πάθημά τους.

Ένας μπούφος στην κατάξερη καρυδιά, που ήταν δίπλα στο νεκροταφείο, καλούσε το ταίρι του με τη χαρακτηριστική φωνή του.

Ένας ξενοχωρίτης ξεκίνησε αργά από το διπλανό χωριό, για να πάρει σειρά στο μύλο. Φώναξε τον μυλωνά, που κοιμόνταν βαρειά, να του ανοίξει, για να περάσει τη νύχτα του.

Τα σχολιαρόπαιδα, σαν ξημέρωσε, πριν μπούμε στην τάξη, μαζευτήκαμε γύρω από το μνήμα του μπάρμπα Τάτσπ. Καμιά σχισμάδα, καμιά χαραμάδα, που να μας έδειχνε ότι ο μπάρμπα Τάτσπς βγήκε από το μνήμα του.

Το χώμα στεγνό, σφιχτό τον πλάκωνε καλά. Ο Μπάρμπα Τάτσπς κοιμόνταν ήσυχος τον αιώνιο ατάραχο ύπνο, όπως ήσυχος πέρασε απ' τη ζωή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ο ΣΚΥΛΟΣ ΜΟΥ

Ανασκαλεύοντας το παιδικό μου φωτογραφικό αρχείο, τον θυμήθηκα. Τον λέγαμε «Μπάλιο». Δεν ήταν κανένα σκυλί ράτσας από κείνα που οι κυρίες παίρνουν μαζί τους στον περίπατο, για να κάνουν εντύπωση και να τις προσέχουν οι περαστικοί. Ήταν ένα συνηθισμένο ασπρότριχο μαντρόσκυλο με μια μαύρη βούλα στο μέτωπο.

Τον αγαπούσαμε όλοι στο σπίτι, γιατί ήταν ήσυχος και καλόβολος σαν προβατάκι.

Όλη την ημέρα έμενε δεμένος με μια χοντρή αλυσίδα, δίπλα στην αχυροκαλύβα, στον ίσκιο της καρυδιάς, κοντά στην είσοδο της αυλής και μας ειδοποιούσε πάντα, με ένα αργό, χοντρό αλύχπισμα σαν κάποιος έστριβε το μικρό σοκάκι, που οδηγούσε στην αυλόπορτα. Ποτέ δεν αλυχτούσε τους περαστικούς από το δρόμο του χωριού, που πέρασαν σύρριζα στο σπίτι μας.

Το βράδυ, όταν όλοι στο χωριό συμμαζεύονταν στα σπίτια τους, τον αφήναμε ελεύθερο.

Εκείνος, λες και ήξερε τα καθήκοντά του, γύριζε όλη νύχτα το σπίτι μας και κάπου - κάπου αλύχταγε για να μας θυμίσει ότι κάποιος αγρυπνάει για την ασφάλειά μας. Δεν απομακρύνονταν ποτέ από την περίμετρο του σπιτιού μας και των δυο γειτονικών, που ήταν στην είσοδο του χωριού κι αυτό όχι από συμπάθεια ή υποχρέωση για τους γειτόνους, αλλά γιατί δεν μπορούσε να κάνει αλλιώς, μια και τα σπίτια μας ήταν ενωμένα με τους μαντρότοιχους της αυλής.

Είχε αναλάβει τη φύλαξη και εκτελούσε τα καθήκοντά του χειμώνα - καλοκαίρι πιστά και ευσυνείδητα.

Μα δεν ήταν μόνο αυτή η υποχρέωσή του. Η μάνα μου, κάθε Αύγουστο, του ανέθετε και μια πολύ σοβαρή δουλιά. Τη φύλαξη της μοναδικής στο είδος της για το χωριό συκιάς από τη βουλημία των συγχωριανών και των περαστικών.

Τον έδενε στον κορμό της, μακραίνοντας την αλυσίδα μ' ένα χοντρό σχοινί, έτσι που κανένας δεν μπορούσε όχι μόνο ν' ανέβει στη συκιά, αλλά ούτε και τα πλαγινά κλαριά της να πλησιάσει.

Και τι δεν σοφίζονταν για να τον ξεγελάσουν όσοι είχαν όρεξη να δοκιμάσουν τα μοναδικά σύκα, χωρίς να πάρουν την άδεια του αφεντικού.

Του έριχναν ένα κομμάτι ψωμί για να τον απασχολήσουν. Εκείνος το άρπαζε στον αέρα με το στόμα του, το τοποθετούσε κοντά στη ρίζα της συκιάς και ορμούσε με σβελτάδα ενάντια στο δωρητή του. Άλλοι γύριζαν γύρω - γύρω για να τον μπερδέψουν. Αυτός δεν ξεγελιόνταν. Γύριζε πότε

από τη μια και πότε από την άλλη, έτσι που ποτέ δεν κόντενε το σχοινί.

Βούιζε η Σκουληκαριά από τα αλυχτίσματά του. Έτσι μας ειδοποιούσε για τον κίνδυνο λεπλασίας της συκιάς.

Παρόλη τη νωχέλειά του και την πραότιτά του δεν έπιανε φιλία με κανένα ό,τι και να του προσέφεραν για τη φιλία του, ακόμη ούτε και με τους γειτόνους, που μπαινόβγαιναν κάθε μέρα στην αυλή μας.

Προσέφερε τις υπηρεσίες του με ευσυνειδησία και αισθάνονταν υποχρεωμένος στ' αφεντικό του για το ξεροκόμματο, που του προσέφεραν για τη συντήρησή του.

Είχα αναλάβει την περιποίησή του. Του έφτιαχνα κάπου - κάπου κουρκούτι και του προσέφερα ένα ξεροκόμματο μεσημέρι - βράδυ κι ό,τι αποφάγια περισσευαν από το λιτό μας γεύμα. Το καλοκαίρι το συνηθισμένο του φαγητό ήταν γάλα με τριμμένη μπομπότα.

Μ' αγαπούσε ιδιαίτερα και την αγάπη του την έδειχνε με κάθε τρόπο. Όταν τον πλησίαζα κουνούσε την ουρά του, πηδούσε πάνω μου και σαν τον μάλωνα, έχωνε το κεφάλι του στα γόνατά μου με δουλοπρέπεια σαν νά 'θελε να προσκυνήσει την αφέντη του και μού 'γλυφε το κέρι σαν έσκυβα να τον ελευθερώσω.

Μ' ευχαριστούσανε οι εκδηλώσεις του και τα καμώματά του. Όχι τόσο γιατί μου άρεσαν τα γλυψίματα, αλλά γιατί διαπίστωνα ότι αναγνώριζε τις υπηρεσίες που του προσέφερα και με το δικό του τρόπο μου έδειχνε την ευγνωμοσύνη του, πράγμα που δεν συναντάς εύκολα ούτε στο σημερινό άνθρωπο.

Τον είχαμε για αρκετά χρόνια. Τα πρώτα δείγματα των γηρατειών άρχισαν να φαίνονται όταν του έπεσαν τα δόντια κι άρχισαν οι πρώτες δυσκολίες στη ζωή του. Έτρωγε το ξεροκόμματο κρατώντας το με δυο του πόδια στο κώμα και γέρνοντας το κεφάλι προσπαθούσε να το κόψει με τό 'να δόντι, που του είχε απομείνει. Δεν έφτανε αυτό. Κάθε καλοκαίρι σκουλήκιαζαν «τ' αχαμνά του» και υπέφερε πολύ. Κυλιόνταν στο κώμα, ουρλιάζοντας από τους πόνους και προσπαθούσε να τους καταπραΰνει δαγκώνοντας και γλύφοντας την πληγή. Δεν ξέρουμε πώς να τον βοηθήσομε.

Στα χωριά, σ' όλα τα χωριά, υπάρχουν άνθρωποι που τα ξέρουν όλα. Πάντα πρόθυμοι να δώσουν τη συμβουλή τους.

Έτσι για την περίπτωση βρέθηκε ο ειδικός και μας συμβούλεψε τι να κάνομε: «Θα στουμπίσετε φύλλα ροδακινιάς και θα τα κάνετε σαν αλοιφή. Μ' αυτή θ' αλείψετε την πληγή και θα γίνει καλά».

Ακολουθήσαμε τη συμβουλή του και πραγματικά την ίδια ώρα έπεσαν όλα τα σκουλήκια, ανακουφίστηκε από τους πόνους και τις ενοχλήσεις και η πληγή έγιανε σε λίγες μέρες.

Αυτό του συνέβαινε κάθε καλοκαίρι. Μα ένα καλοκαίρι, το τελευταίο της ζωής του, οι πόνοι από την πληγή ήταν αβάστακτοι. Το γιατροσόφι έριχνε τα σκουλήκια, αλλά η πληγή δεν έλεγε να γιάνει. Κυλιόνταν στο κώμα, έτριβε το σώμα του στον κορμό της καρυδιάς, ούρλιαζε σιγανά και γύριζε σαν σβούρα παρόλα τα γηρατειά του.

Προσπαθούσα να του απαλύνω τους πόνους δίνοντάς του κουρκούτι, βρέχοντας το σώμα του και την πληγή του, χάιδευα και έκανα ότι μπορούσα για να τον βοηθήσω.

Όλοι είχαμε στενοχωρηθεί με την κατάντια του, μα κανένας δεν έπαιρνε μια απόφαση και περιμέναμε να έρθει μόνο του το μοιραίο.

Μα εκείνο αργούσε, ο Μπάλιος υπέφερε όλο και περισσότερο. Έτσι εκείνο το απόγευμα, το τελευταίο της ζωής του, δεν μπορούσα να τον βλέπω να υποφέρει τόσο κι αποφάσισα να τον απαλλάξω.

Χωρίς να πω σε κανένα τίποτε, τον πήρα σέρνοντάς τον από την αλυσίδα και τον πήγα στη Σκουληκαριά, εκεί που κάθε Αύγουστο αντιλαλούσε ο τόπος από τ' αλυχτίσματά του. Έδεσα την άκρη του σχοινιού στον κορμό μιας κερασιάς, του πέρασα στο λαιμό τη θηλιά και κράτησα την άλλη άκρη.

Δίστασα. Δεν βαστούσε η ψυχή μου να το κάνω για κείνον που τόσα χρόνια μας υπηρετούσε πιστά.

Γύρισε αργά το κεφάλι του και με κοίταξε με τα υγρά, θολά και απλανή μάτια του. Μου φάνηκε σαν να με παρακαλούσε να κάνω γρήγορα και σαν να μ' ευχαριστούσε γι' αυτό που θα έκανα. Τράβηξα το σχοινί με δύναμη χωρίς να κοιτάξω προς το μέρος του. Δεν κατάλαβα αν και πόσο πόνεσε. Έσκαψα ένα λάκο και τον έθαψα. Η ζωή του Μπαλίου είχε τελειώσει.

Ο ΜΠΕΞΗΣ

Ήταν ένας άνθρωπος, όπως όλοι μας. Ψηλός, λιγνός, μελαψός, περισσότερο λιοκαμένος. Βαθειές ρυτίδες χαράκωναν το πρόσωπό του γύρω από το στόμα, τα μάτια του γυάλιζαν παράξενα. Γιάννη Μάρο τον έλεγαν. Πού τον έβλεπες, πού τον έχανες να γυρίζει τις ράχες του χωριού και τις ποταμιές μ' ένα ντουφέκι στο σβέρκο και τα δυο του χέρια να κρέμονται από την κάννη και το κοντάκι, έμοιαζε σαν ένα από τους ληστές της Σταύρωσης.

Καθήκον του ήταν να προστατεύει τα κτήματα από τις ζημιές των ζωντανών κι από τις κλεψιές των παιδιών.

Όλοι στο χωριό, ποιος πολύ, ποιος λίγο, είχαμε τους κήπους μας και τα καρποφόρα μας, μα τα παιδιά πιστεύαμε ότι τα σταφύλια του γείτονα ήταν καλύτερα απ' τα δικά μας, τα μήλα πλιό γλυκά και τα καρύδια πλιό αφράτα.

Είχα ρημάξει την καρυδιά της θειάκω Νικολάκαινας, που ήταν απέναντι από το ποτιστικό μας. Ήταν τόσο μεγάλη, που τα μισά κλαριά της σκέπαζαν το ποτάμι και κόντευαν να φτάσουν στη δική μας πλευρά.

Έκανα μια δέση στο ποτάμι πλιό κάτω από τη δική της δέση στη στροφή του ποτιστικού, έτσι που να μη φαίνεται. Άνοιγα στην άκρη τη δέση της θειάκω Νικολάκαινας κι όσα καρύδια έπεφταν στο ποτάμι έφευγαν και μαζεύονταν στη δική μου δέση. Κάθε τόσο τα μάζευα, τά 'λιαζα και καυχιόμουν στους φίλους μου για τα ζευγάρια καρύδια που μάζευα. Όλα τα παιδιά έκαναν την ίδια δουλιά και κανένας δεν τα μάλωνε. Είχε καταντήσει σαν έθιμο.

Απέναντι από το πάνω ποτιστικό μας ο μπάρμπα Τέλης είχε μπολιάσει μια αγριόμηλιά. Είχε πάρει το μπόλι από τη μηλιά των Κώτσηδων, που ήταν απέναντι από των κάτω νερόμυλο.

Άλλη τέτοια μηλιά στο χωριό δεν υπήρχε. Τα μήλα της μεγάλα, κατακίτρινα, μοσχομύριζαν. Αγοράζαμε λίγα μήλα και τα βάζαμε στο σεντούκι για να μοσχοβολάει το σπίτι και η μοσχοβολιά να σκεπάζει τη μυρουδιά της κοπριάς, που ανέβαινε από το κατώι. Ήταν όψιμα και κράταγαν όλο το χειμώνα.

Κείνη τη χρονιά είχε κάνει τα πρώτα μήλα. Πέντε ήταν όλα κι όλα. Τα περίμενα να γλυκάνουν και χωρίς δισταγμό τά 'κοψα και τα πέντε.

Άκουγα τις δυο γειτόνισσες να παραπονιούνται στη μάνα μου κι έκανα πως δεν καταλάβαινα.

«Πήγα να μαζέψω κανά καρύδι, όσο που να την τινάξω, τά 'χει πάρει όλα το ποτάμι», έλεγε η θειάκω Νικολάκαινα.

«Ποιο σοντοριασμένο έφαγε τα μήλα, να του κάτσουν μολύβι στην κοιλιά», συμπλήρωνε η θειάκω Τέλαινα. «Πέντε μήλα έκανε η μηλιά και δεν προκάναμε να τα ξηφεντιάσαμε. Τι κάνει αυτός ο μαύρο Μπεξής;».

«Τι να κάνει, τι να πρωτοφυλάξει;». Απαντούσε η μάνα μου. «Ένας άνθρωπος είναι».

Για να προστατέψει την περιοχή ανέβαινε πότε στη ράχη του Μπέλου κι από κει αγνάντευε την περιοχή της Λάκκας και της Απάνω Μεριάς και από τη ράχη στα Μικελαίικα αγνάντευε την περιοχή της Κάτω Μεριάς.

Δυο ήταν τα όπλα του για την προστασία της περιοχής. Το ντουφέκι του, που έφερνε πάντοτε μαζί του για φόβο και η σφυρίχτρα.

Όταν ήθελε να δείξει την παρουσία του σφύριζε δυο - τρεις φορές. Την ακούγαμε όπου κι αν είμαστε και παίρναμε τα μέτρα μας.

Μα δεν ήταν μόνο αυτή η δουλιά του. Όταν τελειώναμε τη σχολική χρονιά, τη μέρα της γιορτής, ο δάσκαλος τον φόρτωνε και μ' ένα άλλο σοβαρό καθήκον. Έπαιρνε το αυστηρό του ύφος, γύριζε προς τον Μπεξή και τού 'λεγε:

«Γιάννη, τώρα το καλοκαίρι να κυνηγάς τα παιδιά να μην κολυμπούν στο ποτάμι και μας αρρωστήσουν. Όποιον πιάνεις να τον κλείνεις στ' Αμελικό».

Τ' Αμελικό ήταν ένα κτίριο που στέγαζε τους Ιταλούς μέχρι το 1922, που έφυγαν από τη Β. Ήπειρο. Είχε δυο μεγάλα δωμάτια, που τα χρησιμοποιούσαμε τα πρώτα χρόνια για σχολείο, όσο που έφτιαξαν οι χωριανοί της Αμερικής το σχολείο δίπλα στην Παναγιά, ένα μεγάλο διάδρομο, ένα σκοτεινό δωμάτιο δίπλα στη μεγάλη αίθουσα, ένα στην απάνω μεριά ισόγειο, που ήταν το μαγειρείο τους, ένα ισόγειο στην κάτω μεριά, που ήταν μπακάλικο και στο πίσω μέρος άλλο ισόγειο σκοτεινό προς τη μεριά του ποταμού, που ήταν η φυλακή.

Ο Μπεξής πάντα συμφωνούσε με το δάσκαλο μια και είχε και την έγκριση των γονιών.

Έκανε κι αυτή τη δουλιά χωρίς να βαρυγκομάει με ιδιαίτερο ζήλο. Μα ποιος τους άκουγε. Μόλις τελείωναν οι εξετάσεις, την άλλη μέρα κιόλας, πηγαίναμε στο ποτάμι, κάτω από τα τελευταία ποτιστικά κάναμε μια μεγάλη δέση, μαζεύονταν το νερό και σχημάτιζε μια μικρή λιμνούλα βαθειά ίσα με το μπόι μας. Εκεί παίρναμε το μπάνιο μας κάθε μέρα.

Μακριά από το χωριό, μέσα στη χαράδρα, που σχηματίζονταν από τα δυο βουνά, που κατέβαιναν απότομα προς το ποτάμι, σκεπασμένη με θεόρατα πλατάνια ήταν αδύνατο να μας δει ανθρώπου μάτι.

Τόσο πυκνή ήταν η βλάστηση, που δεν άφηνε ούτε μια πλιαχτίδα να φτάσει στη λιμνούλα.

Τρέμανε τα σαγόνια μας από το κρύο. Πλατσουρίζαμε ώρες ολόκληρες κι όταν πλιά το κρύο ήταν ανυπόφορο πιάναμε την ακροποταμιά, λιαζόμαστε για κάμποση ώρα και γυρίζαμε από τις γιδόστρατες στα ποτιστικά για να φάμε ότι βρούμε από φρούτα της εποχής.

Είχαμε πιάσει με τη σειρά την άκρη του απάνω ποτιστικού μας και αμέριμνοι ξεραγίζαμε σταφύλια, όταν ξαφνικά ακούσαμε τη φωνή του Μπεξή:

«Σταθείτε κει, μην κουνηθεί κανείς, γιατί σας γέμισα τον πσιινό σκάγια».

Από την απέναντι πλευρά του ποταμιού είδαμε τον Μπεξή να μας προτείνει το ντουφέκι του, να κατρακυλάει τον όχτο και να πηδάει το ποτάμι παραπατώντας σε κάθε πέτρα.

Μείναμε ακίνητοι. Μαρμαρώσαμε από το φόβο. Στο χωριό έλεγαν ότι ο Μπεξής βάζει στα φυσέκια του ψιλά σκάγια με κοντρό αλάτι.

«Πού είναι ο τέταρτος;», φώναξε αγριεμένος.

«Δεν ξέρω», του απάντησα, «θα έφυγε».

Έστειλε το Νίκο Κατή να τον βρει. Εκείνος κατέβηκε ως το κάτω ποτιστικό, έψαχνε, μα δεν τον εύρισκε.

«Δεν τον βρίσκω», ξεφώνιζε, «θα κρύφτηκε μέσα στα κλαριά». Η πλαγιά ήταν δασωμένη.

«Έλα πίσω», του φώναξε, «θα τον πιάσω στο χωριό».

Εκείνος αντί να το σκάσει, σίγουρα από το φόβο γύρισε τρεχάτος, λες και τον κυνηγούσαν.

Μας βγάζει τα ζωνάρια για να μας δέσει, όταν ανακάλυψε πίσω του το Γάκη κρυμμένο ανάμεσα από τις φασουλιές.

Μας έδεσε ζευγάρια το Γάκη Μπαρά με το Νίκο και μένα με το Γιώρη Κατή χέρι με χέρι και με τ' άλλο βαστάγαμε τα παντελόνια μας. Μας έβαλε μπροστά κι αυτός πίσω παρακολουθούσε κάθε μας κίνηση.

Όπου έβλεπα όχτο προσπαθούσα να ξεσφίξω το δέσιμο για να ξεφύγω.

Πήρε είδηση την προσπάθειά μου και μας συμβούλεψε:

«Όποιος αφήσει τον άλλο να ξεφύγει, θα μείνει όλη νύχτα στ' Αμελικό».

Ο Γιώρης σε κάθε μου προσπάθεια στριφογύριζε το χέρι του κι αντί το δέσιμο να ξεσφίγγει, έσφιγγε περισσότερο.

Δεν μας έκλεισε στη φυλακή των Ιταλών, αλλά στο διάδρομο που οδηγούσε στις αίθουσες, κλείδωσε την εξώπορτα κι έφυγε.

Όλο το μεσημέρι προσπαθούσα από μέσα ν' ανοίξω την πόρτα. Παλεύοντας ώρες τα κατάφερα. Κανένας μας δεν τόλμησε να φύγει. Την ξανάφτιασαμε και περιμέναμε.

Αργά το απόγευμα στ' απόσκιο του Καρατζά, τη μικρή πλατεία του χωριού, ακούσαμε κουβέντες. Ήταν οι χωριανοί, που μαζεύονταν για τ' απογευματινό τους κουβεντολόι.

Ο Μπεξής ήρθε κι αυτός, άνοιξε την πόρτα, πήρε όξω το Γάκη και την ξανάκλεισε.

Σπύλωσα τ' αυτιά μου ν' ακούσω τι του κάνει.

«Θα πας στον πατέρα σου», του λέει «και θα μου φέρεις 20 λέκια για τα σταφύλια πού 'φαγες».

«Αν μου δώσει ο πατέρας μου», του απάντησε ο Γάκης κλαψουρίζοντας και τον άφησε.

Πήρε το Νίκο κι ύστερα το Γιώρη και τους έκανε την ίδια πρόταση. Δεν άκουσα τι του απάντησαν. Από τη χαραμάδα της μισάνοικτης πόρτας είδα που τους κοίταζε τα χέρια. Άρχισαν να κλαψουρίζουν. «Δεν θα το ξανακάνομε», φώναζαν.

«Χαράκωσε τα χέρια τους», φώναζαν οι χωριανοί.

Τους άφησε να φύγουν κλαίγοντας.

Περίμενα τη σειρά μου κι άρχισα να τρέμω από φόβο.

Πέρασε λίγη ώρα κι η αγωνία μου μεγάλωνε. Τοιμαζόμουν ν' ανοίξω τη μισάνοικτη πόρτα και να το βάλω στα πόδια, όταν το χέρι μου απάντησε το δικό του. Μ' έβγαλε όξω στο ξέφωτο για να με θλέπουν οι χωριανοί πάνω από την πλατεία του Καρατζά.

«Θα μου φέρεις 20 λέκια για τα σταφύλια που φάγατε της μάνας σου», μού 'πε απότομα.

«Γιατί να σου φέρω 20 λέκια», του απάντησα, «δικά μου είναι τα σταφύλια».

«Ή μου φέρνεις τα 20 λέκια ή σε κλείνω όλη νύχτα στη φυλακή να σε φάνε τα ποντίκια».

Με έσπρωξε προς το διάδρομο για να με πάει στο σκοτεινό δωμάτιο, όταν σταμάτησε και μού 'πε:

«Α, για να δω τα χέρια σου».

Του έδειξα τις παλάμες μου. Ήταν μαύρες από τα χλωρά καρύδια. Εφαρμόζαμε πιστά μικροί - μεγάλοι την παροιμία του χωριού: «Τ' Άη Λιός τρών' τα καρύδια, της Σωτήρος τα σταφύλια». Από τ' Άη Λιός ανοίγαμε τα καρύδια, μόλις άρχισαν να ψωμώνουν, μ' ένα σουγιά και τα χέρια μας μαύριζαν από τα ζουμιά της πράσινης φλούδας.

Δεν καθάριζαν με τίποτε. Κάναμε σαπουνάδα τρίβοντας φύλλα χελιδονιάς, μα που ν' ασπρίσουν.

«Ποιανού ρήμαξες τις καρυδιές;», μ' ερώτησε.

«Δεν έχω ανάγκη από τις ξένες καρυδιές», του απάντησα, «έχω δυο. Μια όξω από το σπίτι που είναι γεμάτη και μια στα ποτιστικά».

Έκανε μια κίνηση στην τσέπη του κι έβγαλε ένα σουγιά και φώναξε τον μπακάλη να του φέρει λίγο αλάτι.

Μας φοβέριζε, αν έπιανε τα παιδιά με μαύρα χέρια, θα τους χάραζε τις παλάμες και θα τις αλάτιζε, για να μην απλώνουν τα χέρια τους στις ξένες καρυδιές.

Μού 'πιασε το χέρι, το κράτησε από τα δάκτυλα κι έκανε με μεγάλη προσοχή να μου χαράξει την παλάμη. Τράβηξα απότομα το χέρι μου, του ξέφυγα κι έτρεξα τον κατήφορο πηδώντας τους βράχους προς το ποτάμι, το πέρασα πλατσουρίζοντας χωρίς να κοιτάζω πίσω μου. Μόνο άκουγα τις φωνές των χωριανών:

«Πιάστε τον, εσύ τρέξε από το μύλο, εσύ κυνήγα τον».

Με την ψυχή στα δόντια από το τρέξιμο και το φόβο, ανέβηκα στην απέναντι μεριά, στάθηκα στο μεγάλο χωράφι κι αγνάντεψα πίσω μου. Δεν με κυνηγούσε κανένας. Στου Καρατζά οι χωριανοί όρθιοι με παρακολουθούσαν και φώναζαν:

«Κυκλώστε τον, να μη σας ξεφύγει».

Κατάλαβα, τό 'καναν για να με φοβίσουν. Με την ψυχία μου παραμονεύοντας για καλό και κακό κάθε κίνηση, κατέβηκα από τη λαγκαδιά στον Άη Θανάση, πήρα το μονοπάτι για τα ποτιστικά, πέρασα το ποτάμι στα Στραταίικα κι απ' το λαγκαδάκι ανέβηκα στις Κόκκινες κι από κει στο λημέρια μας, στην κορφή της Σκουληκαριάς.

Κάθησα για λίγο να ξαποστάσω. Η κοιλιά μου άρχισε να γουργουρίζει. Με τα νύχια μου σκάβω στο τελευταίο χωράφι, μήπως και βρω κανένα κρεμμύδι ή πατάτες, που είχαν μείνει ύστερα από τη συλλογή. Πάντα έμεναν στο χωράφι. Βρήκα δυο - τρία κρεμμύδια και μια πατάτα. Καλά τα κρεμμύδια μπορούσα να τα φάω, μα την πατάτα; Μ' αδιάζε και δεν μπορούσα ούτε να δοκιμάσω. Μα η πείνα μ' έκανε να τα φάω.

Στη Σκουληκαριά από ώρα είχε πέσει τ' απόσκιο κι άρχισε να σκοτεινιάζει. Κάθησα κάτω από μια κουτσουπιά και παρακολουθούσα κάθε κίνηση. Είδα τα μεγαλύτερα παιδιά να μαζεύονται στο λάκκο στην Καρυά του Τάρρε κι από τις κινήσεις τους κατάλαβα ότι έκαναν σχέδια για να με πιάσουν. Όχι για τίποτε άλλο, αλλά για να με τρομάξουν.

Κατάστρωσα το σχέδιό μου για την επιστροφή μου στο σπίτι. Μόλις μούσκιωσε και δεν μπορούσαν να με δουν, πήρα τα γνωστά μου μονοπάτια, πέρασα τα Παπαδαίικα, μπήκα στα Ζιανναίικα και κατέβηκα στο σπίτι. Έφαγα λίγο ψωμοτύρι κι έπεσα να κοιμηθώ.

Η μάνα μου προσπαθούσε να μάθει πού γύρισα όλη μέρα, μα δεν της έδωσα απάντηση.

Δεν πέρασε λίγη ώρα κι άκουσα τον Κώτση Παππά να φωνάζει τη μάνα μου:

«Ω, Παντελέσια».

Βγήκε στο χαγιάτι και ρώτησε:

«Ποιος είναι τέτοια ώρα;».

«Εγώ ο Κώτση Παππάς», της απάντησε και τη ρώτησε. «Μήπως γύρισε ο Τσίλης;».

«Τώρα, έχει κάμποση ώρα κι έπεσε να κοιμηθεί», του είπε ανήσυχη. «Τι έκανε πάλι;».

«Τίποτε», της απάντησε, «ο κερατάς μας την έσκασε».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ο ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ

Κώστα Κώστη τον έλεγαν. Το σπίτι του κοντά στον Απάνω Μύλο. Ψηλός, λιγνός, μαυριδερός με γυρμένη την πλάτη από τα χρόνια. Ξεχώριζε για τα ξεθωριασμένα, έξυπνα μάτια του.

Ξυριζότανε κάθε Σάββατο. Έτσι τα κάτασπρα γένεια του τον έκαναν να φαίνεται πολύ μεγαλύτερος.

Στα νιάτα του έκανε τον καλαντζή, αλλά στα γεράματα περιορίστηκε να γανώνει τα μπακίρια μόνο στο χωριό.

Το πρωινό το πέρναγε στον Απάνω Μύλο. Καθισμένος κατά γης ακουμπούσε πότε στον κορμό του γέρο πλάτανου και πότε το πηγούνι του στα δυο του γόνατα μαζεμένος ανακούκουδα, παρακολουθούσε το νερό, που έτρεχε στ' αυλάκι για τον Κάτω Μύλο.

Ήταν οι στιγμές που σκάριαζε τα δίστιχα και τα τετράστιχα, έλεγαν οι χωριανοί.

Τ' απόγιομα ανέβαινε τον ανήφορο κατά το Λάκκο. Έπιανε τ' απόσκιο και κάθονταν στ' απομεινάρι του κορμού μιας θεόρατης καρυδιάς, που είχε κοπεί από τον νοικοκύρη της κι έμοιαζε με καρέκλα. Έβγαζε από την τσέπη του ένα τετράδιο κι άρχιζε να γράφει. Άρχιζε πάντοτε σαλιώνοντας το μολύβι του.

Περίεργος να δω τι γράφει, ξεκίνησα για το φίλο μου Μίχο Κατή. Πέρασα δίπλα του στο μονοπάτι, στάθηκα κι έριξα μια ματιά πάνω από το κεφάλι του και διστακτικά τον ρώτησα:

«Τι όλο γράφεις, μπάρμπα Κώστα;».

«Να πας στη δουλιά σου και να μη ρωτάς, πρώτα λένε καλησπέρα κι έπειτα ρωτάνε», μ' απάντησε.

Προχώρησα και συνάντησα το φίλο μου. Του είπα για τον μπάρμπα Κώστα.

«Γράφει ποιήματα», μου είπε, «αλλά κανένας δεν ξέρει».

Κάποτε, όμως, άρχισαν να κυκλοφορούν. Τα έλεγε ο ίδιος σε κάθε ευκαιρία. Στη μνήμη μου έρχονται μερικά, χαρακτηριστικά του πνεύματος του μπάρμπα Κώστα.

Ο Κήτος Κατής, ένας ηλικιωμένος χωριανός, όλη μέρα παιδεύονταν με τον κήπο του δίπλα στο σπίτι. Διόρθωνε το φράχτη για να μην μπαίνουν οι κότες, αλλά και τα ζιζάνια του χωριού. Σκάλιζε, βοτάνιζε.

Έβγαινε για λίγο στου Καρατζά, γύριζε στο σπίτι του το μεσημέρι, έτρωγε το ξυνόγαλό του, έπαιρνε τον ύπνο του το καλοκαίρι στο χαγιάτι και τ' απόγιομα πάλι στου Καρατζά και νωρίς - νωρίς ξεκίναγε για το σπίτι.

«Γιατί τόσο νωρίς, μπάρμπα Κήτο;», ρωτούσαν οι χωριανοί.

«Πάω, με περιμένει το ξυνόγαλο», απαντούσε και για χαιρετισμό τους άφηνε μια πορ...

«Μπάρμπα Κήτο», του φώναζαν, «δεν είσαι τίποτε αν δεν αφήσεις τρεις».

Γύριζε τα πισινά του, άφηνε τρεις, προχωρούσε μερικά βήματα και συνέχιζε τις βολές του. «Να ξέρετε όποιος κλάνει γιατρό δεν βάνει» και συνέχιζε αδιάφορος το δρόμο του.

Ξεκαρδίζονταν στα γέλια οι χωριανοί. Αυτό ήταν η αφορμή να γραφτεί το τετράστιχο του μπάρμπα Κήτο.

Όταν παίρνει και μουσγκώνει
Κήτο κλάνιαρης φουσκώνει,
όταν παίρνει και χαράζει
Κήτο κλάνιαρης αδειάζει.

Το χωριό είχε δυο παπάδες, τον παπά Ζήση Μπάχο και τον παπά Κονόμο Μπάχο. Περιποιημένοι, μ' ολοκάθαρα ράσα έδειχναν κάτι παραπάνω από τους χωριανούς, γι' αυτό και τους σέβονταν. Κάθε Κυριακή ιερουργούσαν πότε ο ένας, πότε ο άλλος, αλλά τις μεγάλες γιορτές και οι δυο μαζί και μοιράζονταν τα εισοδήματα. Ο παπά Ζήσης, ο πλιό πλικιωμένος, ήταν ο αγαπημένος των παιδιών. Όταν λειτουργούσε ο ίδιος μοίραζε στα παιδιά που βοηθούσαν στο ιερό από μισή λειτουργία κι όσες περίσσευαν τις μοίραζε με τον παπά Κονόμο. Το καλοκαίρι είχε την ιδιοτροπία, για μας, την ευχαρίστηση, να κοιμάται στον οβορό της εκκλησιάς κάτω από τον ίσκιο της βελανιδιάς. Έβαζε μια πέτρα για προσκέφαλο, ξάπλωνε σε 50 πόντους φάρδος, μονόπαντα και απολάμβανε για ώρες το δροσιό.

Σ' αντίθεση, ο παπά Κονόμος, τσιγκούνης για τα παιδιά, μοίραζε μια λειτουργία για τα παιδιά και τις άλλες τις έβαζε σ' ένα σακκούλι και τις έπαιρνε σπίτι του κάτω από το φαρδομάνικο του ράσου. Το μεσημέρι ως το απόγευμα δούλευε στ' αργαλειό.

Κι οι δυο τους μπήκαν στο στόχαστρο του Κώστα Κώτση:

Οι παπάδες οι Μπαχάτοι
επλουτίσανε κομμάτι
και τους λες την καλημέρα,
κάνουνε τα μούτρα πέρα.

Δεν ξέρω αν ο πλούτος τους ήτανε οι λειτουργίες, που τους εξασφάλιζε το ψωμί για όλη τη βδομάδα και τα λίγα λέκια, που έριχναν στο δίσκο οι πιστοί όταν κοινωνούσαν ή στο μπαγκράτσι στις μεγάλες γιορτές με τους αγιασμούς, ώστε να μπουν στο στόχαστρο του Κώστα Κώτση.

Χαρακτηριστικό του χωριού μου κείνα τα χρόνια, όπως και των άλλων χωριών της Β. Ηπείρου, ήταν η συμβίωση με τα ζώα. Στο κατώι τα ζώα και απάνω οι νοικοκυραίοι. Όσων τα σπίτια ήταν ισόγεια, το μοναδικό δωμάτιο το μοιράζονταν με τα ζώα. Εκτός από τη μυρουδιά της κοπριάς, που απολάμβαναν οι συγκάτοικοι, ήταν και οι ψύλλοι. Όλα τα σαΐσματα ήταν γεμάτα ψύλλους, αλλά και τα ρούχα που φορούσαμε. Έμπαινες στο κατώι, μελίσσι οι ψύλλοι πέταγαν στα πόδια σου. Έτσι η φαγούρα είχε γίνει συνήθεια. Προτιμούσαν πάντα περισσότερο το τρίγωνο ανάμεσα στα πόδια των αντρών και των γυναικών. Ποτέ δεν πήγαιναν στο τριχωτό της κεφαλής, ήταν προτίμηση της ψείρας.

Ήταν πολύ ενοχλητικό όλη την ώρα να σε γαργαλούν οι ψύλλοι. Γι' αυτό κι η κόρη του, η παπαδιά αποφάσισε να το κουρέψει.

Ένα μεσημέρι, όπως κυκλοφόρησε στο χωριό, που όλοι ψύχαζαν, κάθισε στο χαγιάτι στου σπιτιού της, που ήταν απόμερα στο τέλος του μαχαλά, κοντά στο ποτάμι και σκεπασμένο από τα δέντρα, ήσυχη ότι δεν τη βλέπει κανένας, σήκωσε τα ρούχα της και τα τσιπούνια της κι άρχισε να το κουρεύει. Δεν υπολόγισε, όμως, στον αδελφό της, που την έβλεπε από το κρεβάτι του δίπλα στο παραθύρι. Έτσι δεν γλύτωσε κι η παπαδιά.

Παπαδιά κουρεψομούνα,
τι το κούρευες γουρούνα;

Αλλά και ο ίδιος δεν γλύτωσε από το σκωπικό πνεύμα των χωριανών. Πριν πεθάνει είχε την ιδέα να ετοιμάσει τον τάφο του στο νεκροταφείο του Άη Θανάση. Δεν ήταν μόνο αυτό. Ετοίμασε και την επιτύμβια πλάκα, που έγραψε:

«Ενθάδε κείται Κώστας Ζήση Κώτσης».

Το έμαθαν οι χωριανοί κι έγινε μεγάλο σούσουρο. Σκέφθηκαν ότι έπρεπε κάτι να του κάμουν. Κατέφυγαν στο δάσκαλο Βασίλη Μπαρά να τον συμβουλευτούν.

Εκείνος δεν χρειάστηκε να πολυσκεφθεί. Πήρε ένα χαρτί κι έγραψε: «Ουκ έστιν ώδε αλλά απέδρα». Τό 'δωσε σε κάποιον χωριανό χωρατατζή και πήγε και τό 'γραψε στην πλάκα με κόκκινη μπογιά. Κάποιος άλλος του σφύριξε ότι πέρασε από το νεκροταφείο κι είδε την πλάκα σπασμένη.

Το πίστεψε κι έτρεξε να δει τη ζημιά, για να την ξαναφτιάξει. Η πλάκα ήταν στη θέση της συμπληρωμένη. Κατάλαβε τ' αστείο, κάθισε σ' ένα βράχο δίπλα στον τάφο και σκάριασε τετράστιχο για το δάσκαλο.

Πολλές φορές θυμήθηκα τον χωρατατζή Κώστα Κώτση. Αναλογίστηκα ότι αυτός ο άνθρωπος μόνο με τα γράμματα του Δημοτικού μπορούσε να σκαρώνει στίχους. Τι θα μπορούσε να γίνει αν είχε την τύχη να πάει

παραπέρα για να μορφωθεί; Μα μήπως ήταν ο μόνος; Πόσοι νέοι του χωριού μου άριστοι μαθητές έμειναν στο χωριό να γίνουν ασβεστάδες, καλαντζήδες ή χτίστες.

Ένα μεγάλο τετράδιο ήταν το έργο του Κώστα Κώτση. Το έσερνε πάντα μαζί του. Δεν ξέρω αν οι απόγονοί του ή κάποιος που θα έδειχνε ενδιαφέρον το συμμάζεψαν και το κράτησαν, για να μάθουμε περισσότερα για το σκωπικό του πνεύμα, για τους ανθρώπους και τα γινόμενα του χωριού.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η ΑΡΡΩΣΤΙΑ ΜΟΥ

Πολύ δύσκολα εκείνα τα χρόνια. Αν αρρώσταινες δυο πράγματα μπορούσαν να συμβούν. Να νικήσει η φύση ή ο θάνατος. Συγκοινωνία δεν υπήρχε. Τηλέφωνο άγνωστο. Φάρμακα δεν υπήρχαν. Γιατροί, σπάνιο είδος. Ήταν ένας στη Δρόβιανη κι αυτός ηλικιωμένος. Τι να έκανε; Γύριζε τα χωριά με τ' άλογο, μήπως και τον έχει κάποιος ανάγκη ή πήγαινε με παραγγελία.

Καλοκαίρι ήταν. Για αρκετές μέρες δεν μπορούσα να πάρω τα ποδάρια μου. Έπεσα στο κρεβάτι με ρίγη και πόνους στην κοιλιά. Καιγόμουν από τον πυρετό. Ο Τέλη Παππός, γείτονάς μου και πρόεδρος του χωριού, μου έβαλε θερμόμετρο, το μοναδικό που υπήρχε στο χωριό, το άφησε για λίγο στη μασχάλη μου, τό 'βγαλε, το κοίταξε με προσοχή πηγαίνοντας προς το παράθυρο, γύρισε προς τη μάνα μου και της είπε:

«Καίγεται στη θέρμη 39,5. Να στείλεις, να φωνάξεις το γιατρό. Όσο νά 'ρθει να του βάζεις ένα βρεμένο πανί με κρύο νερό στο κούτελο κι ένα στην κοιλιά και κάθε τόσο να τ' αλλάζεις. Εγώ δεν μπορώ να κάνω τίποτε άλλο. Στείλε κάποιον αμέσως, γιατί μου φαίνεται ότι είναι σοβαρά κι άστον νηστικό όσο νά 'ρθει ο γιατρός».

«Αύριο είναι η μέρα του να περάσει. Ποιον να βρω να στείλω στη Δρόβιανη, τρεις ώρες δρόμο;», του απάντησε η μάνα μου.

«Δεν ξέρω, κάνε ότι καταλαβαίνεις», της είπε και έφυγε.

Η μάνα μου τό 'ριξε στην τύχη. Άρχισε να μου βάζει κρύες κομπρέσες στο κούτελο και στην κοιλιά και κάθε τόσο έπιανε το κούτελό μου με την παλάμη της για να βλέπει τον πυρετό.

Όλη τη νύχτα μούσκεμα στον ιδρώτα. Δεν ήξερε τι να κάνει. Όσο έβλεπα την ανησυχία της, τόσο περισσότερο φοβόμουν. Από τα χαράματα έβγαίνε στο χαγιάτι κι αγνάντευε κατά τις Κόκκινες, μήπως και δει το γιατρό. Είχε ανεβεί ο ήλιος ψηλά, όταν τον είδε να κατηφορίζει. Κατέβηκε στην Καρυά του Τάρρε και τον περίμενε για να τον φέρει κατ' ευθείαν στο σπίτι, πριν πάει στου Καρατζά, όπως συνήθιζε.

Τον έφερε στο σπίτι. Έδεσε τ' άλογό του στη σικαμιά και τού 'ριξε λίγο χόρτο. Εκείνος ήρθε αμέσως, κάθισε δίπλα στο κρεβάτι μου, έβγαλε τ' ακουστικά του και μου τα κόλληγε πότε στο στήθος, πότε στην πλάτη, μου ζούπαγε την κοιλιά. Έβαλα τις φωνές από τους πόνους. Έβγαλε το θερμόμετρο και μου τό 'βαλε στη μασχάλη, τ' άφησε για λίγο, το τράβηξε, το κοίταξε, κούνησε το κεφάλι κι άρχισε να τα ξαναβάζει στην τσάντα του. Κάθισε παραπέρα, σκέφτηκε για λίγο κι έβγαλε το συμπέρασμα: «Κοιλιακός τύφος».

«Τι είν' αυτό, γιατρέ μου;», πετάχτηκε η μάνα μου.

«Από τις φούσκες στις Κουμπουλιές, τα παλιοκέρασα, τα χαμοκέρασα, που μαζεύουν δίπλα στ' αυλάκια και τα τρώνε άπλυτα».

«Τι να κάνω, γιατρέ μου, μη μου πάθει τίποτε;».

«Ο Θεός μόνο ξέρει», της είπε και συνέχισε. «Εσύ μόνο να προσέξεις, να μην του δώσεις τίποτε να φάει, ούτε γάλα, ούτε ψωμί, ούτε φαϊ, μόνο βρασμένο νερό να πίνει κι ό,τι πει ο Θεός. Μόλις τελειώσω την επίσκεψη στα χωριά θα γυρίσω να τον ξανακοιτάξω. Φέρε μου τ' άλογό μου, να φύγω, να προλάβω».

Καβαλίκεψε τ' άλογό του κι από το παραθύρι τον είδα σε λίγο να χάνεται στον Άη Θανάση.

Σε δυο μέρες ξαναγύρισε. Με ακροάστηκε προσεκτικά, μου ζούππσε και πάλι την κοιλιά, αλλά τούτη τη φορά δεν πόνεσα πολύ. Κάθισε για λίγο σκεφτικός, έξυσε το κεφάλι του, σηκώθηκε, πήγε ως το παράθυρο κι αγνάντευε πέρα κατά το βουνό χωρίς να λέει τίποτε.

Όσο δεν μίλαγε μ' έτρωγε η αγωνία. Κοίταξα πότε το γιατρό, πότε τη μάνα μου και περίμενα ν' ακούσω τι θα πει. Γύρισε προς τη μάνα μου και της είπε:

«Δεν βλέπω καλύτερηψη, να συνεχίσει να μένει στο κρεβάτι και όπως είπαμε, να μην τρώει τίποτα».

«Πώς θ' αντέξει, γιατρέ μου», του είπε η μάνα μου, «δυο μέρες νηστικός κι έφεξε».

«Δεν παθαίνει τίποτε με την πείνα», της απάντησε, «αν θα φάει, τότε θα πεθάνει. Μη στενοχωριέσαι, θα ξανάρθω σε τρεις μέρες».

Τι ευλογημένη χρονιά ήταν εκείνη. Η συκιά, που τα κλαριά της έφταναν στο παράθυρο, γεμάτη σύκα. Η σικαμιά γεμάτη άσπρες, λαχταριστές σικάμες. Τα κλαριά της έφθαναν κοντά στο χαγιάτι. Πλιό παρακάτω οι κερασιές γέρνανε τα κλαριά τους από το βάρος.

Έβγαινα στο χαγιάτι, όταν έλειπε η μάνα μου, τά 'βλεπα και τρέχανε τα σάλια μου. Άρρωστος κατά το γιατρό, αλλά εγώ είχα όρεξη και αισθανόμουν καλά. Πολλές φορές άπλωνα τα χέρια μου πότε στη συκιά, πότε στη σικαμιά, αλλά δεν τόλμαγα να κόψω. Άκουγα τη φωνή του γιατρού: «Άμα φάει, θα πεθάνει».

Η μάνα μου όλη μέρα στις δουλιές μ' άφηνε μόνο μου και στην καλή μου διάθεση. Διάθεση είχα κι ήθελα να φάω, αλλά ο φόβος με κράταγε. Έκοψα σύκα, μάζεψα σικαμιές, για να μου περάσει ο καημός, αλλά τα πέταξα.

Ύστερα από τρεις μέρες ήρθε ο γιατρός. Με βρήκε μόνο μου. Μ' εξέτασε και με ρώτησε:

«Πού είναι η μάνα σου;».

«Πήγε στον Άη Θανάση, να ποτίσει», του απάντησα, «όπου νά 'ναι θά 'ρθει».

Δεν πρόκανα να τελειώσω την κουβέντα και φάνηκε στην πόρτα. Την πήρε παράμερα και κάτι της έλεγε. Δεν άκουσα, αλλά από τα δακρυσμένα μάτια της μάνας μου κατάλαβα ότι έφτανε το τέλος μου. Την κτύπησε στην πλάτη και της είπε:

«Κουράγιο, Παντελέσια, ο Θεός είναι μεγάλος».

Την τρίτη μέρα, ύστερα από την αναχώρηση του γιατρού, η μάνα μου έφερε και δυο γειτόνισσες να της συμπαρασταθούν τη νύχτα. Κατάλαβα ότι ήταν τα τελευταία μου. Κουκουλωμένος με τα σκεπάσματα περίμενα το θάνατο.

Ένας σκύλος στη γειτονιά άρχισε να γουργιάζει, σημάδι ότι κάποιος θα πεθάνει, όπως έλεγαν στο χωριό. Εγώ θα πεθάνω, είπα μέσα μου.

Η μάνα μου κάθε τόσο ερχόταν κοντά μου, με ξεσκέπαζε λίγο. Ποτάμι τα δάκρυα. Έκανα πως κοιμόμουν. «Κοιμάται», την άκουγα να λέει.

Ο σκύλος συνέχισε να γουργιάζει. «Το κεφάλι σου να φας, λυσσιάρικο», έλεγε η μάνα μου. Έβλεπα από τ' ανασπκωμένα σκεπάσματα και τις τρεις τους να σταυροκοπιούνται, σημάδι ότι πίστευαν ότι η ώρα μου πλησίαζε.

Ήμουν που ήμουν αδύνατος, μέσα σε λίγες μέρες είχα απογίνει. Σωστός σκελετός. Κίτρινος σαν το λεμόνι. Τ' αυτιά μου ξεπετάχτηκαν. Έφεγγα ολόκληρος. Πώς να μην περιμένουν το θάνατο;

Όμως η ώρα δεν έφτανε. Το μυαλό μου δούλευε. Τ' άντερά μου γουρίζανε από την πείνα. Παρόλα τα χάλια μου αισθανόμουν καλά. Δεν πεθαίνω, είπα μέσα μου. Η αδελφή μου, η Βασιλική, όταν πέθαινε, κοίταζε τα κατήλια κι όλο γελούσε, δεν έβλεπε τίποτε άλλο ως που ξεψύχησε. Εγώ βλέπω, ακούω, σκέφτομαι, μιλάω, δεν πεθαίνω, δεν πεθαίνω, είπα με πείσμα.

Ξημέρωσε η μέρα και δεν είχα πεθάνει. Το προαίσθημα του σκύλου είχε γελαστεί. Γύρισα το κεφάλι μου προς το παράθυρο. Είδα τον ήλιο ν' απλώνεται στην απέναντι πλευρά κι ένοιωσα τη χαρά της ζωής. Τα τζιτζίκια από το πρωί άρχισαν το μονότονο τραγούδι τους, σημάδι για τη ζέστη που πλησίαζε. Οι γειτόνισσες είχαν φύγει κι η μάνα μου συγύριζε το σπίτι, όταν φάνηκε στην πόρτα ο γιατρός μ' ένα νέο παλικάρι.

«Είναι ο γιός μου, ο γιατρός», είπε στη μάνα μου. «Ήρθε χτες από την Αθήνα και τον έφερα να κοιτάξει κι αυτός το παιδί».

Θυμάμαι το παλικάρι. Γελαστός κάθησε δίπλα μου, έβγαλε τ' ακουστικά του, μου τα κόλλησε μπρος, πίσω, σ' όλο το κορμί μου, μου ζούπησε την κοιλιά, μού 'βαλε θερμότερο, κοίταξε τον πατέρα του και είπε:

«Κοντεύει να πεθάνει από την πείνα». Στράφηκε και στη μάνα μου και της είπε:

«Από σήμερα θα του δίνεις λίγη κόσσα και μια φέτα ψωμί μέση, καλά ψημένο, πολύ λίγο, όμως, μην του σκίσει τ' άντερα, που είναι τρυφερά. Κάθε μέρα θα του δίνεις όλο και πλιό πολύ, ως που να συνέλθει για 5-6 μέρες και έπειτα να του βράσεις κοτόπουλο και σιγά - σιγά θα τρώει όπως πάντα».

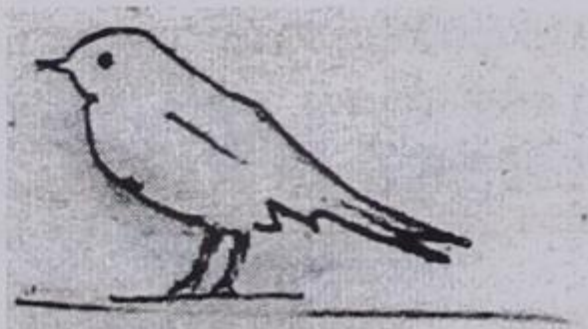
Έφαγα την πρώτη μέρα λίγη κόσσα. Έψησε ψωμί, αλλά δεν τόλμησα να φάω. Συνέχισα δυο μέρες κόσσα. Η μάνα μου δεν πρόκανε να πήσει. Ένα μεγάλο δοχείο, που είχε φέρει ο πατέρας μου από την Αθήνα, το άδειασα σε μια μέρα. Άρχισα σιγά - σιγά να τρώω και ψωμί ψημένο πάντα με φόβο, γιατί δεν μου έφευγε από το νου η οδηγία του γιατρού «λίγο, μην του σκίσει τ' άντερα».

Σε λίγες μέρες βγήκα στ' αλώνι. Η φύση είχε νικήσει. Εκεί που περίμεναν να πεθάνω, ξαναζωντάνεψα. Πέρασε η Λάζω Κατέσια και μόλις με είδε, φώναξε τη μάνα μου:

«Μωρή Παντελέσια, αναστήθηκε το εφτάψυχο. Όλοι λέγαμε ότι δεν θα το βγάλει πέρα. Θ' αρχίσουν πάλι τα ίδια μ' εκείνο το προκομένο το δικό μου. Όλο στενοχώρια ήταν όλες τούτες τις μέρες κι είχε πουχάσει».

«Να είναι καλά ο γιός του γιατρού, που τον γλύτωσε από του Χάρου τα δόντια», είπε η μάνα μου και συνέχισε. «Να μου κόβει ο Θεός μέρες και να του δίνει χρόνια».

Ήμουν ο τελευταίος πελάτης του γιατρού. Είχε γεράσει. Επί χρόνια είχε προσφέρει τις υπηρεσίες του στα γύρω χωριά. Στο τέλος είχε χάσει, όπως έλεγαν, και την ακοή του. Πώς την γλύτωσα; Χάρης στο γιό του, που τον διαδέχτηκε.

Η ΕΦΕΥΡΕΣΗ

Η μανία μας σαν παιδιά ήταν τα όπλα, ύστερα από την ομάδα και τον πήχυ. Φτιάχναμε το σχήμα του όπλου με ξύλα και παίζαμε τους ληστές και τους τζαντουρμάδες.

Δεν μπόρεσα να καταλάβω πώς μας είχε πιάσει αυτή η μανία. Όπλα πολλά στο χωριό δεν υπήρχαν. Ήταν σπάνιο είδος. Είχε μόνο ο Μπεξής ένα γκρα ή κανένας Αμερικάνος ή άλλος ξενιτεμένος που έρχονταν στο χωριό με τα δίκαννά τους ή μονόκαννα για να δουν τους δικούς τους.

Το πρώτο όπλο που έπεσε στα χέρια μου ήταν ένα πιστόλι, σχεδόν απείραχτο από το χρόνο, που βρήκα στη Σκουληκαριά σε μια τρύπα, όταν βόσκαμε τα κατσίκια μ' άλλα παιδιά του μαχαλά μας.

Το δεύτερο ήταν πολεμικό όπλο πολύ παλιό. Το βρήκα στον κήπο του Ζιάννα, όταν ένα μεσημέρι προσπαθούσα να τρυπώσω ανάμεσα από το φυσικό φράχτη από βάτα, για να πάρω ένα μαρούλι.

Το τράβηξα με προσοχή και μου έμεινε στα χέρια η κάννη. Την πήρα κι έτρεξα να την κρύψω στο σπίτι.

Ο πρώτος που έμαθε για το εύρημά μου ήταν ο ακώριστος φίλος μου, ο Γιώρη Κατής.

Εκείνος ήρθε σπίτι μου, περιεργάστηκε την κάννη μέσα - έξω, σαν να 'ξερε από ντουφέκια και μου είπε:

«Δεν αξίζει τίποτε, είναι σκουριασμένη, πέταξέ την».

Δεν τον πίστεψα. Κατέβασα τη μάνα μου στο κατώ και της την έδειξα.

«Πού τη βρήκες;», μ' ερώτησε. «Κρύψε τη μη βρούμε κανένα μπελά».

«Στον κήπο του Ζιάννα», της απάντησα. «Ήταν ολόκληρο ντουφέκι, αλλά διαλύθηκε μόλις το τράβηξα».

«Φύλαξέ την, να τη δώσουμε στο γύφτο, να μας φτιάξει ένα δικέλι».

Έτσι η κάννη έγινε δικέλι.

Αυτά τα δυο ευρήματα μου άνοιξαν τα μάτια για να φτιάξω πιστόλι δικής μου εφεύρεσης.

Έκοψα ένα κλωνάρι συκιάς, που είχε το σχήμα πιστολιού, ίσιωσα την απάνω μεριά με το σουγιά, έσκαψα μια λακούβα σ' όλο το μήκος, έβαλα ένα φυσίγγι από μάουζερ στη λακούβα, αφού πρώτα άνοιξα μ' ένα καρφί μια μικρή τρύπα στη βάση του, το έδεσα γερά με σπάγγο και δυνάμωσα το δέσιμο με λιωμένο κερί ανάμεσα στα κενά φυσιγγιού και ξύλου και το αυτοσχέδιο πιστόλι ήταν έτοιμο.

Έκανα τις πρώτες δοκιμές μόνος μου. Γέμισα το φυσίγγι ως κάτω από τη μέση με μπαρούτι, βρήκαμε εύκολα, έβαλα και 5-6 σπυριά φακή για σκάγια, το μπούκωσα με χαρτί, έβαλα στην τρύπα λίγο μπαρούτι, γκίζοτι, το λέγαμε, πλησίασα ένα κλώνο της σικαμιάς σημαδεύοντας έβαλα φωτιά.

Ένα αδύνατο μπαφ ακούστηκε, μα τα φύλλα της σικαμιάς έγιναν κόσκινο. Το πετυχημένο αποτέλεσμα μού 'δωσε την ιδέα ότι μπορούσα ν' αλλάξω τη φακή με σκάγια από μολύβι και να χρησιμοποιώ πλιά για το κυνήγι των πουλιών το νέο μου όπλο αντί για τη σφεντόνα.

Για αρκετές μέρες έκανα δοκιμές σπίνοντας καρτέρι στα πουλιά. Γέμιζα το όπλο μου και περίμενα.

Μόλις έβλεπα πουλί, άναβα το κερί, σημάδευα κι έβαζα τη φλόγα στο γκίζοτι. Όσο να τελειώσω την ετοιμασία το πουλί δεν με περίμενε. Έκανε φτερά και τα σκάγια τρύπαγαν τα φύλλα.

Αυτό μ' έβαλε σ' έννοιες. Έπρεπε κάτι να βρω για να καλύτερέσω την εφεύρεσή μου και φύλαγα το μυστικό μου ως που να βρω τη λύση.

Στην τελειοποίηση της εφεύρεσής μου με βοήθησε ένα άλλο τυχαίο περιστατικό. Γυρίζοντας από το Λιτσάτι στάθηκα στο μύλο του χωριού. Εκεί καθώς καθόμουν σ' ένα βράχο κι έβρεχα τα πόδια μου σ' ένα αυλάκι, βρήκα ένα φυσίγγι από μάλιχερ. Πρόσεξα ότι δεν ήταν μεταχειρισμένο. Το καπούλι ήταν ανέγγιχτο. Το άνοιξα με προσοχή, έβγαλα το μπαρούτι και τη σφαίρα και τα φύλαξα όλα σαν πολύ χρυσίμο για το σκοπό μου.

Γυρίζοντας στο σπίτι σ' όλο το δρόμο με απασχολούσε πώς θα μεταχειριστώ τη σφαίρα στο όπλο μου αντί για σκάγια και να δοκιμάσω το αποτέλεσμα. Επειδή, όμως, η σφαίρα δεν ταίριαζε στο πιστόλι μου, τύλιξα τη βάση της με χαρτί και την πίεσα με δύναμη να μπει στο φυσίγγι μέχρι τη βάση της. Το πιστόλι μου ήταν έτοιμο για βολή. Μα είχα κάποιο φόβο για την εφαρμογή. Έτσι αναγκάστηκα να βρω συνεταιίρο. Φώναξα το Νίκο Κατή, του έδειξα την εφεύρεσή μου και του εξήγησα πώς λειτουργεί, τις δοκιμές που έκανα, πόσα πουλιά σκοτώσα, ούτε ένα, και ζήτησα τη γνώμη του.

Εκείνος πήρε το πιστόλι, το περιεργάστηκε απ' όλες τις πλευρές και αποφάνθηκε με σοβαρότητα:

«Αυτό μοιάζει μ' αληθινό πιστόλι. Να το δοκιμάσουμε, να το δω κι εγώ».

Ανεβήκαμε στην κορυφή, στο αχούρι του Τέλη Παππά και σημάδεψα με τεντωμένο χέρι τον κορμό στην κορυφή της κερασιάς. Ο Νίκος πλησίασε μ' ένα δαυλί στο χέρι κι ετοιμάστηκε να βάλει φωτιά στο γκίζοτι. Γύρισα το κεφάλι μου πίσω, όταν το χέρι μου τινάχτηκε ψηλά από τη δύναμη, η σφαίρα σφύριξε ανάμεσα στα φύλλα και χτύπησε στο τζάκι του Γιάννη Κατή στην απέναντι γειτονιά.

Γύρισα τρομαγμένο και τι βλέπω. Το Νίκο ακίνητο αποσβολωμένο. Το πρόσωπό του μαύρο από το μπαρούτι. Σπάγγοι και κεριά κολλημένα στο πρόσωπό του. Το πιστόλι μου ξεχαρβαλωμένο και το φυσίγγι να κραπιέται μόνο στην μια άκρη. Μ' έπιασαν τα γέλια, γλύστρισα και κατρακύλησα από την κορφή στην άκρη του κήπου μου.

Έπιασαν και κείνον τα γέλια με το πάθημά μου. Κατέβηκε από τ' αχούρι και καθίσαμε στον ίσκιο της ροδιάς να κουβεντιάσομε.

«Πώς το σοφίστηκες, αυτό είναι τέλειο όπλο;», μου είπε.

«Έχω μέρες που παιδεύομαι», του απάντησα, «αλλά το έκρυβα ως που να το πετύχω».

Μου ζήτησε το φυσίγγι του μάλιχερ να φτάξει κι αυτός το ίδιο. Του τ' ὄδωσα κι αρχίσαμε αμέσως τη δουλιά. Είχε περάσει η μέρα, όταν τελειώσαμε την κατασκευή του κοντακιού.

«Αύριο το πρωί», μου είπε, «να βρούμε σύρμα για να δέσουμε τα φυσίγγια, για να είναι πλιό γερά και το μεσημέρι να δοκιμάσομε, να κυνηγήσομε πουλιά».

«Το δοκίμασα εγώ πολλές φορές», του απάντησα, «αλλά όσο ν' ανάψω το κερι και να ετοιμάσω το πιστόλι τα πουλιά έκαναν φτερά. Πρέπει να βρούμε, νά 'χουμε φωτιά έτοιμη, αναμμένη».

«Ίσκα», μου πέταξε χαρούμενος. «Βαστάει ώρες χωρίς να σβήνει».

Πραγματικά ήταν μια έξυπνη λύση. Πώς δεν την είχα σκεφτεί; Ο κόμπος ήταν πώς να βάσαμε το αναμμένο κομμάτι της ίσκα στο γκίζοτι χωρίς να στραβωθούμε.

Μ' αυτές τις σκέψεις χωρίσαμε. Όταν ξάπλωσα για ύπνο μ' έτρωγε η σκέψη πώς θα βελτιώσω την εφεύρεσή μου.

Θα κάνω σκαντάλη με κόκορα, σκέφτηκα και κατέστρωσα τα σχέδια μου. Μ' αυτές μου τις σκέψεις αποκοιμήθηκα.

Την άλλη μέρα μόλις ξύπνησα έπιασα αμέσως δουλιά. Έκοψα ένα κομμάτι πάφυλα, τον λύγισα στη μέση για να πάρει το σχήμα της σκανδάλης και του κόκορα, τον γύρισα στην κορυφή για να κρατάει την ίσκα, μέτρησα πολλές φορές τη θέση που έπρεπε να καρφωθεί, για να πέφτει ο κόκορας με την ίσκα στο γκίζοτι με το τράβηγμα της σκαντάλης και τον κάρφωσα λάσκα.

Έκανα και την πρώτη δοκιμή. Η ίσκα βάσταξε αναμμένη για πολύ ώρα. Μόλις είδα ότι κόντευε να τελειώσει, τράβηξα σιγά τη σκαντάλη, ο κόκορας κατέβηκε στο γκίζοτι κι αμέσως έγινε έκρηξη. Η δοκιμή είχε πετύχει.

Έτρεξα χαρούμενος στο σπίτι του Νίκου, για να του αναγγείλω την επιτυχία μου. Είχε τελειώσει κι αυτός το δικό του πιστόλι. Φτιάξαμε μαζί τη σκαντάλη, όπως στο δικό μου, την καρφώσαμε και βγήκαμε για κυνήγι.

Ρίξαμε από πέντε φορές ο καθένας. Ο Νίκος σκότωσε ένα πουλί, εγώ τίποτε.

«Πώς να σκοτώσεις», μου λέει, «αφού όταν σημαδεύεις, γυρίζεις το κεφάλι σου πίσω. Εγώ σημαδεύω το πουλί, κοιτάω ίσια και κρατάω το πιστόλι με τα δυο μου χέρια».

«Θα δοκιμάσω κι εγώ», του απάντησα, «αλλά φοβάμαι μην πεταχτεί μπαρούτι στα μάτια μου».

«Μη φοβάσαι», μου είπε, «το γκίζοτι είναι τόσο λίγο, που δεν υπάρχει φόβος».

Δεν ήταν μόνο η συμβουλή, που μου έδωσε ο Νίκος, για να βελτιώσω τη σκοπευτική μου δυνατότητα, αλλά είχε και μια άλλη φαινή ιδέα.

«Να πούμε και του Γάκη Μπαρά», μου είπε, «να πάμε αύριο στην Αγορίτσα να κυνηγήσουμε. Έχει πολλούς λαγούς και πέρδικες».

Τον κοίταξα με δυσπιστία. Δεν μπορούσα να σκεφτώ, ότι θα καταφέρναμε να σκοτώσουμε λαγούς και πέρδικες με το κατασκευασμά μου.

«Τι με κοιτάς σαν χαζός», επανέλαβε. «Μόλις πάμε οι δυο μας θα πάρουμε το μονοπάτι από την Αγία Παρασκευή ίσια στην πλαγιά του βουνού. Θα στείλουμε το Γάκη κάτω στα χωράφια με το σκυλί και μεις θα κανονίσουμε να πιάσουμε από 'να διάβα κρυμμένοι και θα περιμένουμε το λαγό. Όταν έρχεται κατά πάνω μας, θα του ρίξουμε. Δεν γλυτώνει με τίποτε», με βεβαίωσε.

Την άλλη μέρα, ντάλα μεσημέρι, όταν όλοι ψύχάζαν και δεν κυκλοφορούσαν στους δρόμους του χωριού, πήραμε το κυνηγάρικο σκυλί της θειάκω Νικολάκαινας, που με γνώριζε καλά και ξεκινήσαμε για την Αγορίτσα κάπου μια ώρα απόμακρα από το χωριό.

Μόλις φτάσαμε, εφαρμόσαμε το σχέδιο του Νίκου, αλλά με οδηγίες του Γάκη. Πήρε ο ίδιος τον κατήφορο για τα χωράφια κι οι δυο μας την πλαγιά και πιάσαμε τις θέσεις μας και περιμέναμε το λαγό.

Ξαπλωμένος μπρούμυτα, έκαμα νόημα στο Γάκη ν' αφήσει ελεύθερο το σκυλί. Το είδα να χάνεται ανάμεσα στους θάμνους, αλλά γαύγισμα δεν άκουγα. Άναψα την ίσκα, πήρα κατάλληλη θέση, ώστε να βλέπω καλά ως κάτω το διάβα και περίμενα. Στο βάθος ως πέρα στο Πελεκανιό μια άχνη ανέβαινε ψηλά προς τον ουρανό, που σου θάμπωνε τα μάτια. Ένα βουητό έφτανε στ' αυτιά μου, βουητό ακαθόριστο σαν να κράταγε τον ίσο στο μονότονο τραγούδι του τζίτζικα.

Η υπομονή μου, καθώς ήμουν ξαπλωμένος στις πέτρες, άρχισε να περνάει τα όρια της. Η ίσκα κόντευε να καεί. Ανασπκώθηκα και κοίταξα κάτω στα χωράφια. Ο Γάκης ξαπλωμένος κι αυτός στον ίσκιο της κουμπουλιάς περίμενε. Δεν πρόφτασα να πάρω ξανά τη θέση μου στην

άκρη στο διάβα, όταν άκουσα το Γάκη να μου φωνάζει με μακρόσυρτη σιγανή φωνή:

«Βιλάμπη... βάλε γκίζοτι, έρχεται λαγός στο μονοπάτι σου».

Έβαλα στην τρύπα το γκίζοτι, γύρισα προς τον κατήφορο και σκόπευσα ίσια με τα χέρια τεντωμένα, όπως μου είχε πει ο Νίκος και περίμενα να φανεί ο λαγός, όταν χωρίς να το θέλω κατέβασα τη σκαντάλη.

Ένας δυνατός κρότος έσπασε τη μεσημεριάτικη ησυχία. Έτρεξαν και οι δύο φίλοι μου, στο διάβα που φύλαγα καρτέρι. Σηκώθηκα κι εγώ και τους πλησίασα. Ο Γάκης έψαχνε στις πέτρες να βρεί αίματα.

«Βιλάμπη, τον βάρεσες, βλέπω αίματα στις πέτρες, κάπου εδώ κοντά θα είναι».

Χάθηκαν κι οι δυο μέσα στους θάμνους ψάχνοντας για το λαγό.

Παραξενεύτηκα. Στάθηκα για λίγο σκεπτικός. Εγώ λαγό δεν είδα, είπα μέσα μου. Πού τον είδε ο Γάκης. Δεν άκουσα το σκυλί να γαυγίζει και μια δυσπιστία άρχισε να φωλιάζει μέσα μου. Κοίταξα καλά τις ματωμένες πέτρες. Ήταν κόκκινα βρύα φυτρωμένα στις μικρές λακουβίτσες, που βάσταγαν λίγο χώμα. Κατάλαβα το λάθος τους.

«Βρήκατε τίποτε;», τους φώναξα.

«Όχι», μου απάντησαν και οι δυο με μια φωνή.

«Ελάτε να φύγομε. Δεν θα τον πείτυχα καλά και έφυγε. Τώρα δεν μπορούμε να κυνηγήσομε. Με τον κρότο θα φοβήθηκαν οι λαγοί».

Γύρισαν και οι δυο, αλλά δεν θέλησα να τους δείξω τη δική μου διαπίστωση για τα αίματα, που είδε ο Γάκης. Ίσως από πονηριά για να πιστέψουν ότι πραγματικά βάρεσα το λαγό.

Ύστερα από λίγη σκέψη, τη στιγμή που ξεκινάγαμε, ο Γάκης μας είπε με το σοβαρό, θυμόσοφο ύφος του:

«Με πέντε σκάγια που είχατε στο πιστόλι, πώς να σκοτώσετε λαγό; Ίσα που του άγγιξαν».

Βρήκαμε τη σκέψη του σωστή και του απάντησα:

«Το φυσίγγι είναι μικρό, δεν χωράει περισσότερα. Είναι μόνο για πουλιά. Ένα σκάι να το βρει το σκοτώνει».

Με την κουβέντα φτάσαμε στην Αγία Παρασκευή. Στον ίσκιο της γέρικης βελανιδιάς βρήκαμε το κυνηγάρικο σκυλί ξαπλωμένο να μας περιμένει. Όπως το άφησε ελεύθερο ο Γάκης πήρε το δρόμο της επιστροφής και κάθισε να δροσιστεί. Αγκομακώνοντας με τη γλώσσα έξω σηκώθηκε κουνώντας την ουρά του, μας κοίταξε περίεργα και μου φάνηκε πως μας έλεγε:

«Μωρέ μαυρομουκνηγοί, μ' αυτά τα ντουφέκια βγήκατε να κυνηγήσετε ντάλα μεσημέρι;».

Γελάσαμε με το πάθημά μας. Ροβολήσαμε τον κατήφορο για το χωριό και κάναμε σχέδια για την άλλη μέρα. Όμως εμένα δεν με άφηναν οι σκέψεις. Η εφεύρεσή μου, κατέληξα, δεν είναι τίποτε παραπάνω απ' ένα παιγνίδι, που μπορεί να βγάλομε τα μάτια μας.

Την άφησα στα αζήτητα και γύρισα πάλι στη σφεντόνα.

Για πολλά χρόνια ο Γάκης θυμότανε την παιδική μας αφέλεια. Μόλις μ' έβλεπε να μπαίνω στο γραφείο του κι είχαμε πολύ καιρό να ειπωθούμε αντί για χαιρετισμό, μου φώναζε σιγανά:

«Βιλάμπη... βάλε γκίζοτι».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τ' ΑΜΙΛΗΤΟ ΝΕΡΟ

Τελευταία μέρα τ' αλωνισμού. Η μάνα μου είχε μαζέψει το στάρι στο παλιό αλώνι κοντά στην καρυδιά και περίμενε τον μεσημεριανό αγέρα για να τ' ανεμίσει.

Καθόμουν στον ίσκιο της σικαμιάς και σκεφτόμουν πώς θα συμμαζέψω τ' άχυρο για να το πάω στην καλύβα, όταν ντάλα μεσημέρι άκουσα μια σιγανή φωνή.

«Ανθή, ω Ανθή».

Ήταν η Καλλιόπη του Κατή από την πέρα γειτονιά. Την κατάλαβα απ' τη φωνή της.

«Τι είναι, μωρή;» άκουσα τη γειτονοπούλα μου.

«Έλα στην πόρτα να σου πω».

Περίεργος πλησίασα στον τοίχο, που χώριζε την αυλή μου από το δρόμο, όταν άκουσα τούτη την περίεργη κουβέντα.

«Έρχεσαι να πάμε αύριο τ' απόγιομα στην Πολιτσά για τ' αμίλητο νερό; Θα είναι η Σίνα και η Πολυξένη του Στράτη και άλλες κοπέλες από την Κάτω Μεριά. Έμαθα ότι θα είναι κι από τη Λάκκα και την Απάνω Μεριά. Εμείς θ' ανταμώσουμε μια - μια στην Καρυοπούλα από νωρίς αύριο τ' απόγιομα και στο δρόμο μας θ' απαντήσουμε και τις κοπέλες από την Ανω Μεριά».

Δεν άκουσα τι της απάντησε η Ανθή. Έλειψε για λίγο και ξαναγύρισε.

«Θα έρθω», της απάντησε, «αλλά να περάσεις από δω να ξεκινήσουμε μαζί».

Συμφώνησαν, αλλά εμένα μου άναψαν την περιέργεια. Πρώτη μου φορά άκουγα γι' «αμίλητο νερό» και δεν ήξερα τι ήταν τούτο που μου ξεφύτρωσε. Άρχισε να με τρώει η σκέψη πώς θα βρω τρόπο να μάθω.

Μάζευα τ' άχυρο κι ο νους μου στριφογύριζε στο «αμίλητο νερό», το στίβαζα στην καλύβα μηχανικά, στεκόμουν για λίγο να σκεφτώ και πάλι ξανάρχισα τη δουλιά μου. Η μάνα μου καθισμένη στον ίσκιο περίμενε να φυσήξει.

Βγαίνοντας, ύστερα από πολύ σκέψη τη ρώτησα κάπως απότομα:

«Μάνα, γιατί το λένε αμίλητο νερό;».

Εκείνη χαμογέλασε, με κοίταξε περίεργα και με ρώτησε:

«Πού τ' άκουσες αυτό; Τι βάζεις στο μυαλό σου να σκαρώσεις;».

«Τ' άκουσα από το Μίχο Κατή. Έλεγε πως οι κοπέλες θα πάνε αύριο στην Πολιτσά για τ' αμίλητο νερό», της κοπάνησα το ψεματάκι μου.

«Δεν ξέρω», μου απάντησε, «κι εγώ πρώτη φορά τ' ακούω».

Δεν την πίστεψα. Κατάλαβα ότι δεν ήθελε να μου εξηγήσει και τότε πήρα τη μεγάλη απόφαση, να παρακολουθήσω τη γειτόνισσα.

Από νωρίς ανέβηκα στη σικαμιά, κάθησα καβαλητά σ' έναν κλώνο και παρακολουθούσα την κίνηση των κοριτσιών.

Κατά το απόγευμα μια - μια τις έβλεπα να παίρνουν το δρόμο για την Καρυπούλα στη Λάκκα.

Ήταν ώρα να κατέβω. Χωρίς να πω τίποτε στη μάνα μου, τις πήρα από πίσω. Ανέβηκα στα Μικελαίικα, πήρα την πλαγιά για τα Γεωργιανναίικα και στάθηκα στα Σταματαίικα για να δω τι γίνεται.

Είχαν πάρει κιάλας το στενό ανηφορικό μονοπάτι, που άρχιζε από την Καρυπούλα και ξετυλίγονταν σαν φιδουρούτι ανάμεσα απ' τα σπάρτα και το χαμοσφακίδι μέχρι την κορφή της Πολιτσάς, κάπου 500 μέτρα ψηλά απ' το χωριό. Οδηγός ένα γομάρι φορτωμένο με σακκούλια και μερικές βελόντζες. Ακολουθούσαν οι κοπέλες μια - μια, άλλη με μια ντρεβενίτσα, άλλη μ' ένα παγούρι στο χέρι. Είχαν προβλέψει για όλα για μια διανυκτέρευση στο βουνό.

Τις ακολουθούσα από μακριά, πότε σκύβοντας να μη με δουν, πότε καθόμουν απόμερα σ' ένα βράχο κι απολάμβανα το θέαμα του χωριού, που απλώνονταν κάτω από τα πόδια μου, με τα σπίτια των τριών μαχαλάδων να ξεπροβάλλουν ανάμεσα από το πράσινο, το ποτάμι να χάνεται ανάμεσα από τα θεόρατα πλατάνια και κάπου - κάπου ν' αστραποβολάει, το δρόμο που άρχιζε απ' τον Άη Θανάση ολόασπρος να χάνεται στον Κακοντόπο και στο βάθος ανάμεσα απ' τα απόκρημνα βουνά η χαράδρα που οδηγούσε στο άγνωστο.

Κοιτάζοντας προς την κορφή του βουνού τις έχασα. Διέκοψα τους ρεμβασμούς μου κι επιτάχυνα το βήμα μου για να τις προφτάσω. Είχαν φτάσει στο διάσελο στην κορφή του βουνού και κάθησαν να ξαποστάσουν. Τις πλησίασα με προφύλαξη μπουσουλώντας ανάμεσα από τους θάμνους, αφουγκράστηκα κι άκουσα τούτα τα περίεργα:

«Μωρέ Καλλιόπη, νά 'ναι αλήθεια ότι άμα πιούμε το νερό θα δούμε στον ύπνο μας ποιον θα πάρουμε;».

«Η ίδια η μάνα μου, το είπε. Ήταν 20 χρόνων και δεν είχε παντρευτεί. Πήγε στην πηγή με ' άλλες κοπέλες κι έμεινα όλη νύχτα δίπλα της. Ξύπνησαν το πρωί και χωρίς να βγάλουν λαλιά γέμισαν τις ντρεβενίτσες τους νερό. Γύρισαν στο χωριό και το βράδυ, πριν κοιμηθούν, ήπιαν απ' αυτό το νερό. Η μάνα μου, όπως μού 'λεγε, είδε στον ύπνο της ένα νέο κοντό, λίγο γερό, μ' ένα μεγάλο μουστάκι να της δίνει το χέρι. Σε λίγες μέρες της ήρθε η προξενιά. Ο νέος ήταν όπως τον είδε στον ύπνο της. Είναι ο πατέρας μου».

Μα και οι άλλες κοπέλες βεβαίωναν πως είχαν ακούσει από τους δικούς τους για τη δύναμη του νερού της πηγής της Πολιτσάς. Ήταν αρκετό μόλις

σπκωθούν τα χαράματα να γεμίσουν τις ντρεβενίτσες τους χωρίς να μιλήσουν.

«Κοίταξε, μωρή Σίνα, μην ανοίξεις το στόμα σου, γιατί θα πάει ο κόπος σου χαμένος», είπε η Καλλιόπη με ένα δυνατό χάχανο.

Γέλασαν όλες μαζί και πήραν το μονοπάτι της πλαγιάς σιωπηλές, κάθε μια με τις σκέψεις της.

Είχε πιάσει τ' απόσκιο στην πλαγιά, ενώ ο ήλιος έγερνε προς τη δύση του από την αντίθετη πλευρά κι όταν έφτασαν άρχισε να μουσγκώνει.

Συγκεντρώθηκαν κοντά στην πηγή, διάλεξαν το χώρο, ξεφόρτωσαν το γομάρι και τό 'δεσαν με ένα μακρύ σχοινί σ' ένα πουρνάρι, άλλες μάζευαν ξερόκλαδα για τη φωτιά κι άλλες έστρωναν τα σαΐσματα για ύπνο.

Πλησίασα δειλά - δειλά σα βρεμένη γάτα. Μόλις με είδαν έμειναν ξερές. Πετάχτηκε η γειτόνισσά μου η Ανθή και με ρώτησε:

«Τι θέλεις, μωρέ σοντοριασμένο, εδώ πάνω; Σε φώναξε καμιά νά 'ρθεις;».

«Όχι», της απάντησα, «Έρθα να δω τ' αμίλητο νερό».

Γέλασαν όλες μαζί. «Να σπκωθείς να φύγεις, δεν έχεις καμιά δουλιά εδώ», είπε η Καλλιόπη και κίνησε να με πιάσει απ' τα μαλλιά. Τραβήχτηκε λίγο να την αποφύγω. Η Ανθή έδωσε τη λύση.

«Αφήστε τον, να ψοφήσει από το κρύο όλη νύχτα», είπε κι άρχισε να ετοιμάζει για να φάνε.

Δεν την πίστεψα. Έξερα ότι ήταν καλή μαζί μου και πάντοτε μού 'δινε δίκιο. «Τι παραπονιέσαι, έλεγε στη μάνα μου, παιδί είναι».

Σιγά - σιγά η παρουσία μου άρχισε να μην τις ενοχλεί. Κάθησα απόμερα και παρακολουθούσα αδιάφορα τις κινήσεις τους, μα και το γύρω περιβάλλον.

Η πρώτη μου εντύπωση ήταν μια τεράστια γκορτζιά, το μοναδικό δέντρο στην πλαγιά, φορτωμένη με κουρέλια, κατάλοιπο της πανάρχαιας παγανιστικής πίστης, εναπόθεση της ελπίδας των κοριτσιών για την παντρεία τους.

Η δεύτερη εντύπωση ήταν η πηγή. Μια γούρνα μικρότερη από το άνοιγμα του φούρνου γεμάτη ολοκάθαρο νερό. Την περιεργάστηκα με προσοχή, μια και δεν έτρεχε το νερό της, όπως σ' όλες τις πηγές.

Από μια χαραμάδα του βράχου ανάβλυζε γάργαρο νερό, γέμιζε τη γούρνα και κανόνταν στο βάθος της γης.

Γύριζα από τη μια, γύριζα από την άλλη, έσκυβα στη γούρνα μήπως βρω τη λύση του μυστηρίου. Μα λύση δεν εύρισκα. Τότε σκέφτηκα. Σ' αυτό το

φαινόμενο, που δεν ξέρω πώς, έγινε πίστη στις κοπέλες του χωριού η θαυματουργή δύναμη του νερού να βλέπουν στ' όνειρό τους τον άντρα που θα παντρευτούν.

Όσο εγώ περιεργαζόμουν την πηγή, εκείνες είχαν ανάψει τη φωτιά και κάθισαν ολόγυρα. Άνοιξαν τα σακκούλια τους κι έβγαλαν ό,τι είχε κάθε μια κι άρχισαν να τρώνε.

Τις έβλεπα να μου ρίχνουν λοξές ματιές. Περίμενα όλο και κάτι θα μου δώσουν να φάω. Περνούσε η ώρα και δεν έβλεπα καμιά κίνηση. Μού 'τρεχαν τα σάλια.

Άρχισαν να στρώνουν τα σαΐσματα και ξάπλωσαν παρέες - παρέες, όταν ήρθε κοντά μου η Ανθή και μού 'δωσε ένα κομμάτι λιπανό με λίγο τυρί. Το έφαγα με λειμαργία και μαζεύτηκα ανάμεσα σε δυο πουρνάρια κοντά στη φωτιά.

«Να δω πώς θα περάσεις τη νύχτα, μαύρε μου Τσίλη», μου είπε και πήγε να ξαπλώσει.

«Δεν με νοιάζει», της απάντησα, «δεν κρυώνω».

Έμεινα κουβαρασμένος. Το κρύο άρχισε σιγά - σιγά να με περονιάζει μεσ' το μεσοκαλόκαιρο. Για να περνώ την ώρα μου και να ξεχνώ το κρύο άρχισα να μετρώ τ' αστέρια. Άρχιζα από τη μια άκρη του απέναντι βουνού, έφτανα στη μέση, τα μπέρδευα κι άρχιζα πάλι απ' την αρχή. Ξεκίναγα από την αντίθετη μεριά και πάλι τα μπέρδευα. Δεν ξέρω πόσες ώρες έκανα αυτή τη δουλιά, ώσπου τ' αστέρια άρχισαν να σβήνουν και να χάνονται. Ένας αλαφρός και κρύος αγέρας άρχισε ν' ανεβαίνει την πλαγιά. Άρχισε να γλυκοχαράζει.

Η φωτιά είχε σβήσει και κάπου κανένα δαυλί σιγόκαιγε. Τότε ήταν που μου ήρθε η ιδέα να χαλάσω τα όνειρα και τις ελπίδες των κοριτσιών.

Σηκώθηκα σιγά - σιγά, πλησίασα τη φωτιά, πήρα ένα δαυλί κι άναψα ένα κουρδελι, που κρέμονταν απ' την γκορτζιά. Γύρισα στη θέση μου και παρακολουθούσα τ' αποτέλεσμα. Εκείνο στην αρχή σιγόκαιγε και σε λίγο με τ' αλαφρό αεράκι λαμπάδιασε όλο το δέντρο. Φώτισε όλη η πλαγιά.

Οι κοπέλες πετάχτηκαν από τον ύπνο, έβαλαν τις φωνές, άρπαξαν τα σαΐσματα κι έτρεξαν προς την πηγή.

«Κάποια σπίθα θα πετάχτηκε και πήρε φωτιά», είπε η Καλλιόπη.

Μαζεμένος ανάμεσα απ' τα πουρνάρια έκανα τον κοιμισμένο. Κάτω απ' τα μισόκλειστα μάτια μου τις έβλεπα να στέκουν απολιθωμένες, να κοιτάζουν το δέντρο, που σιγόσβηνε.

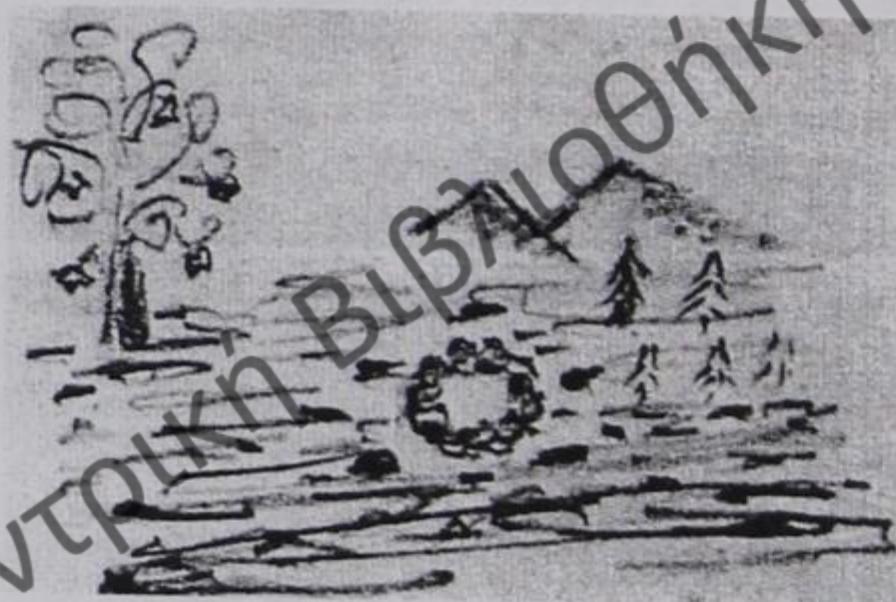
Η Ανθή με πλησίασε, με σκούνησε με το πόδι της. Έκανα πως ξαφνιάστηκα.

«Τούτο το χρουσούζικο φταίει», φώναξε η Ανθή.

Είχε φέξει για καλά. Γέμισαν τις ντρεβενίτσες με το μιλημένο πια νερό, συμάζεψαν τα πράγματά τους, τα φόρτωσαν στο γομάρι και πήραν το μονοπάτι για το χωριό απογοητευμένες για την ατυχία τους.

Δεν ξέρω αν δοκίμασαν οι κοπέλες του χωριού μου να πάνε άλλη φορά για τ' αμίλητο ερό, ύστερα απ' το κουνέρι που έπαθαν.

Ίσως να κλονίστηκε η πίστη τους στη θαυματουργό δύναμη του νερού και με τα χρόνια να ξεχάστηκε.

Η ΦΙΛΙΑ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟ ΣΚΥΛΟ

Κάθε σπίτι στο χωριό μου είχε κι ένα φύλακα, στο σκύλο του. Όλη μέρα την περνούσαν δεμένοι σε κάποιο δέντρο, το χειμώνα στο καγιάτι. Για να μπεις στο σπίτι έπρεπε να πάρεις την άδειά του. Μόνο το βράδυ όταν τελείωνε η κυκλοφορία στο χωριό τ' αφήνανε ελεύθερα και τα ξημερώματα, πριν αρχίσουν να κυκλοφορούν οι χωριανοί, τα συμμάζευαν.

Η διατροφή τους δεν μας στοίχιζε πολύ. Γάλα ύστερα από το ντουρμπέκισμα το καλοκαίρι μαζί με κανένα ξεροκόμματο, αποφάγια και κάπου - κάπου κουρκούτι από πίτουρα το χειμώνα.

Ήταν όλοι τους αφιλόξενοι. Κανένας δεν έπαιρνε το θάρρος να ζυγώσει στην επικράτειά του. Ούτε γείτονας, ούτε συγγενής, εκτός από τ' αφεντικά τους. Μόνο γι' αυτούς αισθάνονταν υποχρέωση και το έδειχναν με κάθε τρόπο. Με την πίστη τους και το ζήλο τους για την προστασία των ιδίων και της περιουσίας τους.

Δέναμε το σκύλο μας έξω από την καλύβα στον ίσκιο της καρυδιάς. Ποτέ δεν σκεφτήκαμε να τον δένομε στη σικαμιά, που ήταν πλιό κοντά στο σπίτι. Έτσι οι φίλοι μου, αλλά και οι περαστικοί ξεκοιλιάζονταν, όταν έλειπε η μάνα μου, στα ολόγλυκα άσπρα σικάμινα.

Ο Γάκη Μπαράς, φίλος μου και βιλάρμης μου, έδενε το δικό του σκύλο το καλοκαίρι στη ριζα της μαύρης σικαμιάς, πίσω από το σπίτι του. Για να φάμε σικάμινα, έπρεπε ο Γάκης να βαστάει το σκύλο, για ν' ανέβουμε στο δέντρο και μόλις τελειώναμε να κατέβει πρώτος, να τον βαστάξει κοντά του από την αλυσίδα για να κατέβουμε.

Αρκετές φορές μας την έσκαγε. Κατέβαινε πρώτος κι αντί να κρατήσει το σκύλο, έφευγε και μας άφηνε για ώρες κρεμασμένους στη σικαμιά. Για να περνάει η ώρα έβαφε ο ένας τον άλλο με τα μαύρα σικάμινα. Γινόμασταν αγνώριστοι.

Από τη φασαρία που κάναμε κάπου - κάπου αλύχταγε ο σκύλος, έτσι για να δείχνει την παρουσία του στ' αφεντικά του και να τα βεβαιώνει ότι κάνει το καθήκον του για τη φύλαξη της σικαμιάς.

Σταμάταγε, όταν εμφανίζονταν ο Γάκης γελαστός, πήγαινε κοντά στο σκύλο, τού 'παιζε για λίγο, στριφογύριζε για να μας πεισμώνει κι όταν τελείωνε τις ζαβολιές του, βάσταγε το σκύλο, κατεβαίναμε γρήγορα, αλλά δεν γλύτωνε κι αυτός από το βάψιμο. Καθαρίζαμε τα μαυρισμένα χέρια μας στο πρόσωπό του.

Τ' αστεία του Γάκη μ' έκαναν να σκεφτώ, μια και ήμουν φίλος του, να πιάσω φιλία και με το σκύλο του.

Άρχισα σχεδόν κάθε μέρα να επισκέπτομαι τη σικαμιά κρυφά από το Γάκη και να προσφέρω στο σκύλο του ένα ξεροκόμματο μπομπότα πάντα από μακριά για να μη με φτάνει.

Έκανα το θαρραλέο, αλλά έπαιρνα και τα μέτρα μου.

Τ' άρπαζε σχεδόν στον αέρα, στέκονταν και με κοίταζε ήρεμος σαν να περίμενε κι άλλο κομμάτι, αλύχταγε δυο φορές και σαν έβλεπε ότι δεν υπήρχε άλλο, κουλουριαζότανε στη θέση του και συνέχιζε να με κοιτάει.

Αυτό συνεχίστηκε για λίγες μέρες. Κάθε φορά σαν έβλεπα τη φιλική του συμπεριφορά πλησίαζα όλο και πλιό κοντά, που το τελευταίο κομμάτι του τό 'δωσα στο στόμα.

Τον χάιδεψα στο κεφάλι. Κούνησε την ουρά του από ευχαρίστηση, σημάδι ότι με θεωρούσε πλιά φίλο του.

Επανελάβα ακόμη δυο φορές την προσπάθειά μου για να βεβαιωθώ για τα φιλικά του αισθήματα. Ανταποκρίνονταν τόσο καλά, που πείστηκα για την ειλικρίνειά του και τις προθέσεις του.

Βέβαιος πλιά πήρα τους κοινούς φίλους και πήγαμε για σικάμινα. Ο Γάκης, όπως έκανε πάντα, βάσταξε το σκύλο κι ανεβήκαμε. Φάγαμε σικάμινα και πάλι βαφτήκαμε. Μας είχε γίνει συνήθεια από το βάψιμο με τα κεράσια.

Ο Γάκης άρχισε να κατεβαίνει, αλλά δεν τον άφησα.

«Στάσου», του φώναξα, «θα κατέβω εγώ να βαστάξω το σκύλο».

«Θα σε φάει», μου είπε, «είναι πολύ άγριος. Είναι πλιό άγριος από τον δικό σου».

«Δεν με τρώει», του απάντησα, «έπιασα μαζί του φιλιές».

Κατέβηκα, πλησίασα το σκύλο, τον έπιασα από την αλυσίδα και τον βάσταγα σφιχτά.

Δεν αντιδρούσε. Αυτό μου έδωσε θάρρος να αλαφρώσω το σφίξιμο. Αλλά μόλις κατέβηκαν οι φίλοι μου κι απομακρύνθηκαν από τη ρίζα της σικαμιάς, πριν τον αφήσω ελεύθερο, ορθώθηκε στα δυο του πόδια και με δάγκωσε ψηλά στο χέρι.

Τόση ήταν η φιλία του. Όσο που τον τάζα όλα καλά. Μόλις σταμάτησα, μου έδειξε τα πραγματικά του αισθήματα.

Τα παιδιά έβαλαν τα γέλια με το πάθημά μου. Εγώ έβαλα τις φωνές και τα κλάματα. Άκουσε η μαλέκω Λώλαινα τις φωνές, έτρεξε κοντά μας, ψηλή, σπητή σαν στέκα του μπιλιάρδου, με τα χέρια στο ζωνάρι, όπως συνήθιζε και μας έβαλε τις φωνές:

«Τι φτιάξατε πάλι, μωρέ παλιόπαιδα;».

«Έφαγε τον Τσίλη το σκυλί», της απάντησε ο Γάκης.

Με πλησίασε, μου σήκωσε το μανίκι, κοίταξε την πληγή μου και μου είπε.

«Μη φοβάσαι, δεν είναι τίποτε, θα σου γειάνω το χέρι, και πρόσθεσε. Κακός σκύλος ψόφο δεν έχει».

Μ' έμπασε στο σπίτι, πήρε το προβατοψάλιδο, τό 'δωσε στο Γάκη και του είπε:

«Τρέχα, κόψε κάμποσες τρίχες από τη ράχη του σκύλου και φέρτες μου».

Πήρε το ψαλίδι και σιγά - σιγά, πάντα αργός, κόντευε να του φάνε τα μερμίγκια το ένα πόδι ως που να το κουνήσει, πήγε στη σικαμιά, έκοψε τις τρίχες και τις έφερε με το πάσο του.

«Άει, κουνήσου», του φώναξε.

Τις άρπαξε από τα χέρια του και τις καψάλισε στη φωτιά για να γίνουν σκρούμος.

Οι φίλοι μου παρακολουθούσαν τη μαλέκω Λώλαινα βουβοί, με το στόμα ανοιχτό. Μόλις τελείωσε, έτριψε το σκρούμο, τον έκανε σκόνη και μου την έβαλε στην πληγή. Αίμα και σκόνη από τις καψαλισμένες τρίχες έγιναν ένα και ξεράθηκαν.

«Τώρα», μου λέει, «θα πας στο σπίτι σου και θα πεις της μάνας σου να ψήσει δυο κομματάκια τυρί και να στα δέσει στην πληγή. Ως αύριο το πρωί θα είσαι περδίκι».

Έτρεξα για το σπίτι κρατώντας το χέρι μου, κλαίγοντας κι ο Γάκης από κοντά.

Μόλις με είδε η μάνα μου έβαλε τις φωνές:

«Τι έπαθες, μωρέ θεοσκοτωμένο!»

«Τον έφαγε το σκυλί μου», της απάντησε ο Γάκης και συνέχισε. «Τρώγαμε σικάμες και κατέβηκε να τον βαστάξει, για να κατεβούν τ' άλλα παιδιά».

«Να», μου είπε και με μούντζωσε με τα δυο της χέρια. «Δεν σε έφτανε η σικαμιά του Ζιάννα πάνω από το σπίτι μας και πήγες εκεί να φας σικάμες;».

«Είναι πλιο γλυκές οι δικές μου, του Ζιάννα είναι ακόμη ξυνές», της απάντησε ο Γάκης.

Εγώ τη λούφαξα και δεν έβγαζα άχνα. Ο δάσκαλός μου μας συμβούλευε να προσέχομε το καλοκαίρι τα σκυλιά, γιατί είναι επικίνδυνα για λύσσα. Ο φόβος δεν μ' άφηνε ν' αντιδράσω στις φωνές της μάνας μου.

Με την κουβέντα έψηνε και το τυρί στη γωνιά. Μόλις κοκκίνησε, το άφησε λίγο να κρυώσει και μου τό 'βαλε στην πληγή.

«Αν γλυτώσεις από τη λύσσα», μου είπε, «να μην το πεις ούτε του παπά».

Με το γιατροσόφι της μαλέκως Λώλαινας γλύτωσα από τη λύσσα, μου έμεινε όμως η δαγκωσιά του σκύλου ψηλά στο αριστερό μου χέρι για να μου θυμίζει τις παιδικές μου τρέλες και η γνώση ότι ξένος σκύλος φίλος εύκολα δεν πιάνεται.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΟΥ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Είχα τελειώσει το Δημοτικό του χωριού μου. Ένα γράμμα του πατέρα μου έδινε οδηγίες τι έπρεπε να κάνω για να συνεχίσω το σχολείο.

«Αν έχεις όρεξη για γράμματα», έγραφε, «θα πας ως την Κακαβιά με τα πόδια κι από κει θα πάρεις το αυτοκίνητο που πάει για τα Γιάννενα και θα κατεβείς στο χάνι της Ζαραβίνας. Θα ρωτήσεις εκεί πού μένει ο Σταύρο Ράκκας και να τον ανταμώσεις. Έχω κανονίσει να σε παεί στη Βοστίνα στο Οικοτροφείο και να μπεις στο Γυμνάσιο και μόλις τελειώσεις βλέπομε».

Ήξερα που ήταν η Κακαβιά. Οι γνώσεις μου δεν έφταναν μόνο στη Σκουληκαριά, την Αγορίτσα, τα Μητρούνικα, το Πελεκανιό και στην Κάτω Λεσινίτσα, καταγωγή της μάνας μου. Έφταναν λίγο παραπέρα. Με τη Γαρούφω του Ντρίγιου είχα πάει στους Μπουλιάρατες, ν' αλλάξομε κεράσια με καλαμπόκι κι έτσι ήξερα τον περισσότερο δρόμο. Όμως είχα και κάποιο φόβο και ρώτησα τη μάνα μου:

«Πώς θα βρω, μάνα, το δρόμο για την Κακαβιά;».

«Ρωτώντας πάει κανείς στην πόλη», μου απάντησε.

Αρχές Σεπτέμβρη πήρα το δρόμο, όπως μου έγραφε ο πατέρας, έφτασα στην Κακαβιά και κει ρώτησα τον πρώτο στρατιώτη:

«Πού είναι το...;».

Από τον κόρφο μου έβγαλα ένα μικρό χαρτί, που είχα γραμμένη τη λέξη αυτοκίνητο. Δεν ήξερα τότε τι είναι αυτοκίνητο.

«Περίμενε, όπου νά 'ναι έρχεται», μου απάντησε.

Σε λίγο βλέπω ένα κασόνι ν' ανεβαίνει τον ανήφορο της Κακαβιάς μουγκρίζοντας. Στάθηκε στο φυλάκιο, ένας άνθρωπος κατέβηκε με κάτι χαρτιά, πήγε σ' ένα γραφείο, έβαλαν βούλες και ξαναγύρισε ξανά στη θέση του.

«Πήδα σ' αυτό», μου είπε ο στρατιώτης. «Έχεις λεφτά;».

«Έχω δέκα λέκια», του απάντησα.

«Σε φτάνουν πέντε», μου είπε και με βοήθησε ν' ανέβω.

Στην αρχή φοβήθηκα, αλλά μερικοί επιβάτες που κάθονταν πάνω στα τσουβάλια, μού 'δωκαν θάρρος.

«Πρώτη φορά μπαίνεις σ' αυτοκίνητο;», με ρώτησε μια γυναίκα.

«Πρώτη φορά βλέπω αυτοκίνητο», της απάντησα. «Πάω για τη Ζαραβίνα, για να με πάει στο σχολείο της Βοστίνας ο μπάρμπας μου».

Αργά το απόγευμα κατέβηκα στο χάνι της λίμνης της Ζαραβίνας. Ρώτησα τον πρώτο που βρήκα μπροστά μου:

«Ξέρεις πού θα βρω το Σταύρο Ράκκα;».

«Ναι, τον ξέρω», μου απάντησε, «είναι ο μπαξεβάνος, μένει στο χωριό. Θα πάρεις αυτό το μονοπάτι και θα σε βγάλει ντουγρού στο σπίτι».

Ήταν κάμποση η απόσταση κι όταν έφτασα είχε νυχτώσει.

Η θειάκω Σταύραινα είχε ανάψει τη φωτιά κι ετοίμαζε το βραδυνό. Μόλις μ' είδε έβαλε τις φωνές:

«Μωρέ μαύρε μου Τσίλη, πώς έφτασες εδώ;».

«Μού 'γραψε ο πατέρας μου νά 'ρθω να με πάει ο μπάρμπα Σταύρος στη Βοστίνα», της απάντησα.

«Πού ν' αδειάσει ο μπάρμπα σου να κάνει αυτή τη δουλιά, αυτός τρέχει και δεν προκάνει να τελειώσει, για να γυρίσομε στο χωριό. Σε λίγο θα πιάσει χειμώνας».

«Έτσι μού 'γραψε ο πατέρας μου», της είπα και δεν πρόκανα να τελειώσω την κουβέντα και να σου στην πόρτα ο μπάρμπα Σταύρος.

Δεν τον γνώριζα. Είχε φύγει για τη Ρουμανία για να βρει την τύχη του, αφήνοντας την οικογένειά του στο Χαλιοπούλι της Κάτω Λεονίτσας. Η τύχη, όμως, δεν τον βοήθησε κι ύστερα από χρόνια πήρε το δρόμο της επιστροφής. Δεν ξέρω πώς βρέθηκε στη Ζαραβίνα να κάνει τον μπαξεβάνο, ούτε ρώτησα να μάθω. Είχα μάθει ότι η γυναίκα του είχε φύγει για να τον συναντήσει. Όλοι πίστευαν ότι πήγε στη Ρουμανία και όχι στη Ζαραβίνα.

Στάθηκε στην πόρτα, κοίταξε ερευνητικά το μισοσκοτεινό ισόγειο δωμάτιο και ρώτησε τη γυναίκα του:

«Τούτος μήπως είναι ο Τσίλης του Παντελή;».

«Μόλις έφτασε», του απάντησε. «Τι να τον κάνουμε; Δεν μας φτάνουν οι δικές μας σκοτούρες;».

«Περνώντας από τον Πειραιά», της είπε, «αντάμωσα τον πατέρα του και με παρακάλεσα να τον πάω στο Οικοτροφείο της Βοστίνας. Τα έχει κανονίσει, εγώ δεν θα καθυστερήσω». Γύρισε σε μένα και μου είπε:

«Έχω δυο μέρες δουλιά, θά 'ρθεις στον κάμπο να με βοηθήσεις κι ύστερα θα σε πάω στη Βοστίνα». Αυτά μου είπε μόνο και κάθισε σταυροπόδι στη γωνιά.

Η θειάκω Σταύραινα έβαλε ένα σαγάνι φαγητό και από το ίδιο τρώγαμε κι οι τρεις.

Τον κοίταζα λοξά. Τα μάτια του ήταν παράξενα γαλάζια, σαν ξεθωριασμένα. Το πρόσωπό του καθαρό και απαλό, λιοκαμένο, με κανονικές γραμμές στο κούτελο και τα μαλλιά του ολόμαυρα, ακατάστατα. Εντύπωση μου έκαναν τα μεγάλα και πεταχτά αφτιά του. Ολιγόλογος, σκεπτικός, έδειχνε σαν τα ταξίδευε αλλού ο νους του.

Πολύ πρωί ξεκινήσαμε για τον κάμπο. Η δουλιά που μού 'δωσε ήταν να πατώ τις ντομάτες σ' ένα πατητήρι. Πρώτη φορά έβλεπα αυτή τη δουλιά και την έκανα με όρεξη, γιατί την περνούσα για παιχνίδι.

Το ζουμί το έβазαν σε μεγάλο καζάνι, το έβραζαν, τ' αλάτιζαν και το άδειαζαν σ' απλάδες, τις άφηναν στον ήλιο κι ύστερα πηχτό - πηχτό το έβазαν σε τενεκέδες, τους καπάκωναν και τους έστελναν στα Γιάννενα.

Όλη τη μέρα έκανα αυτή τη δουλιά μέσα στον ήλιο, με μια διακοπή για το μεσημεριανό ξεροκόμματο με τους άλλους εργάτες. Μα από το πρωί ως το μεσημέρι πάνω στο παπτήρι, κάποτε μούρθε να κατουρήσω. Σκέφτηκα, ξανασκέφτηκα τι να κάνω. Να κατεβώ, να πάω απόμερα, να γυρίσω, να πλύνω τα πόδια και να συνεχίσω τη δουλιά, μου φάνηκε σαν δύσκολο.

Από τις σκέψεις μου μ' έκοψε ένας εργάτης. Έφερνε ένα κοφίνι ντομάτες, τις ρίχνει στο παπτήρι και μου λέει:

«Μπράβο, κάνεις καλή δουλιά σαν να την ήξερες χρόνια».

Δεν του απάντησα, το κάτουρο μ' είχε σφίξει, μόλις έστριψε κι άρχισε να σκύβει στις ντοματιές, έσκυψα κι εγώ στο παπτήρι και κατούρησα στο σωρό.

Τι θα πάθουν, σκέφτηκα, άλλοι θα φάνε τον μπελντέ.

Μόλις βράδυασε συμμαζεύοντας δοχεία, ντενεκέδες κι όλα τα σύνεργα, με κοίταξε χαμογελαστός και μού 'πε:

«Είδες, κυρ Βασίλη, πώς βγαίνει το ψωμί; Κοίταξε να μάθεις γράμματα, να γλυτώσεις απ' αυτά τα βάσανα, που περνάμε μεις. Δούλεψα στη Ρουμανία σκληρά και πού 'ναι τα κόπια μου. Γυρίζω στο χωριό μόνο με τα ρούχα που φοράω».

Όπως μού 'χε πει την τρίτη μέρα ξεκινήσαμε για τη Βοστίνα. Κατακόκκινος σαν παπαρούνα, ολημερίς στον ήλιο, τα πόδια μου τσούζανε από το ντοματόζουμο, μα δεν ένιωθα τίποτα. Η περιέργειά μου να δω το Οικοτροφείο, η χαρά μου που θα έμπαινα ξανά σ' αυτοκίνητο, μ' έκαναν να ξεχνώ το τσούξιμο.

Φτάσαμε τ' αποβραδο και χωρίς χρονοτριβή, σαν να ήθελε ν' απαλλαχτεί από την παρουσία μου, με πήγε στο Οικοτροφείο.

Ήταν ένα μεγάλο κτίριο λιθόκτιστο, πολύ μεγαλύτερο από το σχολείο μου, τριγυρισμένο με ψηλά κάγκελα και στον αυλόγυρό του γύριζαν άσκοπα παιδιά ντυμένα ομοιόμορφα.

Ρώτησε ένα μαθητή για το γραφείο του Διευθυντή, κτύπησε την πόρτα και χωρίς πολλές κουβέντες του είπε:

«Έφερα το γιό του Ζαρμπαλά, όπως είχατε συμφωνήσει με τον πατέρα του, για το Οικοτροφείο και να τον βοηθήσεις να δώσει εξετάσεις για το Γυμνάσιο», κι έβγαλε και του έδωσε ένα χαρτί, που μου είχε δώσει ο δάσκαλός μου.

Εκείνος άνοιξε ένα χοντρό βιβλίο, έπειτα ξεφύλλισε μερικά χαρτιά σ' ένα φάκελο, παραμέρισε κάτι άλλα απ' το γραφείο του και στο τέλος αποφάνθηκε με σοβαρότητα:

«Δυστυχώς, δεν μπορώ να τον κρατήσω. Οι θέσεις έχουν συμπληρωθεί, άργησε να έρθει. Σημειώνω να του κρατήσω τη θέση για του χρόνου, που τελειώνουν καμιά δεκαριά», και γυρίζοντας στην αφεντιά μου πρόσθεσε:

«Μη στενοχωριέσαι, ένας χρόνος δεν είναι τίποτε, θα περάσει, μικρός είσ' ακόμη».

Ο μπάρμπα Σταύρος κάτι έκαμε να πει, μα εκείνος σπκώθηκε και του έδωσε το χέρι, σημάδι ότι δεν σήκωνε άλλη κουβέντα.

Διανυκτερεύσαμε στο χάνι της Βοστίνας χωρίς ν' αλλάξομε κουβέντα και ξημερώνοντας γυρίσαμε στη Ζαραβίνα.

«Τώρα τι κάνομε, κυρ Βασίλη;», μου είπε.

«Δεν ξέρω», του απάντησα. «Να γράψεις του πατέρα μου κι ό,τι μας γράψει να κάνομε».

«Πολύ θα μας δυσκολέψεις, παιδί μου», συνέχισε, «έχω ακόμη δυο μήνες δουλειά. Όλες οι πράσινες ντομάτες που μείνανε πρέπει να γίνουν τουρσί. Θα μας πάρει ο Οκτώβρης».

«Θα σας βοηθήσω κι εγώ», του απάντησα πρόθυμα, «όσο να πάρομε το γράμμα».

«Σκέφτομαι όσο να πάρω απάντηση κι όσο να τελειώσω τις δουλιές μου», συνέχισε, «να παρακαλέσω το δάσκαλο να σε δεχτεί στο σχολείο, να παρακολουθείς τα μαθήματα της έκτης τάξης, για να μη χάνεις τον καιρό σου άσκοπα μαζί μου».

Έτσι κι έγινε. Μόλις άρχισαν τα μαθήματα πήγα στο σχολείο. Στην έκτη τάξη ήταν ένας μαθητής και μια μαθήτρια. Μ' έβαλε ο δάσκαλος στο ίδιο θρανίο. Στην μια άκρη εγώ και στην άλλη η συμμαθήτριά μου. Αυτή η τοποθέτηση δεν μου άρεσε. Έπεισα το συμμαθητή μου να βάζομε την Αγαθή στη μέση. Εκείνη δέχτηκε χωρίς αντίρρηση.

Μα δεν συμφώνησε ο δάσκαλος με τη ζαβολιά μου.

«Αγαθή», της είπε, «θα κάθεται πάντα σ' αυτή τη θέση και δεν θ' αλλάξεις».

Εκείνη κοκκίνισε, σπκώθηκε, της κάναμε τόπο και κάθισε στην άκρη.

Μα πονηρός ο δάσκαλος, παμπόνηρος εγώ. Την άλλη μέρα κιόλας κάθισα στη μέση κοντά στην Αγαθή. Ήταν καλοσχηματισμένο και όμορφο κορίτσι. Μ' ευχαριστούσε να κάθομαι κοντά της. Πέρασαν δυο - τρεις μέρες χωρίς ο δάσκαλος να παρατηρήσει την αλλαγή, μια και πρωί - απόγευμα αλλάζαμε τη θέση με το συμμαθητή μου.

Μα κάποια στιγμή, την ώρα που διάβαζα ανάγνωση, ήρθε κοντά μας στο πρώτο θρανίο, έπιασε απ' τ' αφτί το συμμαθητή μου, έπειτα εμένα, μας σήκωσε και τους δυο μαζί, μας άλλαξε χέρι, έβαλε εκείνον στη μέση και μένα στην άλλη άκρη και μας είπε:

«Αν αλλάξετε θέση, θα τρώτε από πέντε χαρακιές στο κάθε χέρι».

Τι να κάναμε, συμμορφώθηκαμε με τις εντολές του.

Οι πρώτες μου επαφές με τα παιδιά του σχολείου ήταν πετυχημένες. Μ' άκουγαν με το στόμα ανοιχτό ότι κι αν τους έλεγα και θαύμαζαν τις ικανότητές μου στη σκοποβολή με τη σφεντόνα, το σκαρφάλωμα στα δέντρα, το τρέξιμό μου, τον τρόπο που έπιανα τα μελίτσια στα δέντρα και για ό,τι άλλο σκαρφιζόμουν να κάνω ή να λέω για να τους κάνω εντύπωση. Ιδιαίτερα με θαύμαζαν για τις γνώσεις μου στα μαθήματα κι όλα μαζεύονταν γύρω μου, άκουγαν τα κατορθώματά μου και προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να με κάνουν παρέα.

Η επαφή μαζί μου άλλαξε και τη συμπεριφορά τους. Παραμελούσαν τα μαθήματά τους, κάνανε σκασιαρχείο και τσακώνονταν μεταξύ τους.

Σχολείο είχαμε πρωί - απόγιομα. Ήταν μονοθέσιο. Οι μαθητές πριν μπούμε στην τάξη, έμπαιναν στη γραμμή, έκαναν προσευχή κάθε πρωί και με τη σειρά κάθε τάξη έπαιρνε τη θέση της από το τέλος ως μπροστά στην έδρα, που ήταν από τη μια μεριά το θρανίο με τους τρεις μαθητές της έκτης και από την άλλη οι μαθητές της πέμπτης.

Μόλις παίρναμε τη θέση μας, βάζαμε τα χέρια μας μπροστά στα θρανία κι ο δάσκαλος έκανε επιθεώρηση καθαριότητας.

Έπρεπε τα χέρια να είναι καθαρά και τα νύχια κομμένα σύρριζα. Το πρόσωπο και τ' αφτιά καθαρά και τα μαλλιά κουρεμένα πάντα με την ψιλή. Ίσαμε κει έφτανε η επιθεώρηση του δάσκαλου. Μού 'κανε εντύπωση που δεν ρωτούσε για ψείρες. Στο χωριό μου ο δάσκαλος το πρώτο που φρόντιζε ήταν οι ψείρες. Όποιος είχε τον έβαζε να κάθεται σ' ένα θρανίο μόνος του. Δυο τρεις ήταν όλοι - όλοι και τους φωνάζαμε ψειριάριδες.

Εδώ όλα τα παιδιά είμαστε γεμάτα. Όταν παίζαμε «τσαλίκι», παιχνίδι που έμαθα στους συμμαθητές μου, ιδρώνα από το τρέξιμο. Έξυνα το κεφάλι μου και γέμιζαν τα νύχια μου ψείρες. Το βράδυ δίπλα στη φωτιά, ζεσταίνονταν κι έβγαιναν από κάθε πόντο των τσουραπιών και μια. Τις έβλεπα να περπατούν στα πόδια μου και τά 'κρυβα να μη με βλέπει η θειάκω Σταύραινα. Ντρεπόμουν να πω κουβέντα, γιατί νόμιζα ότι ήταν μόνο προνόμιο δικό μου.

Το τσαλίκι παίζαμε κάθε Σάββατο απόγιομα, που δεν είχαμε σχολείο. Παρέσυρα τους συμμαθητές μου να παίζομε σ' ένα ξέφωτο στη γειτονιά της Αγαθής. Εκείνη έβγαινε στο χαγιάτι και μας παρακολουθούσε. Πίστευα ότι έβγαινε για μένα, γιατί έδειχνε πάντα την προτίμησή της.

Είχαμε τελειώσει το τσαλίκι και καθόμασταν γύρω - γύρω μαζεμένοι και κουβεντιάζαμε πώς θα περάσομε την Κυριακή. Κάποιος πρότεινε να πάμε στο γεφύρι στους Αγιούς να τους δείξω πώς πιάνουν τα μελίτσια.

«Μα τώρα δεν ρίχνουν τα μελίσσια», του απάντησα, «αυτό γίνεται το Μάν».

«Εγώ ξέρω μια τρύπα, που έχει μελίσσια, να πάμε να τα πιάσουμε».

Την Κυριακή, μετά την εκκλησιά, πήγαμε στην ακροποταμιά κοντά στο γεφύρι στους Αγιούς.

Ένας βράχος ορθώνονταν από τον όχθο, τόσο ψηλά που δεν έβλεπες την κορφή του, θάμνοι ξεπετάγονταν εδώ κι εκεί. Ένα μονοπάτι κάπου 50 μέτρα, σκαμμένο με το χέρι, χαράς την υπομονή του όποιος πελέκπσε το βράχο, οδηγούσε σε μια τρύπα μεγαλύτερη από το στόμα του φούρνου. Εδώ κι εκεί κατάλοιπα από σάπια ξύλα έφραζαν στα πλάγια το μονοπάτι. Μόνο ένας άνθρωπος μπουσουλώντας μπορούσε να φτάσει στην τρύπα. Που τό 'βλεπες σ' έπιανε τρόμος, όχι και να δοκιμάσεις να το διαβείς.

Ρωτήσαμε μια γυναίκα, που έπλενε τα σκουτιά της στο ποτάμι. Μας κοίταξε περίεργα και μας εξήγησε:

«Εδώ και πολλά χρόνια ασκήτευε ένας καλόγερος. Λένε ότι πέθανε στη σπηλιά. Από τότε δεν την πάτησε κανένας. Τώρα είναι γιομάτη μελίσσες».

Πραγματικά μελίσσες μπαινόβγαιναν και γύριζαν εδώ κι εκεί βιαστικές να προλάβουν την τελευταία ανθοφορία, πριν αρχίσει ο χειμώνας.

Ποιος τολμούσε να δοκιμάσει να πάει στη σπηλιά; Θα τον πετσόκοβαν οι μελίσσες. Απογοητευμένοι γυρίσαμε στο χωριό.

Είχαν τελειώσει όλες οι δουλιές στον κάμπο, μαζεύτηκαν όλα τα μπερεκέτια, οι αμυγδαλιές στο χωριό είχαν πιναχτεί κι όλοι άρχισαν να συμμαζεύονται στα σπίτια τους και να τοιμάζονται για τις δουλιές του σπιτιού.

Αμυγδαλιές στο χωριό δεν είχαμε. Είχα παρατηρήσει ότι στα δένδρα έμεναν ακόμη αμύγδαλα. Οργάνωσα τα γειτονόπουλα σ' ομάδες και ύστερα από τη μεσημεριανή διακοπή γυρίζαμε τους αμυγδαλεώνες για να μαζέψουμε ότι είχε απομείνει.

Ανέβαινα στις αμυγδαλιές και μ' ένα ραβδί έριχνα τ' αμύγδαλα όσα δεν έφταναν με το χέρι και τα παιδιά τα μάζευαν σ' ένα σακκούλι.

Ξαφνικά βλέπω ένα περίεργο πράγμα στη ρίζα της αμυγδαλιάς. Κατεβαίνω, τ' αρπάζω, το περιεργάζομαι και αποφαινομαι με σοβαρότητα παντογνώστη.

«Είναι φουσέκι από ντουφέκι», είπα στα παιδιά, που παρακολουθούσαν με περιέργεια την προσπάθειά μου να τ' ανοίξω.

Με μια πέτρα, μια και δεν μπορούσα με τα χέρια, το κτύπησα στη μέση. Μαύρη σκόνη πετάχτηκε. Μαύρισαν τα χέρια μου.

«Μπαρούτι είναι», τους λέω.

Δεν πρόκανα να πω άλλα για τις γνώσεις μου, όταν κτύπησε η καμπάνα για τα απογευματινά μαθήματα. Όπως είχα τα χέρια μου μαύρα, τα σκούπισα στο πρόσωπο του γειτονόπουλου, Σταύρο τον έλεγαν, κι όλα τρέξαμε να πλυθούμε και να τοιμαστούμε.

Ο Σταύρος έριξε μια χούφτα νερό στο πρόσωπο κι η μαυρίλα απλώθηκε έτσι που μόνο τα μάτια του φαινόταν. Τρέξαμε για να είμαστε στην ώρα μας.

Παραταχτήκαμε στη γραμμή κι όλα τα παιδιά κοιτούσαν το Σταύρο και γελούσαν. Ένας συμμαθητής και φίλος του του είπε:

«Πώς είσαι έτσι μαύρος, μωρέ, θα σε δείρει ο δάσκαλος».

«Εγώ θα του πω, μ' έκανε ο Βασίλης του μπαξεβάνου», του απάντησε κλαψουρίζοντας.

Μόλις τ' άκουσα, άφησα τη γραμμή και τό 'σκασα.

Ο δάσκαλος, όπως έμαθα, μόλις είδε το Σταύρο, τον έπιασαν τα γέλια και τον ρώτησε:

«Γιατί δεν πλύθηκες, Σταύρο;».

«Πλύθηκα, κύριε, αλλά με μαύρισε ο Βασίλης του μπαξεβάνου».

«Α, γι' αυτό δεν τον βλέπω;».

«Έφυγε», του απάντησαν όλα μαζί.

«Καλύτερα να ψυχάσομε από δαύτον», τους είπε και τους έβαλε στην τάξη.

Δεν του έφτασε αυτό. Έστειλε το συμμαθητή μου στον μπάρμπα Σταύρο. Τον είδα νά 'ρχεται και κατάλαβα γιατί. Τον έπιασα με το καλό και τον έπεισα να πει στο δάσκαλο ότι δεν βρήκε κανένα στο σπίτι.

Την άλλη μέρα τ' απόγιομα ανεβασμένος στη συκιά της αυλής βλέπω το δάσκαλο νά 'ρχεται. Φώναξε στη γειτόνισσα, που ήταν συγγενής του, τού 'φερε κάθισμα και κάθισε κάτω απ' τη συκιά. Σε λίγο του έφερε και καφέ.

Σκαρφαλωμένος στην κορφή ανάμεσα στο φύλλωμα προσπαθούσα ν' ακούσω τι έλεγαν. Έστησα τ' αφτί μου και τον άκουσα να λέει:

«Μου φωνάζεις τη γειτόνισσά σου», κι έπινε τον καφέ του με την ψυχία του, σαν να μη συνέβαινε τίποτε σοβαρό.

Άκουσα τη γειτόνισσα να φωνάζει τη θειάκω Σταύραινα και μ' έκαψαν τα σημάδια.

«Σταύραινα, έλα όξω, που σε θέλει ο δάσκαλος».

Εκείνη βγήκε σκυφτή, σκουπίζοντας τα χέρια της στην ποδιά, τον πλησίασε και τον ρώτησε:

«Με ζήτησες, δάσκαλέ μου;».

«Ναί», της απάντησε, «και θέλω να σου πω δυο κουβέντες. Κοιτάχτε να συμμαζέψετε τον ανεψιό σας, γιατί θα τον συμμαζέψω εγώ, μου χάλασε όλα τα παιδιά».

«Τι συμμάζεμα να του κάνομε, δάσκαλέ μου; Είναι πολύ ζωηρός. Στο χωριό δεν είχε αφήσει πέτρα για πέτρα ορθή. Όπου νά 'ναι θα φύγομε και θα πυχάσετε κι εσείς κι εμείς με τους μπελάδες που βάλαμε στο κεφάλι μας».

Η φήμη μου για τη ζωηράδα μου και τις ζαβολιές μου είχε περάσει τα σύνορα του χωριού μου κι είχε φτάσει και τα γύρω χωριά.

Το βράδυ, όταν συμμαζεύτηκα στο σπίτι, με ρώτησαν κι οι δυο μαζί:

«Τι έκανες του δασκάλου και μας έκανε παράπονα;».

«Τίποτα», τους είπα. «Μουντζούρωσα το Σταύρο κι έφυγα απ' το σχολείο για να μη με δείρει». Γέλασαν κι οι δυο.

«Τελείωσες το σχολείο, κοτζάμ παιδί και δεν έβαλες μυαλό. Τις ζαβολιές του χωριού δεν της άφησες», μού 'πε η θειάκω Σταύραινα χαμογελώντας κάτω απ' τη μύτη της.

Ο μπάρμπα Σταύρος έφυγε στα Γιάννενα για να κανονίσει τους λογαριασμούς του και να εισπράξει τα βερεσέδια απ' την πώληση του μπελντέ. Θα έλειπε τέσσερες μέρες. Η θειάκω Σταύραινα συμμαζευε τα συμπράγκαλα για την επιστροφή στο χωριό. Εγώ, μη έχοντας τι να κάνω, πήγαινα κάθε βράδυ στη γειτονιά, να βοηθήσω να ξεφλουδίσομε τις ρόκες του καλαμποκιού. Στη Ζαραβίνα θεωρούσαν την «αλληλοβοήθεια» υποχρέωση όλων. Έτσι κάθε βράδυ, σε κάθε γειτονιά, μαζεύονταν μικροί - μεγάλοι, τη μια βραδυά στο ένα σπίτι, την άλλη στο άλλο και βοηθούσαν στο ξεφλούδισμα. Όλες οι δρουλιές γίνονταν με το χέρι, δεν υπήρχαν τότε μηχανήματα.

Ο νοικοκύρης προσέφερε πάντα κρασί. Γύριζε με τη σειρά μ' ένα ποτήρι και το προσέφερε στον καθένα. Για να γελάσουν, με πότισαν δυο ποτηράκια. Στο δεύτερο μού 'ρθε zaláda κι άρχισα να πολυλογάω. Ο νοικοκύρης θέλοντας να με πειράξει, μου πέταξε:

«Α ρε παλιοαρβανίτη, θα μας φύγεις και θα μερέψουν πάλι τα παιδιά μας».

Δεν έχασα καιρό, άρπαξα μια ρόκα και την πέταξα στο κεφάλι του.

«Να ποιον λες παλιοαρβανίτη».

Όσο να καταλάβουν τι έγινε, πετάχτηκα όξω, τους κλείδωσα την πόρτα για κάθε ασφάλεια και πήγα και κοιμήθηκα.

Το πρωί σηκώθηκα χαράματα κι ετοιμάστηκα να το σκάσω. Ήξερα τι με περίμενε.

Η θειάκω Σταύραινα αγουροξυπνημένη από τη φασαρία που έκανα, με μάλωσε:

«Πού πας τέτοια ώρα, μωρέ θεοσκοτωμένο;».

«Πάω στο χάνι της Ζαραβίνας και θα σας περιμένω εκεί», της απάντησα.

«Αν με πιάσουν οι γειτόνοι θα με δείρουν. Έσπασα το κεφάλι του πατέρα

του Σταύρου, γιατί με είπε παλιοαρβανίτη», και χωρίς άλλη κουβέντα πήρα το μονοπάτι για το χάνι.

Περνώντας απ' τη γειτονιά είδα τη λάμπα αναμμένη. Συνέχισαν όλη νύχτα τη δουλειά τους, μια και δεν υπήρχε κανένας να τους ανοίξει, έτσι που ήταν το σπίτι στην άκρη του χωριού και της γειτονιάς.

Όλη μέρα γύριζα στον κάμπο ψάχνοντας να βρω καμιά κόκκινη ντομάτα να ξεγελάσω την πείνα μου. Ένας τσομπάνος μού 'δωσε ψωμοτύρι και πέρασα όλη τη μέρα μαζί του κουβεντιάζοντας. Το απόγευμα έπιασα ένα καρτέρι κοντά στη λίμνη αγναντεύοντας το χάνι.

Η μέρα ήταν συννεφιασμένη, μύριζαν πρωτοβρόχια. Το τοπίο κατσουφιασμένο κι ερημικό. Ησυχία παντού. Μόνο σαν γλυκός αντίλαλος έφταναν στ' αφτιά μου τα κουδουνίσματα των κυπριών και ο μονότονος ήχος της φλογέρας του τσομπάνου.

Κοίταζα τη λίμνη και τον απέναντι όχτο. Στα ήσυχια νερά της καθρεφτίζονταν τα γύρω δέντρα κι οι καλαμουδιές. Ο ήλιος στη δύση του, που έπεφτε πλάι, έκανε τα νερά της να λαμπυρίζουν. Υπήρχε κάτι που σου γέμιζε θλίψη την καρδιά μέσα σ' αυτό το άγριο ερημικό τοπίο. Ένωθες την τρομερή επιθυμία να πετάξεις απέναντι στο δρόμο, που περνούσε από τον άλλο όχτο και ξεδιπλώνονταν προς τα νότια, σαν μια ατέλειωτη κορδέλλα προς τα δυτικά, κάπου 30 χιλιόμετρα από τα σύνορα.

Ένα κάρο κατέβαινε αργά το μονοπάτι. Ήταν ο μπάρμπα Σταύρος και η γυναίκα του. Κουβαλούσαν το νοικοκυριό τους. Θα διανυκτερεύαμε στο χάνι, για να πάρουμε το πρωί το φορτηγό, που έκανε τη συγκοινωνία Γιάννενα - Άγιοι Σαράντα.

Σιγά - σιγά μαζεύτηκαν κι άλλοι ταξιδιώτες. Έδεναν τα ζώα τους στο στάβλο και βολεύονταν στο μεγάλο δωμάτιο, όπως μπορούσαν. Δεν γνωρίζονταν μεταξύ τους, όμως η συμπεριφορά τους ήταν τέτοια, που νόμιζες ότι ήταν φίλοι από χρόνια.

Είχε πέσει ο ήλιος κι άρχισε να σκοτεινιάζει. Μαζεύτηκαν στο μεγάλο τραπέζι κι ο καθένας έβγαζε από το σακκούλι του ό,τι είχε. Πράσινες ντομάτες και μπομπότα ήταν το φαγητό τους. Τρώγοντας ο καθένας έλεγε τα βάσανά του και κάποια ιστορία γύρω απ' τις δουλιές του. Κανένας δεν μου έδινε σημασία. Ήταν σαν να μην υπήρχα.

Τότε μου ήρθε η ιδέα να τους κάνω να με προσέξουν. Έκοψα την κουβέντα τους και τους πέταξα:

«Να κάνω τα κοκόρια να λαλήσουν;».

«Άντε μωρέ», πετάχτηκε ένας από την παρέα, «που θα κάνεις τα κοκόρια τέτοια ώρα να λαλήσουν».

«Τώρα θα δείτε», τους είπα. Βγήκα στο χαγιάτι και μιμήθηκα το λάλημα του κόκορα.

Ένας - ένας, όσοι ήταν στο χάνι, άρχισαν να λαλούν ασταμάτητα όσο εγώ συνέχιζα και σταμάτησαν όταν εγώ σταμάτησα.

Όλοι γέλασαν με το κατόρθωμά μου.

Ξαπλώσαμε όλοι στο πάτωμα με την αράδα, όπως είμαστε με τα ρούχα και σκεπαστήκαμε μ' ένα σάισμα.

Τα χαράματα ξεκινήσαμε ο καθένας για τον προορισμό του. Περάσαμε τα σύνορα στην Κακαβιά και κατεβήκαμε στη Μουζίνα. Δυο αγωγιάτες φόρτωσαν το νοικοκυριό του μπάρμπα Σταύρου και ποδαρόδρομο περάσαμε τη Δρόβιανη. Απομεσήμερο χωρίσαμε στις Κόκκινες, εγώ για τα λημέρια μου στη Σκουληκαριά κι εκείνος κατηφόρησε για το χωριό.

Δεν κατάλαβα τι ήταν εκείνο που με τράβηξε σαν μαγνήτης να περάσω απ' τα χωράφια της Σκουληκαριάς. Ήταν τάχα το δέσιμο που είχα μ' αυτά τα χωράφια; Ήταν η νοσταλγία γι' αυτά που μου έλειπαν για λίγους μήνες. Η φωνή της μάνας μου έφτανε, όπως το καλοκαίρι.

«Βασίλη, διαβολολίλη, συμμαζέψου πλιά».

«Τώρα, σου λέω, έρχομαι», της απαντούσα και δεν ξεκόλλησα αν δεν σκοτεινίαζε.

Πέρασα τα χωράφια απ' την κορφή ως τον πάτο στη μεγάλη λάκκα, ήταν στη θέση τους, όπως τά 'χα αφήσει. Μόνο οι κερασιές με λιγοστά φύλλα κι αυτά κιτρινισμένα, έτοιμα να πέσουν με τ' αναλοφροφύσημα τ' αγέρα.

Προχώρησα τον κατήφορο πνιγμένος από τις αναμνήσεις και στην καρδιά του Τάρρε συνάντησα τον μπάρμπα Σταύρο. Εκείνος έπαιρνε τον κατήφορο για το Χαλιοπούλι κι εγώ τον ανήφορο για το σπίτι μου.

«Να μας χαιρετάς τη μάνα σου», είπαν και οι δυο μαζί.

Δεν τους απάντησα, μεγάλωσα το βήμα μου για να φτάσω πλιό γρήγορα.

Ξερή έμεινε η μάνα μου, μόλις μ' αντίκρυσε. Έτρεξε να μ' αγκαλιάσει ξεφωνίζοντας:

«Μωρέ μαυροπαίδι μου, τι είν' αυτό που με βρήκε; Πώς και ξαναγύρισες;».

«Μη μ' αγγίζεις, μάνα», της απάντησα, «είμαι γεμάτος ψείρες».

«Φίδι που με κουλούριασε», είπε αναστατωμένη, «θα μας γεμίσεις όλους και άει να τις ξεπαστρέψεις».

«Φέρε μου τα παλιά μου ρούχα ν' αλλάξω στο κατώι», της είπα.

Εκείνη έτρεξε αλαφιασμένη, έφερε ένα προβατοψάλιδο και τα παλιά μου ρούχα.

«Κάτσε πρώτα να σε κουρέψω και να σε λούσω κι ύστερα αλλάζεις», πρόσθεσε.

Χωρίς αντίρρηση κάθισα όξω στο κεφαλόσκαλο κι εκείνη δούλευε το ψαλίδι ψελίζοντας:

«Παναγιά μου, τι κακό με βρήκε, τούτες είναι τσιτωμένες μέσα στο κεφάλι».

Μ' έλουσε, μ' άλλαξε κι άρχισε να με ρωτάει πώς και γύρισα πίσω.

Τι να της έλεγα; Και τι να καταλάβαινε;

Της είπα μόνο ότι δεν με κράτησαν στο Οικοτροφείο, γιατί δεν είχαν θέση, άργησα να πάω.

Έτσι τελείωσε η πρώτη μου έξοδος για σπουδές. Έμεινα και πάλι στην ίδια τάξη και περίμενα. Τι περίμενα; Κι εγώ δεν ήξερα.

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Η ΕΥΧΗ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ

Είχα τελειώσει και για δεύτερη χρονιά την έκτη Δημοτικού, ύστερα από την αποτυχημένη πρώτη μου έξοδο για το Οικοτροφείο της Βοστίνας.

Ο πατέρας μου και πάλι μου βρήκε δρόμο στην προσπάθειά του να ικανοποιήσει την επιθυμία μου να σπουδάσω.

Γράμματά του παίρναμε κάθε Μάη κι Αύγουστο και μας έκανε εντύπωση πως ήρθε τό 'να ύστερα απ' τ' άλλο.

Τ' άνοιξα με περιέργεια μόλις το πήρα από τον ταχυδρόμο, το διάβασα κι έτρεξα στο σπίτι να το ξαναδιαβάσω στη μάνα μου, που ήταν αγράμματη.

«Παιδί μου Βασίλη», άρχιζε. «Με μεγάλη μου χαρά σου γράφω ότι πέτυχα υποτροφία του Υπουργείου Εξωτερικών για την Κερκυραϊκή Σχολή. Φίλησα κατουρημένες ποδιές για να το πετύχω. Ο Βασίλη Μπαράς δεν τα κατάφερε για το γιό του το Γιώργη. Του έδωσαν, όμως, ελπίδες για τον άλλο χρόνο. Συμφωνήσαμε μόλις γυρίσει στο χωριό από τη Λιντίσδα να σας προετοιμάσει για τις εξετάσεις.

Μόλις θα πάρεις το γράμμα μου, θα πας στο Δέλβινο από τώρα να βγάλεις διαβατήριο και να είσαι έτοιμος για το Σεπτέμβρη. Κοίταξε μη χάσεις κι αυτή την ευκαιρία.

Αυτό το μήνα θα πάρω την άδειά μου και θά 'ρθω στην Κέρκυρα να σε συναντήσω. Θα σου φέρω και ρούχα. Βόλεψέ τα όπως μπορείς για την ώρα».

Δεν ήξερα τι είναι «υποτροφία» και τι «Υπουργείο Εξωτερικών». «Θα πάω στο δάσκαλό μου να μου τα εξηγήσει», σκέφτηκα.

Πήγα στον Αναστάση Μπάχο, τού 'δωσα το γράμμα να το διαβάσει. Τού 'ριξε μια γρήγορη ματιά κι ενώ συνέχιζε, μου είπε:

«Έλα είσαι τυχερός, θα σπουδάσεις δωρεάν. Μακάρι κι άλλα παιδιά τόσο καλοί μαθητές να είχαν τη δική σου τύχη. Ο πατέρας σου δεν θα ξοδέψει δεκάρα. Όλα τα έξοδα θα τα πληρώνει το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών.

Γύρισα, τα είπα στη μάνα μου να χαρεί. Εκείνη σοβαρή, χωρίς να δείξει τη χαρά της, μου είπε:

«Κοίταξε τώρα να βάλεις μυαλό, ν' αφήσεις τις τρέλες σου, να συμμαζευτείς και ν' ανοίξεις τα βιβλία σου, να μάθεις γράμματα, να γίνεις άνθρωπος χρήσιμος για σένα. Εγώ τη μοίρα μου την ξέρω. Χρόνια χωρίς άντρα, τώρα χάνω και σένα κι αργότερα ίσως την αδελφή σου. Θα μείνω μόνη μου, να με τρώει η Σκουληκαριά».

Δεν ήξερα τι να της πω. Εγώ ο αδιάφορος συγκινήθηκα για πρώτη φορά. Την άφησα με τις σκέψεις της κι έτρεξα να βρω τους φίλους μου.

Τέλη Ιουνίου ήρθε στο χωριό ο Βασίλη Μπαράς με την οικογένειά του από τη Λιντίσδα, που ήταν δάσκαλος. Άρχισε να μας προετοιμάζει στην αριθμητική. Μας έδωσε και γράψαμε δυο - τρία θέματα, μας έκαν' ερωτήσεις και την τρίτη εβδομάδα μας παράτησε.

«Δεν χρειάζεστε τίποτε», μας είπε, «ξέρετε τόσα που σίγουρα θα πετύχετε».

Μέσα Αυγούστου ξεκίνησα για το Δέλβινο. Ήταν η δεύτερη φορά που ταξίδευα πέρα από το γνωστό μου χώρο κι είχα πάρει θάρρος. Έκανα τον κοσμογυρισμένο. Έφτασα στη Μουζίνα και φιλοξενήθηκα το βράδυ στον παπά Κώτση, που ήταν χωριανός μου. Την άλλη μέρα πρωί καβάλησα το φορτηγό της γραμμής και μόλις έφτασα ρώπσα για το Επαρχείο.

Ήταν ένα μακρύ, στενό κτίριο κτισμένο γύρω - γύρω από μια εσωτερική αυλή. Μια μεγάλη αυλόπορτα οδηγούσε στην αυλή. Ξύλινες σκάλες σ' ανέβαιναν στα πάνω δωμάτια.

«Πού θα βγάλω διαβατήριο;», ρώπσα τον πρώτο που συνάντησα στην αυλή.

«Θ' ανεβείς αυτή τη σκάλα», και μου έδειξε δεξιά, «θα πας ίσα και στο τελευταίο δωμάτιο που θα δεις θα ρωτήσεις».

Ανέβηκα δυο - δυο τα σκαλιά, πού 'τριζαν από το χρόνο και την εγκατάλειψη, μπήκα στο τελευταίο δωμάτιο κι έμεινα εκεί για λίγο αμήχανος περιμένοντας να με ρωτήσουν.

Κάτι μου είπε ένας ηλικιωμένος αλβανικά, αλλά δεν κατάλαβα.

«Ντι σκιπ», επανέλαβε.

«Νουκ ντι», του απάντησα και συμπλήρωσα. «Στο χωριό μου μιλάνε όλοι ελληνικά. Ένα χρόνο έκανα στο σχολείο αλβανικά, δυο ώρες την εβδομάδα».

Κείνη τη χρονιά μπήκε στα σχολεία υποχρεωτικά η αλβανική γλώσσα.

«Από πού είσαι;», με ξαναρώπσε.

«Από την Απάνω Λεσινίτσα», του απάντησα.

«Το ξέρω το χωριό σου, έχω πάει δυο φορές. Τι θέλεις;».

«Θέλω να βγάλω διαβατήριο, να πάω στην Ελλάδα».

«Έχομε κι εδώ σχολείο», μου είπε.

«Το ξέρω», του απάντησα, «μα δεν θα πάω σχολείο. Μου έγραψε ο πατέρας να πάω στην Αθήνα, να με βάλει σε δουλειά». Ο δάσκαλός μου μ' είχε συμβουλέψει να πω αυτό το ψέμα. Είχαν αρχίσει οι δυσκολίες.

Με κοίταξε σαν να μη με πίστεψε και μου είπε:

«Τότε θα έρθεις την άλλη εβδομάδα, γιατί λείπει ο Έπαρχος στα Τίρανα. Θα γυρίσει τη Δευτέρα και για να είσαι σίγουρος θα έρθεις την Πέμπτη και θα φέρεις και δυο φωτογραφίες».

Έφυγα στενοχωρημένος χωρίς να πω κουβέντα και ακολουθώντας τον ίδιο δρόμο, αυτοκίνητο και χαζολογώντας πεζοπορία 6-7 ώρες.

Ήταν νύχτα όταν έφτασα στο χωριό. Η μάνα μου είχε πέσει για ύπνο. Στο χωριό, ύστερα από την κούραση της ημέρας, κοιμούνταν με τις κότες.

Άκουσε τη φωνή μου να μιλάω με το σκύλο και πετάχτηκε στο χαγιάτι. «Τι έκανες;», με ρώτησε. «Δεν σε περίμενα τέτοια ώρα».

«Τίποτε», της απάντησα, «έλειπε ο Έπαρχος και μου είπαν να πάω στην άλλη εβδομάδα».

Μου τηγάνισε δυο αυγά κι αμίλητοι πέσαμε για ύπνο.

Μέτραγα τις μέρες μια - μια όσο νά 'ρθει η Τετάρτη. Το βράδυ, όταν ξάπλωσα για ύπνο, βλέπω τη μάνα μου ν' ανάβει το καντήλι στα εικονίσματα, να γονατίζει και να σταυροκοπιέται.

Προσευχόταν για μένα. Κουκουλώθηκα στα σκεπάσματα κι έκανα την προσευχή μου.

«Παναγιά μου, να βγάλω διαβατήριο», παρακάλεσα και το επαναλάμβανα ώσπου αποκοιμήθηκα.

Δεν κατάλαβα πόσες ώρες κοιμήθηκα και πότε. Στον ύπνο μου είδα τούτο το σημαδιακό όνειρο.

Μέσα στη φλόγα του καντηλιού είδα την Παναγιά, όπως ήταν στην εικόνα, να λάμπει ολοζώντανη και να μου λέει: «Σήκω, πήγαινε, μη φοβάσαι, θα βγάλεις διαβατήριο. Σήκω, πήγαινε».

Το σκούνημα της μάνας μου μου 'κοψε το όνειρο, Άνοιξα τα μάτια μου και κοίταξα προς τα εικονίσματα. Το καντήλι έκαιγε ακόμη κι έβλεπα την εικόνα της Παναγιάς.

«Σήκω», μου φώναξε η μάνα μου, «είναι ώρα να φύγεις, μην τύχει στο δρόμο σου κανένα κακό συναπάντημα».

Σηκώθηκα κι ετοιμάστηκα στα γρήγορα. Πήρα ένα σακκούλι στην πλάτη μου με ψωμοτύρι. Πήγα προς την πόρτα Τράβηξα το μάνταλο, όταν ένοιωσα κάτω από τα πόδια μου μεταλλικά νομίσματα. Έσκυψα να τα πάρω, παραξενεμένος πώς βρέθηκαν νομίσματα στην πόρτα. Δεν είχαμε και τόσα πολλά. Άκουσα πίσω μου τη μάνα μου να λέει:

«Στο καλό, παιδί μου, ασήμι να πιάνεις, μάλαμα να γίνεται», και με φίλησε.

Αν θυμάμαι καλά, ήταν η πρώτη φορά που με φιλούσε.

Πήρα το δρόμο για τις Κόκκινες. Το αυγουσιάτικο φεγγάρι φώτιζε το δρόμο μου, λες και ήταν μέρα. Κάθε τόσο γύριζα προς τα πίσω να δω αν έρχεται κανένας. Αφουγκραζόμουν ν' ακούσω κουβέντες. Κόντευα να φτάσω στα Σάδια κι ένας φόβος άρχιζε μέσα μου. «Πώς θα περάσω το δάσος μέσα στο σκοτάδι;», αναρωτιόμουν.

Είχα φτάσει στο Πελεκανιό, όταν άκουσα να φτάνουν γυναικείες κουβέντες από την Άγια Παρασκευή. Πήγαιναν για ξύλα κι άλλες για «σιούμο» για τις γίδες.

Τάχυνα το βήμα μου, πέρασα τα Σάδια και στάθηκα για λίγο στην αρχή του δάσους. Δίστασα να προχωρήσω στο μονοπάτι μέσα στο πυκνό δάσος.

«Τι φοβάσαι», είπα μέσα μου, «η Παναγιά είναι μαζί σου, σου μίλησε στον ύπνο σου».

Πήρα τρέχοντας το κατηφορικό, σκοτεινό μονοπάτι. Το φως του φεγγαριού πέρναγε ανάμεσα από το πυκνό φύλλωμα των δέντρων και μού 'δειχνε το δρόμο. Αγριοπούλια πετούσαν τρομαγμένα από το θόρυβο, που έκαναν τα ξερόφυλλα στο διάβα μου. Τρόμαξα για μια στιγμή, αλλά δεν τό 'βαζα κάτω. Συνέχιζα να τρέχω.

Βγήκα στο ξέφωτο χωρίς να το καταλάβω, μούσκεμα στον ιδρώτα από το τρέξιμο και το φόβο. Είχε φέξει για καλά. Προχώρησα με θάρρος, διάβηκα τη Δρόβιανη και τ' απόγευμα έφτασα στη Μουζίνα. Φιλοξενήθηκα και πάλι στον παπά Κώτση και την άλλη μέρα το πρωί έφτασα στο Δέλβινο.

Τώρα ήξερα τα κατατόπια. Πήγα νωρίς, χωρίς να χασομερήσω στο γραφείο και σε μια ώρα είχα το διαβατήριο στα χέρια μου. Γύριζα όλη μέρα το Δέλβινο. Ήταν τότε ένα μεγάλο χωριό, μεγαλύτερο απ' το δικό μου. Διανυκτέρευσα στο χάνι και την άλλη μέρα επιστροφή με το ίδιο δρομολόγιο.

Τούτη τη φορά σφυρίζοντας και σιγοτραγουδώντας χαρούμενος για την επιτυχία μου, γύρισα νωρίς, νωρίς στο χωριό.

Από την εξώπορτα σήκωσα ψηλά το διαβατήριο και τό 'δειξα στη μάνα μου.

«Ότι δεν θέλει ο άνθρωπος δεν πετυχαίνει», μου είπε κι άρχισε να με συμβουλεύει για τη συμπεριφορά μου στα ξένα.

Μέσα Σεπτέμβρη ξεκινήσαμε οι δυο ακώριστοι φίλοι και βιλάμηδες με οδηγό το δάσκαλο πατέρα του.

Γριάζανη ο πρώτος μας σταθμός και διανυκτέρευση. Περάσαμε το πρωί και τα δυο φυλάκια χωρίς έλεγχο, χάρις στη γνωριμία του δάσκαλου. Ένα παγούρι ρακί ήταν αρκετό για τους Αλβανούς φρουρούς. Μεσημέρι στη Λιντίσδα και διανυκτέρευση κι η πεζοπορία συνεχίστηκε για το μοναστήρι της Πόβλας. Φιλοξενία για δυο μέρες να ξεκουραστούμε. Νέος σταθμός οι Φιλιάτες και την άλλη Σαγιάδα. Κέρκυρα.

Μια καινούργια ζωή άρχιζε. Μπήκαμε στο Γυμνάσιο και τελειώσαμε εγώ το ίδιο το Γυμνάσιο, εκείνος την Εμπορική Σχολή από τον δεύτερο χρόνο χωρίς εμπόδια.

Οι δρόμοι μας χωρίσανε. Στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης εγώ, στην ΑΣΟΕ Αθηνών εκείνος. Με περιπέτειες περισσότερες εκείνος, με φτώχεια

τελειώσαμε τις σπουδές μας κι αρχίσαμε να δουλεύουμε. Ποτέ δεν ξεχάσαμε τη φιλία μας και το ξεκίνημά μας. Πάντα συναντιόμασταν, όταν οι δουλιές μας το επέτρεπαν.

Σε στιγμές θύμησης και νοσταλγίας πάντοτε ακούω τη φωνή της μάνας μου: «ασήμι να πιάνεις, μάλαμα να γίνεται». Στα χέρια μου έπιασα πολύ ασήμι, μα μάλαμα δεν έγινε. Τάχα η μάνα μου να ήθελε με την ευχή της ν' αποκτήσω πλούτο για νά 'μαι ευτυχισμένος ή αλλού στόχευε η ευχή της; Ίσως σ' αυτό που στερήθηκε η ίδια. Μια ευτυχισμένη οικογένεια. Αν αυτό ήθελε η ευχή της έπιασε. Την ευτυχία μου την έπιασα στη γυναίκα μου και στα παιδιά μου, στην οικογένειά μου. Να το μάλαμα.

ΤΟ ΧΩΡΙΑΤΣΕΛΙ

Τέλος Σεπτέμβρη. Έφυγα από το χωριό μου συντροφιά με το βιλάμπη μου Γάκη Μπαρά και το δάσκαλο πατέρα του για να πάμε στο Γυμνάσιο της Κέρκυρας.

Μια βδομάδα ποδαρόδρομο ίσαμε τη Σαγιάδα και μ' ένα μικρό καϊκι φτάσαμε στο λιμάνι. Δεν πρόκανα να μπω στο ξενοδοχείο, τους άφησα κι άρχισα να σεργιανίζω στα καντούλια για να γνωρίσω την πόλη, βάζοντας εδώ κι εκεί σημάδια, μήπως και χαθώ.

Όλοι με κοίταζαν περιέργα, αλλά εγώ αδιαφορούσα και συνέχιζα την περιήγησή μου, θαμπωμένος απ' ότι

έβλεπαν τα μάτια μου.

Έφτασα στην απάνω πλατεία. Παιδιά της ηλικίας μου και μικρότερα έπαιζαν μπάλα. Τα χάζευα και προσπαθούσα να μπω στο παιγνίδι, όταν άκουσα:

«Ω, κοιτάτε ένα χωριατσήλι! Πώς είν' έτσι; Δεν μοιάζει με ντυμένη μούμια;»

Σταμάτησαν το παιγνίδι, με περικύκλωσαν και με κοίταζαν παρόξενα, λες κι ερχόμουν απ' άλλο κόσμο, κάτι έλεγαν μεταξύ τους και γελούσαν κοροϊδευτικά.

Ήμουν έτοιμος ν' αρπαχτώ. Υπολόγισα τη δύναμή μου κι έκανα πως δεν καταλάβαινα.

Φαίνεται ότι το παρουσιαστικό μου τους έκανε ιδιαίτερη εντύπωση. Αδύνατος, κίτρινος σαν φλουρί, το παντελόνι κάτω απ' τα γόνατα, ξένο κι αυτό, η μια κάλτσα πεσμένη στον αστράγαλο, η άλλη δεμένη με λινιά στο καλάμι, τα παπούτσια που φορούσα του πατέρα μου, δεν είχα άλλα, γυρισμένα προς τ' απάνω απ' την πεζοπορία, έπλεσαν στα καλαμένια πόδια μου, θα μ' έκαναν πραγματικά φαινόμενο στα πάντοτε καλοπεριποιημένα Κερκυραιόπουλα.

«Ξέρεις να παίζεις μπάλα;», με ρώτησε ένα παιδί της παρέας.

«Ξέρω», του απάντησα. Όμως δεν είχα ιδέα.

Μ' έβαλαν στη μια παρέα. Άρχισα να κυνηγάω τη μπάλα όποιος και να την είχε στα πόδια του κι εκείνα ούρλιαζαν σκασμένα στα γέλια. Τους κάλοσα το παιγνίδι και μ' έδιωξαν.

Μούσκεμα στον ιδρώτα γύρισα στο ξενοδοχείο.

Μόλις με είδε ο δάσκαλος με μάλωσε μ' ένα ελαφρό τράβηγμα τ' αφτιού.

«Τι να σε κάνω μ' αυτά τα χάλια, θα πουντιάσεις. Τι λόγο θα δώσω στον πατέρα σου, όταν έρθει;».

Τον άκουγα με σκυμμένο το κεφάλι και μέσα μου έλεγα: «Έτσι τα λέει, δεν θα το πει». Εκείνος συνέχισε το βιολί του.

«Πώς θα πας αύριο να δώσεις εξετάσεις μ' αυτά τα χάλια;».

Δεν του απάντησα, μόνο έσκυψα το κεφάλι. Κοίταξα τα χάλια μου και κατάλαβα πόσο δίκιο είχε.

Την άλλη μέρα πήγαμε στο Γυμνάσιο για εξετάσεις. Μας έβαλαν ανάμεσα από μεταξετασταιούς της πρώτης τάξης. Μαθηματικά για μας το πρώτο μάθημα, μαθηματικά και για τους μεταξετασταιούς. Λύσαμε και οι δυο μας τα προβλήματα χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία.

Περίμενα να τελειώσουν οι μεταξετασταιοί για το δεύτερο μάθημα. Παρακολουθούσα τη διπλανή μου μαθήτριά, που ήταν έτοιμη να δώσει τα γραπτά της.

«Τα έχεις όλα λάθος», της είπα σιγά.

«Τα ξέρεις εσύ;», μ' ερώτησε.

«Είναι πολύ εύκολα», της απάντησα.

«Γράψε τα σ' ένα χαρτί και δώστα μου κάτω από το θρανίο με τρόπο, μη σε δει ο καθηγητής», μου είπε σιγανά, βάζοντας το χέρι της στο στόμα.

Της έλυσα τα προβλήματα και της έδωσα το χαρτί κάτω από το θρανίο, αλλά ο καθηγητής το πρόσεξε.

«Τι κάνεις εκεί;», μ' ερώτησε και σηκώθηκε από την έδρα.

«Είχε λάθος τα προβλήματα και της τά 'λυσα», του απάντησα με αφέλεια.

Γέλασε, κατέβηκε από την έδρα, ήλθε κοντά, πήρε το σημείωμά μου από τα χέρια της και την κόλλα της, κοίταξε και τα δυο και της είπε:

«Τελειώσατε, δεσποινίς, πηγαίνετε».

Εκείνη σηκώθηκε κατακόκκινη σαν παπαρούνα, μισοκλαμένη και βγήκε από την τάξη. Η Ζαφειροπούλου έμεινε στην ίδια τάξη.

Ο καθηγητής γύρισε στην έδρα του, κοίταξε τα γραπτά και των δυο μας και κάλεσε το γυμνασιάρχη, Αράπη τον έλεξαν, να δει δυο φαινόμενα.

Ήλθε κούτσα - κούτσα με το μπαστούνι του, κάτι του είπε, τού 'δειξε τα γραπτά μας και έστειλε να φωνάξουν κάποιο καθηγητή.

Όταν ήλθε και πάλι κουβέντιασαν μεταξύ τους. Μου έδωσε ένα βιβλίο, μ' έβαλε και διάβασα μερικές γραμμές και με σταμάτησε. Με το δάχτυλό του μου έδειξε μια λέξη και με ρώτησε:

«Τι μέρος του λόγου είναι;».

«Ρήμα», του απάντησα.

«Κλίνει μου τον ενεστώτα», μου είπε.

Άρχισα ενικός αριθμός... δυικός αριθμός... πληθυντικός αριθμός... Όταν άκουσαν δυικός αριθμός έμειναν με το στόμα ανοιχτό. Και οι τρεις με μια φωνή πετάχτηκαν.

«Τι, τι; Για επανάλαβέ το».

Επανελάβα όπως άρχισα, με τρεμάμενη φωνή.

Εκείνοι γέλασαν και ο γυμνασιάρχης με ρώτησε:

«Ποιο σχολείο τελειώσατε;».

«Του χωριού μας στη Β. Ήπειρο, στη Λεσινίτσα», του απαντήσαμε και οι δυο μας με μια φωνή.

«Έχετε κηδεμόνα;», συνέχισε.

«Ναι», απάντησε ο Γάκης, «ήρθαμε με τον πατέρα μου, που είναι δάσκαλος».

«Να του πείτε να έλθει αύριο στις 8 η ώρα στο γραφείο μου».

Παραξενευτήκαμε και φαίνεται είδε στα πρόσωπά μας κάποια ανησυχία και μας είπε χαμογελαστός:

«Μην ανησυχείτε, για σας οι εξετάσεις τελείωσαν. Καλώς ήλθατε στο Γυμνάσιό μας».

Δυο - δυο κατεβήκαμε τα σκαλιά απ' τη χαρά μας. Ο δάσκαλος μας περίμενε στο ξενοδοχείο. Μόλις μας είδε χαρούμενους, μας είπε:

«Δεν χρειάζεται να σας ρωτήσω πώς πήγατε, φαίνεστε από τα πρόσωπά σας».

Του διηγηθήκαμε με λεπτομέρειες ότι είχε συμβεί και του είπαμε ότι τον θέλει ο γυμνασιάρχης να τον δει αύριο το πρωί. Παραξενεύτηκε. Την επομένη ο δάσκαλος μας πήρε και πήγαμε στο Γυμνάσιο, στο γραφείο του γυμνασιάρχη. Μόλις τον είδε σπκώθηκε από το γραφείο του, του έδωσε το χέρι και του είπε:

«Συγχαρητήρια για τα παιδιά, προτείνω να τα κατατάξουμε στην Γ' Γυμνασίου, έχουν πολλές δυνατότητες»

«Δεν πειράζει, είναι μικροί ακόμη, ας αρχίσουν από την Α' Γυμνασίου». Τον ευχαρίστησε και φύγαμε από το γραφείο του. Η πρώτη φάση της νέας μας ζωής είχε αρχίσει με μια μεγάλη, για μας, επιτυχία.

Σε λίγες μέρες έφτασε και ο πατέρας μου από την πρωτεύουσα. Τον περιμέναμε στο λιμάνι. Μόλις μας είδε, με κοίταξε περίεργα, διστακτικά, έσκυψε και με φίλησε και δυο δάκρυα κύλησαν από τα μάτια του. Είχε να με δει από εννιά χρονών παιδί.

Τον γνώριζα για πρώτη φορά, έτσι που δεν τον θυμόμουν από τότε που τον είχα δει.

Στο ξενοδοχείο μου έδωσε μια καινούργια φορεσιά και μου είπε:

«Άλλαξε και πέταξε αυτά τα κουρέλια. Αν θέλεις κράτησέ τα, για να σου θυμίζουν πώς ξεκίνησες».

Σουλουπώθηκα με την καινούργια φορεσιά, αλλά δεν έπαψα να είμαι φαινόμενο, όχι μόνο για τα παιδιά, αλλά και για τους καθηγητές μου.

Από την πρώτη κιόλας μέρα, όταν έμπαιναν στην τάξη, έριχναν γύρω μια ερευνητική ματιά σαν νά 'θελαν να μας γνωρίσουν και τα μάτια τους έπεφταν πάνω μου. Άρχισαν, ο καθένας στο μάθημά του να μου δείχνει την προτίμησή του και με σήκωναν πρώτο στο μάθημα.

Μα στον καθηγητή των θρησκευτικών φαίνεται πως τού 'κανα μεγαλύτερη εντύπωση. Με πλησίασε καϊδεύοντας το μυτερό μουστάκι του και με ρώτησε:

«Από πού είσαι;».

Σκέφτηκα για λίγο και του απάντησα: «Από τη Β. Ήπειρο».

«Από πού είσαι;», επανέλαβε.

Ας του πω το Νομό, είπα μέσα μου. «Από το Νομό Αργυροκάστρου», είπα κάπως διστακτικά για την επιμονή του.

«Από πού είσαι;», επανέλαβε.

«Από την επαρχία Δελβίνου», ήταν η απάντησή μου. Είχα φτάσει στην επαρχία και πίστεψα ότι αυτό θα ικανοποιούσε την περιέργειά του. Εκείνος, όμως, επέμενε και χωρίς ν' αλλάξει την ερώτησή, με ξαναρώτησε πλησιάζοντάς με όσο μπορούσε πλιό κοντά.

«Από πού είσαι;», επανέλαβε για τέταρτη φορά κάπως θυμωμένος, ενώ συνέχιζε να καϊδεύει το μουστάκι του.

«Απ' το χωριό Απάνω Λεσινίτσα», του απάντησα χαμηλόφωνα σαν να μάντευα τι θ' ακολουθούσε.

«Να για να μάθεις να μη λες τ' όνομα του χωριού σου».

Το χαστούκι που μου άστραψε ήταν τόσο δυνατό και γρήγορο, που μου φάνηκε η αίσθησή να γυρίζει σαν σφοντύλι. Έκανα να διαμαρτυρηθώ. Εκείνος με πλησίασε ακόμα περισσότερο, έβαλε το δάκτυλό του κάθετα στα δυο του χείλη και με κοίταξε επίμονα.

«Σου σουτ, ούτε λέξη», και γυρίζοντας απότομα φώναξε με τη χαρακτηριστική κερκυραϊκή έκφραση:

«Μωρές παιδιά, το χωριατσέλι ντρέπεται να μας πει το χωριό του».

Ανέβηκε στην έδρα κι αντί να μας κάνει το μάθημα των θρησκευτικών, έφαγε την ώρα του, φέρνοντας παραδείγματα για παιδιά που έφυγαν απ' τα χωριά τους κι έγιναν μεγάλοι, για παιδιά που έγιναν μεγάλοι, ενώ κατάγονταν από άσημες και φτωχές οικογένειες και κατέληξε με τη συμβουλή ότι, ποτέ δεν πρέπει να ντρεπόμαστε για την καταγωγή μας και για τον τόπο που γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε.

Από τότε έμαθα να μη ντρέπομαι ούτε για το χωριό μου, ούτε για την καταγωγή μου.

ΤΟ ΕΛΑΤΤΩΜΑ

Είχα πολλά ελαττώματα. Μα ένα απ' αυτά το βρήκα μπροστά μου, μόλις ξεμύτησα από το σπίτι μου.

Όταν έτρωγα, κάθε μπουκιά ή ρουφηξιά του φαγητού τη συνόδευε ένα συρτό ρούφημα της μύτης.

«Κόφτο αυτό το ελάττωμα», μου φώναζε η μάνα μου, «είναι απδιαστικό. Δεν το καταλαβαίνεις; Πόσες φορές θα στο πω;».

Το καταλάβαινα, αλλά δεν έκανα καμιά προσπάθεια να το κόψω.

Εκείνη, όμως, επέμενε. Σε κάθε φαγητό επαναλάμβανε τα ίδια και πρόστετε:

«Θα πας κι αλλού και θα σε κοροϊδεύουν».

Τελειώνοντας το Δημοτικό έφυγα για σπουδές στα ξένα. Φεύγοντας μαζί με τις άλλες της συμβουλές και τις ευχές της, μου θύμισε και το ελάττωμά μου:

«Μένω», μου είπε, «με το παράπονο. Τόσα χρόνια παλεύω και δεν μπόρεσα να σου κόψω το ελάττωμα. Πρόσεξε και θα με θυμηθείς».

Δεν είχα μια βδομάδα στην Κερκυραϊκή Σχολή, όταν άρχισα να διαπιστώνω πόσο δίκιο είχε, που με υπομονή και επιμονή προσπαθούσε να κόψει το ελάττωμά μου.

Η πρώτη κουβέντα, που άκουσα από την επιμελήτή της Σχολής, την ώρα του δείπνου ήταν: «Όποιος πλαταγίζει τα χείλη του να πάρει το πιάτο του και να πάει στην κουζίνα να συνεχίσει το φαγητό του».

Αισθάνθηκα τα μανουλά μου να καίνει. Θυμήθηκα το δικό μου ελάττωμα. Η συμβουλή της μάνας μου έφτασε στ' αφτιά μου:

«Θα πας κι αλλού και θα σε κοροϊδεύουν».

Αυτό ήτανε. Σε λίγες μέρες το ελάττωμα κόπηκε με το μαχαίρι.

ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ

Είχα περάσει τον πρώτο χρόνο στο Γυμνάσιο, στο ωραίο νησί των Φαιάκων, την Κέρκυρα, μακριά από το σπίτι μου. Στις διακοπές γύρισα στο χωριό μου χαρούμενος, γιατί θα περνούσα το καλοκαίρι μου στον τόπο που γεννήθηκα και πήρα τα πρώτα μαθήματα.

Σουλουπωμένος και περιποιημένος με τη μπλε μου στολή, με τα χρυσά κουμπιά, το άσπρο φανταχτερό καπέλο με το σήμα της Σχολής, πλιό ζωηρός από την καλοπέραση, πάντα πρόθυμος, εγώ που δεν το κουνούσα με το βίτζι, ευγενής προς όλους, τόσο που κι εγώ απορούσα με τον εαυτό μου.

Φορτωμένος στην πλάτη μου μ' όλα τα στοιχεία του πολιτισμού, όσα μπόρεσα ν' αποκτήσω μέσα σ' ένα χρόνο, έκανα ιδιαίτερη εντύπωση στους χωριανούς και ιδιαίτερα στα παιδιά, που με κοιτούσαν με περιέργεια.

Πώς να μην έκανα εντύπωση; Όλοι πίστευαν πως δεν θα γίνω άνθρωπος σωστός. Τέτοια ήταν η γνώμη τους, που ο χωριανός μου Σπύρο Λίτος έγραφε στον πατέρα μου:

«Έφυγε ο γιός σου κι πύχασαν οι πέτρες του χωριού».

Τέτοια ήταν η μεταβολή, που συχνά άκουγα να μουρμουρίζει:

«Τι κάνουν τα γράμματα! Πώς άλλαξε!».

Ένα από τα στοιχεία του πολιτισμού, που κουβάλησα μαζί μου ήταν και η συνήθεια που απέκτησα, να κόψω την «καλημέρα», αν όχι από τους γνωστούς, σίγουρα όμως από τους άγνωστους.

Τέτοιες παραλείψεις το χωριό δεν τις σήκωνε εύκολα. Ο πρώτος που θα συναντούσες και θα τον αγνοούσες, θα σου έδινε το μάθημα που έπρεπε.

«Δεν ντρέπεσαι, παιδί του σχολείου, και δεν λες καλημέρα», ήταν πάντα η πρώτη παρατήρηση.

Είχαν δίκιο. Το πρώτο μάθημα που πέραμε απ' τους γονείς μας ήταν να χαιρετούμε. Αποτελούσε το άλφα και το ωμέγα της αγωγής μας. Οι δάσκαλοί μας συνεχώς μας πιπίλιζαν το κεφάλι, να χαιρετούμε τους μεγάλους, να σεβόμαστε τους μεγάλους, να σπκωνόμαστε στους μεγάλους, να μην αντιμιλάμε στους μεγάλους... Έτσι που ο χαιρετισμός είχε γίνει συνειδητή συνήθεια.

Όταν σχολάγαμε ο πρώτος που θα συναντούσαμε θα δέχονταν το χαιρετισμό όλων μας «εν χορώ».

«Καλημέρα... καλημέρα».

Τόση σημασία έδιναν όλοι στο χωριό, σ' αυτές τις αρχές, που πολλές φορές έφταναν παράπονα, όχι μόνο απ' τους γονείς, αλλά και από τρίτους στ' αφτιά του δάσκαλου. Το θεωρούσαν όλοι σαν υποχρέωσή τους να βοηθήσουν το σχολείο στην αγωγή των παιδιών του χωριού.

Ο ίδιος είχα πάρει αυτή την αγωγή. Κι όμως μέσα σ' ένα χρόνο με την επίδραση του πολιτισμού... είχα ξεχάσει αυτή τη συνήθεια.

Ήταν απόγιομα, όταν βγήκα για να συναντήσω τους φίλους μου, στην καρυά του Τάρρε, για το συνηθισμένο μας παιγνίδι τις «ομάδες». Στο δρόμο μου συνάντησα μια γριούλα φορτωμένη το βαρύ ζαλίκι της, γυρμένη από το βάρος του φορτίου και των χρόνων, έτσι που η μύτη της κόντευε να κολλήσει στα γόνατα. Κι όμως όχι μόνο δεν εννοούσε να τα παρατήσει, αλλά για να μη χάνει καιρό έκανε κι άλλη δουλειά. Με τη ρόκα στο ζωνάρι έγνεθε και τ' αδράχτι της, καθώς στροφογύριζε για να κλώσει το μαλλί, χαράκωνε το κωματοδρόμο.

Πέρασα δίπλα της αδιάφορος, κάπως βιαστικός ρίχνοντας μόνο μια πλάγια ματιά, χωρίς να την καλημερίσω.

Εκείνη στριφογύρισε, γυρμένη καθώς ήταν, ακούμπησε στο φράχτη, ίσως για να ξαποστάσει και με ρώτησε:

«Εσύ είσαι Τσίλη; Δεν βλέπω καλά».

«Ναι, θειάκω», της απάντησα.

«Πώς πάνε στα γράμματα στα ξένα;», συνέχισε.

«Πολύ καλά», της απάντησα και φούσκωσα από περηφάνια για το ενδιαφέρον της. Δεν πρόφτασα όμως να χαρώ την περηφάνια μου, όταν μου ήλθε σαν κεραμίδα στο κεφάλι.

«Τέτοια γράμματα μαθαίνεις στα ξένα, να μη λες καλησπέρα στη μπάμπω;».

Έμεινα ξερός. Δεν ήξερα τι να πω. Προσπάθησα να δικαιολογηθώ, να την πείσω ότι στις μεγάλες πόλεις δεν λένε «καλημέρα» σ' όλο τον κόσμο που απαντούν στο δρόμο τους, γιατί έτσι θα μάλλιαζε η γλώσσα τους. Εκείνη, όμως, δεν τό 'βαζε κάτω και εννοούσε να μου δώσει το μάθημά της.

«Δεν ντρέπεσαι;... Ξέχασες τις συνήθειες του χωριού μας; Και γιατί να μη χαιρετάτε όλο τον κόσμο: Η καλημέρα, παιδί μου, είναι ευχή του Θεού».

Τι να της έλεγα; Ένωθα τ' αφτιά και τα μάγουλά μου να καίνε από ντροπή. Έσκυψα, της φίλησα το χέρι και της ζήτησα να με συγχωρέσει.

Εκείνη με χάιδεψε με το ροζιασμένο χέρι της, γύρισε στο δρόμο της σκυφτή, μουρμουρίζοντας κάτι, που δεν μπόρεσα ν' ακούσω.

Από τότε δεν ξεχνώ το μάθημα που πήρα από τη γριούλα του χωριού μου. Στις σκάλες της πολυκατοικίας, στο γραφείο μου πρώτος θα πω «καλημέρα», γιατί η «καλημέρα» είναι ευχή του Θεού.

ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

Ήταν η πρώτη φορά που βρισκόμουν σε μεγάλη πόλη, παραμονή Πρωτοχρονιάς.

Γύριζα στους δρόμους άσκοπα. Κοίταζα μαγεμένος τις ομορφοστολισμένες βιτρίνες. Δέντρα ξερά, πασπαλισμένα στο κορμί και τα κλωνάρια με κάτασπρες νυφάδες χιονιού. Αλυσίδες από χρυσόχαρτο ξεκινούσαν από την κορφή κι έφταναν μέχρι κάτω στο πάτωμα μιας άλλης. Άη Βασίληδες με καλοθρεμμένα μάγουλα και μακριά, πυκνή γενειάδα, χαμογελούσαν καλοσυνάτα.

Μια σειρά από χρυσούς αγγέλους, άστρα, σταλαχτίτες στόλιζαν μια άλλη.

Θάμπωναν τα μάτια μου από το πολύ φως. Τ' αφτιά μου βούιζαν από τις ροκάνες, τις τσαμπούνες κι άλλα θορυβώδικα παιχνίδια, που ασταμάτητα, λες και ήταν κουρντισμένοι, διαλαλούσαν οι μικροπωλητές.

Δεν ήμουν μαθημένος σε τέτοιο πανζουρλισμό. Στο χωριό μου, που πάντα αυτές τις μέρες ήταν σκεπασμένο από το κάτασπρο χιόνι και μόνο οι καπνοί των τζακιών μαρτυρούσαν την ύπαρξή του, βασίλευε μια ειδυλλιακή γαλήνη.

Ζαλισμένος από το θόρυβο, το φως, την κίνηση γυρίζω κατάκοπος στο σπίτι. Τι έκπληξη! Τραπέζια με κατάλευκα τραπεζομάντηλα και πράσινες τσόχες, γλυκά, μεζέδες, ποτά, φρούτα, όλα άφθονα. Τα φώτα όλα αναμμένα έδιναν επισημότητα στο χώρο. Ανεξήγητες έμεναν για μένα όλες αυτές οι ετοιμασίες και από περιέργεια ρώτησα τη θειά μου:

«Γιατί όλες αυτές οι ετοιμασίες, θειά Μαρία;»

«Θά 'χομε μουσαφιρέους για καρτιά,» μου απάντησε και πήρε τη θέση της στο μεγάλο καναπέ της ολόφωτης σάλας.

Παρέες - παρέες αρχίζουν να φτάνουν οι καλεσμένοι. Ο καθένας φορτωμένος με κουτιά τυλιγμένα με πολύχρωμα καρτιά, δεμένα με χρωματιστές κορδέλες.

Ήταν τα δώρα, για το καλό του χρόνου. Φιλιά, ευχές, γέλια... Δεν χάνουν καιρό. Στρώνονται στο τραπέζι με την πράσινη τσόχα. Πλησιάζω δειλά και παίρνω θέση, έξω από το τραπέζι, κοντά σε μια άγνωστη κυρία. Το βλέμμα του πατέρα μου στρέφεται απάνω μου αυστηρά και μ' ένα νόημα τον πλησιάζω.

«Μην ενοχλείς την κυρία, δεν είναι η θέση σου εδώ, πήγαινε να καθήσεις στο κωλ», μου είπε.

Έφυγα κάπως ντροπιασμένος και γύρισα στην πολυθρόνα του κωλ. Πήρα ένα βιβλίο και προσπάθησα να πνίξω τη στενοχώρια μου με το

διάβασμα. Τα μάτια μου έτρεχαν αδιάφορα πάνω στις σελίδες. Ο νους μου γύριζε σ' αυτά που είχαν δει τα μάτια μου. Η φωνή της θειάς μου μ' έβγαλε απ' το δικό μου κόσμο.

«Βασίλη, έλα μέσα, τι κάθεσαι μονάχος σου;».

Η καλόκαρδη εκείνη γυναίκα, που δεν την είχε καλάσει ο πλούτος, αλλά έμενε αγνή στην ψυχή, όπως είχε ξεκινήσει από το χωριό της, δεν ήξερε ότι με είχαν διώξει.

«Διαβάζω», της απάντησα, «σε λίγο θα πάω να κοιμηθώ, νυστάζω».

«Να καθήσεις να χαιρετίσομε τον καινούργιο χρόνο», επέμενε.

Δεν της έδωσα απάντηση. Ανέβηκα δυο - δυο τα σκαλιά πατώντας σαν τη γάτα, στο δωμάτιό μου. Ξάπλωσα. Σπύλωσα τα μάτια μου στο ταβάνι. Μέσα στο μισοσκόταδο οι αναμνήσεις άρχισαν να στριφογυρίζουν στο μυαλό μου. Ο νους μου γύρισε δυο χρόνια πίσω, μακριά σ' ένα άλλο σπίτι, στο πατρικό μου σπίτι. Ένα δωμάτιο απλό, φτωχικό, που φωτίζεται από τις αναλαμπές της φωτιάς. Δυο γυναίκες μόνες τους, η μάνα μου και η αδελφή μου, σκυθρωπές, γυρμένες κοντά στο τζάκι, ρίχνουν τα λιόφυλλα.

Στα μάτια μου περνούν οι εικόνες της τελευταίας πρωτοχρονιάς, που έκανα στο χωριό. Η σκηνή λιτή, απέριτη.

Βλέπω τον εαυτό μου, παιδόπουλο, να τρέχει στη γειτονιά του Ζιάννα, να κόβει ένα κλαρί ελιάς από τη μια από τις δυο που ήταν στο χωριό για το «ρίξιμο», νωρίς να μαζευόμαστε γύρω απ' τη γωνιά. Τη μάνα μου, όπως κάθε χρόνο, να παίρνει τη συνηθισμένη θέση της, να καθαρίζει ένα μέρος της γωνιάς από τη στάχτη και τη θράκα, να κόβει ένα - ένα λιόφυλλο, να το πιάνει με τα δυο της δάκτυλα απ' το κοτσάνι και με προσοχή να το βάζει απ' την απάνω μεριά στην καμένη πλάκα.

«Το πρώτο φύλλο το ρίχνω για τον πατέρα σας», την ακούω να λέει.

Εκείνο μόλις ζεστάθηκε να κάνει γρήγορη στροφή και παφ... μ' ένα χαρακτηριστικό κρότο να πετάγεται έξω απ' τη γωνιά.

«Α, χαρούμενος ο πατέρας σας», και να προστέτει μονολογώντας. «Τι ανάγκη έχει; τρώει, πίνει, γλεντάει και μεις εδώ παιδευόμαστε».

«Το δεύτερο το ρίχνω για τον μπάρμπα σας τον Κώστα».

Το λιόφυλλο κάνει ένα φσσ... και καίγεται στη θέση του.

«Μπα, κάτι έχει», μουρμουρίζει, «δεν θά 'ναι καλά».

Κόβει ένα άλλο λιόφυλλο και το ξαναβάνει στην πλάκα. Εκείνο κάνει την ίδια χαρακτηριστική κίνηση και καίγεται.

«Ο Θεός να τον φυλάει από κακό», ψιθυρίζει.

«Το τρίτο το ρίχνω για τον αδελφό μου στην Αμερική».

Το λιόφυλλο κάνει μια γρήγορη στροφή και μ' ένα φσσ... βγαίνει απ' τη γωνιά.

«Μμ, τούτος στενοχώριες έχει. Τι του λείπει;».

Τη βλέπω, να προσπαθεί να βουλευτεί καλύτερα στη γωνιά και να κάνει τα ίδια για όλα τα συγγενικά πρόσωπα, που βρίσκονται στα ξένα. Την ακούω για τον καθένα, ανάλογα με τη συμπεριφορά του φύλλου, να βγάζει και το συμπέρασμα για την κατάστασή του.

Βλέπω δυο παιδιά να παρακολουθούν άφωνα το πατροπαράδοτο αυτό έθιμο και να λάμπει στα παιδικά τους πρόσωπα είτε η χαρά και είτε η λύπη.

Την ίδια εικόνα παρουσίαζαν όλα τα σπίτια του χωριού, εκείνη τη βραδυά παραμονή πρωτοχρονιάς, την τελευταία που έκανα στο χωριό.

Μια γυναίκα, νέα ή γριά, σκυμμένη στη γωνιά ρίχνει τα λιόφυλλα. Πρόσωπα παιδικά, χλωμά, που τα ζωήρευε η αναλαμπή της φωτιάς, μ' ανοικτό το στόμα παρακολουθούν την τελετή. Παίρνουν ύφος πρόσχαρο, όταν το λιόφυλλο πηδά με ζωηράδα και λυπημένο, όταν ακίνητο καίγεται στην καμένη πλάκα.

Το σβήσιμο των φώτων, οι σειρήνες, το τσούγκρισμα των ποτηριών φτάνουν στ' αφτιά μου σαν απόηχος, σαν αυτά να συνέβαιναν όχι δίπλα μου, αλλά πολύ μακριά και μού 'κοψαν τη συνέχεια της εικόνας.

«Τι τάχα νά 'κανε το δικό μου λιόφυλλο τύπη την παραμονή πρωτοχρονιάς;».

Ξέσπασα σε λυγμούς με το πρόσωπο κωμένο στο διπλωμένο αγκώνα μου. Έκλαψα πολύ ώρα. Όταν αργότερα σήκωσα το κεφάλι ένοιωσα ξαλαφρωμένος απ' έν' ασήκωτο βάρος. Έμεινα ακίνητος, βουβός, αδιάφορος με μόνο σύντροφο τις σκέψεις μου, ώσπου αποκοιμήθηκα.

Κείνη την παραμονή πρωτοχρονιάς το δικό μου λιόφυλλο, θά 'κανε μια γρήγορη στροφή και μ' ένα φασ... θα βγήκε συρτά, έξω απ' τη γωνιά.

Η ΜΑΝΑ ΜΟΥ

Κοντή κι αδύνατη, μύλα ξεπεταμένα και μάγουλα βαθουλωμένα. Τα μαλλιά της κατάμαυρα. Τα χώριζε στη μέση και τα κόλλαγε στις δύο πλευρές του κεφαλιού. Κατέληγαν σε μια διπλή κοτσίδα σαν ουρά του ποντικιού.

Έδενε το μαντίλι της πίσω από το σβέρκο, όπως το συνήθιζαν οι παντρεμένες, κι άφηνε μπροστά να φαίνεται η χωρίστρα και πίσω το τέλος της κοτσίδας.

Τ' αφτιά της πεταμένα στα πλάγια από την αδυναμία, μάτια μικρά και ζωηρά. Πέταγαν σπίθες.

Ούτε μελαχρινή, ούτε ξανθιά, μάλλον σταράτη.

Το ντύσιμό της, όπως όλες οι γυναίκες του χωριού, τσαπούνι που δένονταν στη μέση με πολύχρωμα πλεκτά ζωνάρια, ποδιά πλουμιστή για τις γιορτές, απλή για τις καθημερινές κι από μέσα το ρουτί κατάσπρω άφηνε να φαίνεται στον ποδόγυρο κι ανασπκώνονταν στις άκρες των χεριών. Απαραίτητο συμπλήρωμα το σεγκούνι και τα πολύχρωμα καλτσούνια με τα κόκκινα τσαρούχια.

Ήταν αγαθή και καλόκαρδη με όλους. Με το παραμικρό έσκαγε τα γέλια.

Θυμάμαι ακόμη σαν να είναι τώρα. Μας είχε φέρει ένας χωριανός από την Αθήνα ένα δέμα με διάφορα τρόφιμα, καλούδια τα έλεγαν στο χωριό. Την ίδια μέρα είχαμε την επίσκεψη του γαμπρού της Θύμιου Λώλη από τη Δίβρη. Το βράδυ μαζί με το μπριάμι ανοίξαμε και δυο κουτιά σαρδέλλες Πορτογαλίας. Μα ο μουσαφίρης είχε το ελάττωμα να τρώει και να μιλάει ασταμάτητα με στόμα μπουκωμένο. Μόλις έβαλε μισή σαρδέλλα στο στόμα του συνέχιζε να μιλάει. Λαίμαργος κι αμάθητος, όπως ήταν, του στάθηκε το κόκαλο στο λαιμό. Γούρλωσαν τα μάτια του, έβαζε το δάκτυλο στο στόμα, προσπαθούσε να πάρει αναπνοή, ώσπου έπεσε δίπλα στο πάτωμα κι αγωνιζόταν να βγάλει το κόκαλο.

Αναστατωμένη η μαλέκω Χάιδω, σπκώθηκε, τον πάτησε στο γκιοζί και το κόκαλο μαζί με φαγητό πετάχτηκε απ' το στόμα του. Ανάσανε. Τα μάτια του πλημμυρισμένα δάκρυα.

Η μάνα μου έσκασε στα γέλια όσο τον έβλεπε πεσμένο ν' αγωνίζεται και συνέχισε να γελά ασταμάτητα μόλις συνήλθε.

«Τι γελάς, μωρή νύφη», φώναξε αγριεμένη η πεθερά, «θα πάθαινε τίποτα να μας πάνε οι Ιταλοί φυλακή».

Το χωριό είχε ακόμα φύλακα Ιταλό.

Στα τριάντα της είχε χάσει τα δόντια της. Έτρωγε με τα ούλα και τα κατάφερνε καλά.

Πλησίαζε το τέλος του καλοκαιριού κι έπρεπε να φροντίσει για τις χειμωνιάτικες προμήθειες. Μ' έβαλε να γράψω στον πατέρα για τις ανάγκες μας και τον παρακαλούσε να στείλει την παραγγελία στο Χαραλάμψη Παππά στους Αγίους Σαράντα, να μας τα στείλει πριν πιάσει ο χειμώνας.

Μόλις τελείωσα το γράμμα, τό 'βαλα στο φάκελο και χωρίς να την κοιτάζω τη ρώτησα:

«Πώς παντρεύτηκες, μάνα, τον πατέρα;».

Με κοίταξε χαμογελαστή και μου είπε:

«Πώς σου 'ρθε στο μυαλό σου; Άει σήκω να κάνομε καμιά δουλιά, να συμμαζευτούμε».

«Έτσι», της απάντησα, «θέλω να μάθω».

«Παντρεύτηκα με προξενειό», άρχισε να μου διηγείται. «Ο πατέρας σου ήθελε να κάνει το κατήρι των γονιών του να παντρευτεί στο χωριό, μια και ο μεγάλος ο Κώστας παντρεύτηκε στα ξένα και οι δυο, οι μικρότεροι, ο Χρήστος κι ο Βαγγέλης ήταν ακόμη ανύπαντροι.

Κυριακή ήταν, που φάνηκε ο πατέρας σου με την προξενήτρα στο Κωτσάτι μπροστά στο κατωφλι. Ξαφνιάστηκα. Μόλις τους είδα πετάχτηκα έξω κι έφυγα να φωνάξω τη μάνα μου και δεν ξαναγύρισα, ώσπου έφυγαν.

Τα είπαν με τη μάνα μου, τα συμφώνησαν, χωρίς να με ρωτήσουν και σε δυο βδομάδες έγινε κι ο γάμος, όπως όλοι οι γάμοι στο χωριό. Πριν μπω στο Ζαρμπαλαίικο οι συμπεθέροι με παράδοκαν στον πεθερό μ' ένα τραγούδι, που έμελλε να σημαδέψει όλη μου τη ζωή.

"Τάξε, πεθερέ της νύψης, τάξε κι έλα να την πάρεις".

Ο πεθερός μου βγήκε στο κεφαλόσκαλο, μου προσέφερε μια κουλούρα ψωμί και μού 'ταξε:

"Το τσοπί και το δικέλι και την Αγορίτσα όλη".

Μπήκαμε στο σπίτι και το γλέντι συνεχίστηκε ως το πρωί».

Μια νέα δούλα έμπαινε στο Ζαρμπαλαίικο στη θέση της παλιάς. Το τάξιμο του πεθερού άρχιζε. Άρχισε τις δουλιές χωρίς να βαρυκομάει. Να σκάβει όλη τη Σκουληκαριά με δικέλι, να σπείρει στάρι. Τα χωράφια στην Άγια Παρασκευή ρεβύθια και την Αγορίτσα κριθάρι και βρίζα. Στον καιρό τους να βοτανίζει, να θερίζει, ν' αλωνίζει. Μήπως ήταν μόνο αυτά; Τελείωνε το βότανο, άρχιζε τα ποπιστικά να τα καλλιεργήσει, να τα φυτέψει, να ετοιμάσει τ' αυλάκια και τη δέση στο ποτάμι, βουτηγμένη στο νερό ως το γόνατο, να ποτίσει, να συγκομίζει.

Να σηκώνεται απ' τ' άγρια μεσάνυχτα, να ντουρμπεκίζει, να πήςει το τυρί και την κόσσα, να λιώσει το βούτυρο, να πάει στο μύλο, να ζυμώσει, να φουρνίσει.

Τέλειωνε ο αλωνισμός, άρχιζε να κουβαλάει φορτώματα τα ξύλα για το χειμώνα, θυμωνιές ο σιούμος για τις γίδες. Τέλειωναν αυτά, άρχιζε ο θερισμός του σπάρτου. Να τον δεματιάσει, να τον βράσει, να τον βάλει στις δέσεις στο ποτάμι, να τον ξαναφέρει στο σπίτι, να τον ξεφλουδίσομε, εδώ βοηθήσαμε όλοι, μικροί, μεγάλοι, να τον κάνει σκουλιά και πάλι στο ποτάμι, να τα κοπανίσει για ν' ασπρίσουν. Να τρέχει στα Μητρούνικα να μαζέψει κάστανα, να τα παραχώσει στο λάκκο, να τα σκεπάζει με άμμο, για να κρατάνε φρέσκα ως το χειμώνα.

Πιάνει ο χειμώνας. Που να πυχάσει. Μαζί με τις άλλες δουλιές του σπιτιού, το λανάρισμα, το γνέσιμο, το πλέξιμο.

Ζωή βασανισμένη, όλο αγώνα. Με την ψυχή στα δόντια και έγνοια να τα προλάβει.

Τρεις μήνες όλους κι όλους έζησε με τον άντρα της. Ο πρώτος μήνας ήταν του μέλιτος, που λένε. Έφυγε και την άφησε έγκυο σε μένα. Ξανάρθε το 1924, άλλο ένα μήνα και την άφησε έγκυο στην αδελφή μου Ουρανία και τον τρίτο μήνα, το 1926 στη δεύτερη αδελφή μου Βασιλική, που μέσα στο χρόνο πέθανε από οστρακιά, ώσπου τελικά την εγκατέλειψε και ξαναπαντρεύτηκε.

Θυμάμαι το τελευταίο του ταξίδι. Είχε έρθει με το Σταύρο Στράτη, που ήταν μάγειρας σε ταβέρνα στο Κολωνάκι. Μαγείρευε στο σπίτι και κάλεσαν και το Λάμπη Ντρίγιο για φαγητό.

Μόλις έστρωσε η μάνα το τραπέζι της πέταξε για να την πειράξει:

«Πώς είσ' έτσι, βρε γυναίκα, κατακίτρινη;».

«Από την καλοπέραση. Παντελή μου. Τι ανάγκη έχετε, τρώτε, πίνετε και γλεντάτε κι εμείς εδώ παιδευόμαστε. Πρέπει να ξέρεις ότι πολλές φορές ο κίτερος τρώει τον κόκκινο».

Γέλασε στην αρχή κι έπειτα τη λούφαξε. Έτσι κι έγινε εκείνος μ' όλη την καλοπέραση έφυγε στα 73 χρόνια και εκείνη στα 84.

Απάντηση πληρωμένη. Πώς να μην ήταν κίτρινη; Όλη μέρα δεν έστεκε στα πόδια της. Και τι έτρωγε; Μήπως ήξερε τον αγώνα, που έκανε για την επιβίωσή μας, χωρίς καμιά βοήθεια, εκτός από τα δυο φορτώματα που πέρναμε κάθε φθινόπωρο από τους Αγίους Σαράντα και κάπου - κάπου κανένα δέμα;

Πέρασαν λίγα χρόνια και η μόνη φροντίδα του πατέρα μου ήταν πώς θα με σπουδάσει. Βρήκε τον τρόπο του. Υπότροφος στην Κερκυραϊκή Σχολή.

Ετοιμαζόμουν να φύγω για την Κέρκυρα το 1930. Θά 'μενε μόνη της με την αδελφή μου, μόλις άρχιζε το Δημοτικό. Την έβλεπα μέρες πριν φύγω να τριγυρνάει αμίλητη και κάπου κάπου να βγάζει ένα βαθύ αναστεναγμό, που μάταια προσπαθούσε να κρύψει. Εύρισκε πάντα κάποια αφορμή για να με συμβουλευεί και κατέληγε:

«Ο καημός μου είναι που θα φύγεις και θα μας ξεχάσεις κι εσύ, όπως ο πατέρας σου».

«Μη στενοχωριέσαι, μάνα», της έλεγα, «θα έρχομαι κάθε καλοκαίρι να σε βλέπω και να σε βοηθάω».

«Δεν στενοχωριέμαι, παιδί μου, αφού είναι για το καλο σου, τι να κάνω, θα το υπομένω κι αυτό».

Πήγα το πρώτο καλοκαίρι, το 1931. Από τότε δεν ξαναπήγα, όχι γιατί δεν ήθελα, αλλά γιατί τα πράγματα δυσκόλεψαν οικονομικά, αργότερα κηρύχτηκα ανυπόταχτος, η Αλβανία έγινε προτεκτοράτο της Ιταλίας. Όμως, συνέχιζα να της γράφω και να της δίνω κουράγιο, ώσπου μεσολάβησε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, οι σχέσεις με την Αλβανία ήταν εχθρικές και τα σύνορα έκλεισαν και από τις δυο μεριές. Κάθε επαφή διακόπηκε. Κάπου κάπου μάθαινα για την κατάντια τους από κανένα χωριανό φυγά.

Όταν πλιά αποκαταστάθηκαν οι ταχυδρομικές επικοινωνίες της έγγραψα και της θύμιζα τα περασμένα, τις έγγραψα για τις σπουδές μου και τη δουλιά μου και τη βεβαίωνα ότι θα τη βοηθάω όσο μπορώ καλύτερα.

Ύστερα από τόσα χρόνια πήρα γράμμα της το 1965 και μου έγραφε:

«Παιδί μου Βασίλη, δεν μπορείς να φανταστείς πόσο χάρηκα που πήρα γράμμα σου, ύστερα από τόσα χρόνια κι έμαθα για την προκοπή σου. Για μας τα πράγματα δεν είναι όπως τα ήξερες. Μας πήραν τα χωράφια, μας πήραν και τα γίδια, τριάντα κεφάλια. Ησύχασα από τις δουλιές και τα βάσανα, αλλά μού 'κοψαν τη μισή ζωή. Δεν ήμουν μαθημένη να κάθομαι. Η ζωή μου ήταν η Σκουληκαριά και τα γίδια. Τώρα τα βλέπω από μακριά και μαραίνομαι. Ξέρω πόσο δύσκολα θα τα φέρνεις κι εσύ με την οικογένειά σου. Αν μπορείς και όποτε μπορείς κι ευκολύνεσαι να μας στέλνεις καμιά βοήθεια».

Ήταν τόσο στενά δεμένη με τη γη και τις γίδες, που κάθε μια τη φώναζε με τ' όνομά της κι εκείνες έτρεχαν κοντά της, τις χάιδευε και τις φιλούσε, όλες κι ήταν παιδιά της.

Άρχισα να τη βοηθάω με δέματα και χρήματα. Αλλά τα πράγματα δεν ταν και τόσο εύκολα.

Το 1967 αποκαταστάθηκαν οι σχέσεις για την επικοινωνία των ανθρώπων. Ζήτησα από την Αλβανική πρεσβεία άδεια να την επισκεφτώ και της τό 'γραψα να χαρεί.

«Δεν ξέρω αν θα ζήσω», μου έγραψε η αδελφή μου για λογαριασμό της, «είναι τόσο δύσκολο, που όταν θα τα καταφέρεις νά 'ρθεις δεν θα με βρεις στη ζωή. Θά 'ρθεις στον τάφο μου, που δεν θα σε βλέπω, ούτε θα σ' ακούω, σαν κάποιος άλλος χωριανός μας, που δεν αξιώθηκε νά 'ρθει από τα Τίρανα να δει τη μάνα του όσο ζούσε κι ήρθε στον τάφο της».

Περίμενα την έγκριση. Έγραψα, ξανάγραψα, παρακάλεσα, δεν με έβάζαν σε κουβέντα. Το 1971 η αδελφή μου μου έγραψε για το θάνατό της. Πολύ πικράθηκα.

Μου δόθηκε η άδεια το 1986. Ύστερα πάνω από μισό αιώνα την επισκέφτηκα στον τάφο της, που «ούτε μ' έβλεπε, ούτε μ' άκουγε».

«Μάνα ήρθα, όπως το μάντεψες» και τα μάτια μου πλημμύρισαν από δάκρυα.

Επισκέφτηκα όλα τα μέρη που έφαγε τη ζωή της. Καθισμένος στο τελευταίο χωράφι στην κορυφή της Σκουλικαριάς αναπολώ τα παιδικά μου χρόνια. Ακούω τη φωνή της. Την βλέπω στο χαγιάτι να με φωνάζει:

«Βασίλη, διαβολίλη, μαζέψου πλιά, νύχτωσε».

Ρώτησα για το θάνατό της, να μάθω λεπτομέρειες.

Έπεσε στο κρεβάτι σε βαθιά γεράματα, μόνο για λίγες μέρες, χωρίς να βασανίσει κανένα. Όταν ένοιωσε το τέλος της, φώναξε τον εγγονό της να τη βγάλει στο χαγιάτι, ν' αγναντέψει τη Σκουληκαριά. Εκείνος προσπάθησε, μα δεν μπόρεσε να σταθεί στα πόδια της. Την ξανάβαλε στο κρεβάτι κοντά στο παράθυρο, μα εκείνη επέμενε:

«Θωμά», φώναξε, «έλα γρήγορα κι ανασήκωσέ με, ν' αγναντέψω τα ποτιστικά στον Άη Θανάση».

Την ανασήκωσε, αγνάντεψε από το παραθύρι τα ποτιστικά, έβγαλε έν' αναστεναγμό και ξεψύχησε.

Αυτή ήταν η μάνα μου, μια ηρώδα αφοσίωσης, μια ηρώδα της δουλιάς.

ΜΙΑ ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΗ ΜΕΡΑ

Από βραδύς ο καιρός ήταν ψυχρός και βαρύς. Μαύρα σύννεφα με κίτρινες ραβδώσεις είχαν σκεπάσει το χωριό. Εδώ κι εκεί στριφογύριζαν με το ανάλαφρο αγέρι νυφάδες χιονιού σημάδι ότι θα έπεφτε το πρώτο χιόνι.

Είχε πλιά μουγκώσει, όταν είχαμε τελειώσει τις συνηθισμένες δουλιές και πήραμε ο καθένας τη θέση του γύρω απ' τη γωνιά. Αρχίσαμε να ξεφλουδίζουμε κάστανα, που από νωρίς είχαμε βγάλει από τη γούρα συντήρησης και που θα ήταν το βραδυνό μας φαγητό.

Στο τζάκι η φωτιά καταβρόχθιζε τα ξύλα το ένα ύστερα απ' τ' άλλο κι ο ψήστρης στριφογύριζε αργά - αργά πάνω απ' τη δυνατή φλόγα, στηριγμένος στην πυροστιά στην άκρη στο μπουχάρι.

«Βγάλτα, μάνα», ψιθύρισε η αδελφή μου, «ψήθηκαν τόση ώρα, πεινάω».

Εκείνη λες και την άκουσε ή ήταν βέβαιη ότι είχαν γίνει τ'άβγαλε από τον ψήστρη, άνοιξε με προσοχή το καπάκι και τ' άδειασε σ' ένα μικρό ταψί. Έπεφταν λίγα - λίγα ροδοκόκκινα βγάζοντας ένα λεπτό αχνό.

Και τα δυο ορμήσαμε στο ταψί, αλλά η φωνή της μάνας, μας σταμάτησε:

«Κάνετε υπομονή να κρυώσουν λίγο, θα τσουλουφριστείτε», μας είπε, παίρνοντας το πρώτο να το δοκιμάσει.

Μείναμε με τα χέρια απλωμένα στο ταψί και περιμέναμε. Ο αχνός άρχισε να λιγοστεύει. Ήταν τόσο το κρύγιο, που δεν χρειάστηκε να περιμένομε πολύ κι ήταν τόσα πολλά, που τελείωσαν αμέσως, όταν άκουσα τη μάνα μου να μας συμβουλεύει:

«Δεν είναι καιρός με τέτοιο κρύγιο να γκαβονυστάζομε γύρω απ' τη γωνιά, καλύτερα να κωθούμε στα σκεπάσματα» και πριν τελειώσει σπκώθηκε από το σκαμνί.

Συρμαζέψαμε στα γρήγορα, ασφαλίσαμε θύρα και παράθυρα και κουκουλωθήκαμε στο κρεβάτι κάτω από την τσέργα.

Ο αγέρας άρχισε να δυναμώνει σφυρίζοντας, πότε να σταματάει και πάλι να ξαναρχίζει.

Στριμωγμένοι ο ένας δίπλα στον άλλο μας πήρε ο ύπνος.

Το πρωί σαν ξυπνήσαμε μια απόλυτη πouxία βασίλευε, λες και όλα με κάποια δύναμη είχαν σωπάσει. Το πάτωμα και τα σκεπάσματα του κρεβατιού, τα ράφια κι όλα τ' αντικείμενα του σπιτιού ήταν σκεπασμένα μ' ένα λεπτό στρώμα χιονιού, καθώς ο δυνατός αγέρας τό 'μπαζε από τις πλάκες της σκεπής.

«Όξω θα τό 'στρωσε για καλά», είπε η μάνα μου, καθώς σπκώνονταν από το κρεβάτι. Την ακολουθήσαμε κι η πρώτη μας δουλιά ήταν να μαζέψομε το χιόνι από το πάτωμα πριν παγώσει και γίνει γλιστερό, να

καθαρίσομε τους άλλους χώρους και να τινάξομε τις βελέντζες στο καγιάτι.

Πραγματικά τό 'χε στρώσει για καλά. Ήταν το πρώτο χιόνι του χειμώνα. Κι απ' το πάχος του πάνω στο φράχτη, που έκλεινε την αυλή, το υπολόγισε γύρω στο μισό μέτρο. Καθώς τό 'ριχνε με τον αγέρα ήταν άψογα στρωμένο σχηματίζοντας μικρούς σωρούς απάνω στα κλαριά της σικαμιάς, που ήταν στην άκρη του φράχτη και στ' άλλα δέντρα, που ήταν όξω από την αυλή.

Κοιτάζοντας την πέρα γειτονιά, τα Καταίικα και τα Μπουζαίικα δεν έβλεπες τίποτα να κινείται, παρά μόνο τον καπνό να βγαίνει από τα τζάκια και ν' ανεβαίνει ψηλά, κάνοντας αλλόκοτες φιγούρες, σημάδι ότι σε λίγο θ' άρχιζε η ζωή.

Τίναξε τις βελέντζες και τις άπλωσε στην κουπαστή για να φύγει το χιόνι. Μπήκε μέσα, άναψε φωτιά, έβαλε την τέντζερη στην πυροστιά γεμάτη νερό να βράσει. Σαν άρχισε το βράσιμο έριχνε λίγο - λίγο τον τραχανά ανακατεύοντας συνέχεια για να μην κολλήσει. Ήταν το πλιό συνηθισμένο χειμωνιάτικο πρωινό μας. Σαν έβρασε, τον έχυσε σ' ένα ταψί. Από το κρύγιο άρχισε να παγώνει η επιφάνεια και ο καθένας μ' ένα κουλιάρι διάλεγε από τη θέση του τη κλιαρή πίτα και την έτρωγε.

Τρώγοντας η μάνα μου, είχε αλλού το νου της και μονολογούσε:

«Μέρα που μας ξημέρωσε. Πού να βγάλει ο πιστικός τα γίδια με τόσο χιόνι. Ούτε στην καλύβα δεν μπορούμε να πάμε».

Είχαν αρχίσει και τα πρώτα βελάσματα, προειδοποίηση ότι ήταν ώρα για βοσκή. Το γκάρισμα του γομαριού της θύμιζε και τη δική του παρουσία.

Σηκώθηκε και καθώς συμμαζεψε το ταψί και την τέντζερη, μου είπε:

«Άει στα γρήγορα σαν παιδί, να φέρεις σιούμο από τη θεμωνιά, να περάσουν τη μέρα στο κατώι. Το γομάρι, μόλις αδειάσω, θα το απολύσω στη Σκουλικαριά και κάτι θα βρεί να περάσει τη μέρα του».

Τι νά 'βρισκε; Ασφάκες, σπάρτα και άλλοι θάμνοι ήταν σκεπασμένοι με χιόνι και μόνο οι κορφές τους φαίνονταν κι αυτές πασπαλισμένες.

Δεν της απάντησα αμέσως. Για ν' αποφύγω κλωθογύρισα για λίγο στο δωμάτιο, βρήκα την πρόφαση και της απάντησα:

«Δεν μπορώ, είναι ώρα να τοιμαστώ να πάω στο σχολειό».

Γύρισε και με κοίταξε λοξά και μου πέταξε με αυστηρή φωνή:

«Άει τσακίσου, κάνε αυτό που σου λέω. Με τέτοιο κρύγιο και τόσο χιόνι, όρεξη πόχει ο Αναστάσης ν' ανοίξει το σχολειό».

Δεν πρόφτασε να τελειώσει την κουβέντα της και νάσου η καμπάνα της Παναγιάς με τους ήχους της θύμιζε στους μαθητές ότι ήταν ώρα να ξεκινήσουν για το σχολειό.

Συμμαζεψα τα βιβλία και τετράδιά μου στο σακκούλι, έβαλα λίγα βρασμένα κάστανα και χωρίς πολύ όρεξη ξεκίνησα.

Το χιόνι έτριζε σε κάθε μου βήμα κάτω από τα τσαρούχια μου, καθώς προχωρούσα το συνηθισμένο μονοπάτι για το σχολείο, ενώ πίσω μου έμεναν τ' αχνάρια τους πάνω στο χιόνι.

Οι κοντινοί μαθητές μαζευτήκαμε γρήγορα. Για να ζεσταθούμε τρέχαμε γύρω στη μικρή πλατεία του Καρατζά και κοπανιόμαστε με το χιόνι.

Σαν μαζεύτηκαν όλοι οι μαθητές χτύπησε το μικρό καμπανάκι, δώρο των χωριανών μας στην Αμερική. Τρέξαμε στην είσοδο του σχολείου μοιρασμένοι σε τάξεις, μπήκαμε στριμώνχοντας ο ένας τον άλλο και πήραμε τις θέσεις μας στα θρανία στις δυο παγωμένες αίθουσες. Απλώσαμε τα βιβλία στα θρανία κι αρχίσαμε όλοι να κουκουλίζομε τα χέρια μας. Είχαν ξυλιάσει από το κρύγιο κι έτρεμαν τα τσαγούλια μας.

Ο δάσκαλος έκανε τον αδιάφορο, έριξε μια ματιά γύρω στην αίθουσα, μ' έδειξε με το δάχτυλο και μου είπε:

«Έλα στον πίνακα και πάρε την κιμωλία».

Σηκώθηκα ζαρωμένος από το κρύγιο, στάθηκα μπροστά στον πίνακα, πήρα την κιμωλία και περίμενα. Άρχισε να μου διαβάσει από κάποιο βιβλίο ένα κείμενο αργά - αργά, τονίζοντας τις λέξεις.

Με τρεμάμενο χέρι άρχισα να γράφω. Κάτι από το κρύγιο, κάτι από φόβο για τα λάθη που θα έκανα κάθε λίγο μου έπεφτε η κιμωλία από το χέρι.

«Τι ορنيθοσκαλίσματα είναι αυτά που μου γράφεις σήμερα», μου πέταξε απότομα.

Όλοι οι μαθητές ξεκαρδίστηκαν στα γέλια. Τους μάλωσε, αλλά κι αυτός δεν βάσταξε να μη χαμογελάσει.

Προσπάθησα να καλύτερέψω το γράψιμο, αλλά το κρύγιο δεν μ' άφηνε. Ο πίνακας όμως γέμισε από το κείμενο. Ένας - ένας οι συμμαθητές μου καλούνταν να διορθώσουν τα λάθη. Άλλοι διόρθωναν τα σωστά κι άλλοι τα λαθεμένα. Για κάθε διόρθωση ακολουθούσε διάλογος και η γραμματική είχε το λόγο.

Έτσι πέρασε η ώρα κι έγινε το πρώτο διάλειμμα. Ακολούθησαν τ' άλλα μαθήματα του προγράμματος και στο τέταρτο διάλειμμα μας άφησαν να πάμε στα σπίτια μας, δίνοντας και την ανάλογη συμβουλή:

«Να πάτε κατ' ευθείαν στα σπίτια σας», μας είπαν, «και να μη γκιζεράτε στους δρόμους και κρυγιάσετε».

Οι μικρότεροι σε ηλικία ακολούθησαν τις συμβουλές των δασκάλων και πήραν τα μονοπάτια για τους μακαλάδες τους. Κάποιος Απανωμερίτης έριξε την ιδέα να κατεβούμε στο ποτάμι για να δούμε κάτι περίεργο.

Το χιόνι είχε καθαρίσει την ατμόσφαιρα κι ο ουρανός ήταν ένας αφεγάδιαστος γαλάζιος θόλος, που ακουμπούσε στα γύρω βουνά και

σκέπαζε το χωριό. Παρ' ότι ήταν μεσημέρι το κρύγιο ήταν ακόμη τσουχτερό.

Χασομερίσαμε λίγο μαζεμένοι στην κορφή της πλατείας όσο να φύγουν οι δάσκαλοι. Τέτοια μέρα πού να συμμαζευτούμε στα σπίτια μας, ήταν και η περιέργεια που μας έτρωγε.

Ο Νίκος από την παρέα μας έκανε νόημα ότι οι δάσκαλοι πήραν το δρόμο της Παναγιάς. Πλησιάσαμε στην άκρη της πλατείας, που ήταν σχεδόν πίσω από το σχολείο, για να βεβαιωθούμε. Κοιτάζοντας προς τα κάτω ποιο μονοπάτι να πάρουμε, βλέπαμε ανάμεσα από τα πλατάνια το λαμπήρισμα του νερού. Από το πέτρινο γεφύρι, καμάρι του χωριού, περνούσε το νερό από τις δυο καμάρες του. Από τη μικρή ακολουθούσε το αυλάκι του μύλου ήρεμο κι από τη μεγάλη απλωνόταν σε πλάτος αναπηδώντας στις πέτρες. Το καλοκαίρι δρόσιζε το χωριό με τις μικροπηγές του, ενώ σήμερα αγριεμένο, ορμητικό και ακατάδεχτο.

Φτάνοντας στο γεφύρι βλέπαμε το ρεύμα του ποταμιού, που ξεκίναγε από τις πηγές στην Απάνω Μεριά, να καταφορίζει ορμητικά κι ο θόρυβός του γίνονταν όλο και πλιό δυνατός. Το νερό κυλούσε με ορμή αναπηδώντας στους βράχους κι αφρίζοντας γύρω από ένα κλώνο πλατάνου, που είχε πέσει από τον όχτο στο ποτάμι. Όσο πλησίαζε προς το γεφύρι έκοβε την ορμή του και μοιράζονταν στις δυο καμάρες.

Από την άλλη μεριά της Λάκκας καταφορίζαν ορμητικά τα νερά των δυο πηγών παρασύροντας ότι εύρισκαν στο διάβα τους, κάνοντας περίεργους θορύβους. Έκοβαν κι αυτά την ορμή τους κάτω από τον μικρό καταρράκτη κοντά στο σχολείο, διασταυρώνονταν λίγο πλιό κάτω από το γεφύρι κι όλα μαζί έπεφταν με βουπιό από το μικρό τεχνητό φράγμα σχηματίζοντας ένα μεγάλο καταρράκτη κι ακολουθούσαν τη συνηθισμένη τους πορεία.

Από μακριά έφτανε στ' αφτιά μας σαν αχός η πτώση του νερού από το φυσικό καταρράκτη κοντά στις πηγές κι όλα αυτοί οι θόρυβοι στη μεσημεριάτικη ησυχία συνέθεταν μια Βαγκνερική Συμφωνία, που εκείνα τα παιδικά χρόνια δεν μπορούσαμε να την εκτιμήσουμε και σήμερα έφτασε στο νου και στην καρδιά μου σαν ανάμνηση.

Αφήσαμε το γεφύρι και πήραμε το μονοπάτι για την Απάνω Μεριά. Λίγα μέτρα μόνο προχωρήσαμε και στην πρώτη στροφή και στον απέναντι αντικρύσαμε ένα περίεργο θέαμα, που για πρώτη φορά εμφανίστηκε στο χωριό.

Τα κλαριά των δέντρων φορτωμένα με χιόνι κι από κάτω τους να κρέμονται σαν τεράστια περόνια οι πάγοι. Από το βάρος τους είχαν γύρει άλλα σπασμένα κι άλλα γερά κι οι πάγοι να καρφώνονται κάτω στο χιόνι κάνοντας μικρά εξογκώματα.

Με το παιδικό μας μυαλό θελήσαμε να τ' απαλλάξουμε από το βάρος. Από την ακροποταμιά μαζέψαμε πέτρες κι αρχίσαμε το πετροβολητό, σημαδεύοντας τους πάγους.

Με την πρώτη ομοβροντία, δυο κοτσίφια πετάχτηκαν από τους κρυψώνες τους κι ακολούθησαν το ρέμα του ποταμιού πετώντας τόσο χαμηλά, λες και οι φτερούγες τους άγγιζαν το νερό και χάθηκαν κάτω από το θόλο των βάτων, που σκέπαζαν σε κείνο το μέρος το ποτάμι.

Συνεχίσαμε το πετροβολητό. Τα κλαριά πετάγονταν προς τα πάνω απαλλαγμένα από το βάρος των πάγων τινάζοντας το χιόνι κι έπαιρναν την κανονική τους θέση.

Ώρες παλεύαμε πετροβολώντας. Όταν γύρισα στο σπίτι μου ο ήλιος κόντευε να φτάσει στα δυτικά βουνά για να καθεί πίσω τους. Μόλις με είδε η μάνα μου μού 'βαλε τις φωνές:

«Πού γκιζερούσες όλη μέρα μ' αυτό το κρύγιο; Όλα τα παιδιά συμμαζεύτηκαν μόλις σχόλασαν στα σπίτια τους».

Της είπα για τα κατορθώματά μας, αλλά εκείνη δεν έμεινε ικανοποιημένη.

«Ποιος έχασε το μυαλό του για να το βρεις εσύ», ήταν η απάντησή της και συνέχισε. «Άει πετάξου στη Σκουληκαριά να συμμαζέψεις το γομάρι, κοντεύει να βασιλέψει ο ήλιος».

Πήρα ένα ταϊμι ψωμί και ξεκίνησα για τη Σκουληκαριά τρώγοντας κι αναπηδώντας στο χιόνι, που τώρα άρχισε να γίνεται πλιό σκληρό όπου το σκιάζαν τα βουνά.

Από μακριά το είδα στην πλαγιά ν' αγωνίζεται να διώχνει το χιόνι με τη μουσούδα του από τους θάμνους και να προσπαθεί να δαγκώσει κανένα βλαστάρι.

Ήταν ένα γομάρι βαρβάτο ως 10 χρόνων με πολλούς απογόνους στο χωριό. Το χρώμα του σκούρο γκρίζο στα καπούλια, στη ράχη και στα πλευρά. Η κοιλιά του ολόασπρη με μια άσπρη κλίδα στη μπάλα και δυο άσπρες γραμμές πάνω από την οπλή στα δυο μπροστινά του πόδια. Σε διαφορετικό φως της ημέρας το τρίχωμα της ράχης φαίνονταν σχεδόν μαύρο.

Προσπάθησα να του βρω ένα όνομα, όταν τον πρωτοφέραμε στο χωριό, αλλά δεν τα κατάφερα. Τελικά του έδωσα το όνομα του σκύλου μας «Μπάλιος». Κανείς, όμως, εκτός από μένα, δεν τον φώναζε με τ' όνομά του.

Μας ήταν απαραίτητο για τις φορτωτικές δουλιές, αλλά ήταν τόσο λίγες και εποχικές, που δεν ξέρω αν έβγαζε το μεροκάματό του. Τις περισσότερες καλοκαιρινές ώρες τις πέρναγε στον ίσκιο της σικαμιάς κουνώντας την ουρά του και χτυπώντας τα πόδια του στο χώμα πότε το ένα, πότε το άλλο, για να

διώξει τους ντάβανους. Από την περιποίηση και την αναδουλιά είχε καταντήσει τεμπελάκος.

Τον φόρτωνες, προσπαθούσε να ρίξει το φορτίο. Τον καβαλίκευες, σε περνούσε στα βάτα που κρέμονταν στα μονοπάτια ή στην άκρη τους σαν να 'θελε να σε γκρεμίσει.

Τον πλησίασα με προσοχή. «Έλα φτάνει πλιά», του είπα, καϊδεύοντάς τον στη μπάλα για να του περάσω το καπίστρι. Τραβώντας τον ελαφρά κατεβήκαμε από το μονοπάτι της πλαγιάς γλιστρώντας κάπου - κάπου ως κάτω στο τελευταίο χωράφι μας, που ο τόπος ίσιωνε κι ο δρόμος ήταν πλιό πλατύς.

Ήξερα τη νοοτροπία του κι είχα δοκιμάσει αρκετές φορές τις παραξενιές του, γι' αυτό τον έφερα κοντά στην ξηρολιθιά του χωραφιού κρατώντας τον κοντά από το καπίστρι, για να τον καβαλικάψω. Για να τον καλοπιιάσω, τον χάιδεψα στο λαιμό, τού 'ξυσα τη μπάλα και τον άφησα να τρίψει τη μουσούδα του στο σώμα μου, όπως έκανε πάντοτε.

Ο Μπάλιος ψακούλεψε με την οπλή του το χιόνι, απόρησε που το είδε να κινείται, χαμήλωσε το κεφάλι του και δοκίμασε να το μυρίσει. Πήρε μια απότομη ανάσα, φταρνίστηκε δυνατά κι έβγαλε το συμπέρασμα ότι ήταν το ίδιο μ' αυτό, που όλη μέρα έδιωχνε με τη μουσούδα του από τις ασφάκες.

Σαν τον είδα ήρεμο ανέβηκα στην ξηρολιθιά για να τον καβαλικάψω, αλλά γελάστηκα. Άρχισε να κουνάει τ' αφτιά του μια προς τα μπρος, μια προς τα πίσω και πάλι προς τα μπρος, όπως έκανε πάντα, όταν ήθελε ν' αποφύγει τον αναβάτη του.

Δεν πίστεψα ότι κάτι μου τοίμαζε, μια και νόμιζα ότι θα θεωρούσε τον εαυτό του υποχρεωμένο, που πήγα να τον συμμαζέψω. Έβαλα το δεξί μου πόδι στη σκάλα του σαμαριού και πριν προλάβω να περάσω το αριστερό μου πάνω από το σαμάρι ο Μπάλιος αγνώμονας για τις υπηρεσίες μου, ξεκίνησε απότομα χωρίς να υπολογίσει τις συνέπειες.

Το δεξί μου πόδι μπλέχτηκε στη σκάλα και το σώμα μου έγειρε με το κεφάλι προς τα κάτω να σέρνεται στο χιόνι.

Κάθε τόσο του φώναζα, «ίτσπρου μοιριόρημο», αλλά αυτός δεν άκουγε τίποτα και συνέχιζε το τρέξιμό του. Πατώντας κάπου - κάπου το σχοινί από το καπίστρι έκοβε σιγά - σιγά την ταχύτητά του.

Σαν πλησίασε τη στροφή του δρόμου προς τις Κόκκινες βράδυσε το τρέξιμό του κι απάνω στη στροφή σταμάτησε απότομα, λες και κατάλαβε τον κίνδυνο. Γύρισε το κεφάλι του προς τα πίσω ξεφυσώντας κι ακίνητος με κατεβασμένα τ' αφτιά του παρακολουθούσε την προσπάθειά μου να ξεμπλέξω το πόδι μου από τη σκάλα και μου φάνηκε σαν ν' αναρωπιέται τι συμβαίνει.

Τα κατάφερα. Σηκώθηκα ήσυχα, τίναξα το χιόνι απ' τα ρούχα μου και χωρίς να του δείξω κακία, τον έπιασα ξανά από το καπίστρι και στάθηκα για λίγο κοιτάζοντας το δρόμο και πίσω μου.

Στο δρόμο οι πέτρες βγαίνουν πάνω από το χιόνι, που ήταν λιγοστό, σημάδι πως ο Μπάλιος αισθάνθηκε την ευθύνη του για τη ζωή μου και σταμάτησε.

Πίσω φαίνονταν τ' ακνάρια πάνω στο χιόνι από το καπίστρι που σέρνονταν, του κεφαλιού και των χεριών μου και δίπλα τ' αποτυπώματα των ποδιών του.

Υπολόγισα ότι μέ 'σερνε πάνω στο χιόνι κάπου χίλια μέτρα και τότε κατάλαβα τον κίνδυνο που πέρασα. Η σωτηρία μου ήταν το χιόνι.

Τον τράβηξα με το καπίστρι καμιά εκατοστή μέτρα και σαν τον είδα ήρεμο και μετανιωμένο για ό τι έκανε, τον πλησίασα στον τοίχο κάτω από την Καρυά του Τάρε.

Κατάλαβε τι θα έκανα κι ίσως να σκέφθηκε κατά το συνηθιστό του να ξαναδοκιμάσει, αλλά τούτη τη φορά δεν έκανε καμιά κίνηση.

Πιστός στον πατροπαράδοτο τρόπο αντιμετώπισης τέτοιου περιστατικού, «όταν πέσεις πρέπει αμέσως να ξανασκαρφλώσεις εκεί που ήσουν, για να μη χάσεις το θάρρος σου», τον ξανακαβαλίκεψα.

Ο Μπάλιος ήσυχος πλιά ότι δεν ήμουν θυμωμένος με τη συμπεριφορά του συνέχισε το δρόμο του για το σπίτι. Στάθηκε για λίγο στην αυλή για να ξεκαβαλικέψω και περίμενε να τον τραβήξω για τη συνηθισμένη χειμωνιάτικη θέση του κάτω από το χαγιάτι.

Τον έδεσα κοντά στο παχνί και κουβάλησα ένα σακί άχυρο απ' την καλύβα και τό 'βαλα παράμερα κοντά στο παχνί. Παρακολουθούσε τις κινήσεις μου, μετακινήθηκε ανήσυχος χτυπώντας με την οπλή του το δάπεδο και φρουμάζοντας έδειχνε τη χαρά του, γιατί επιτέλους θα έτρωγε καθαρή τροφή, τ' άχυρο.

Άπλωσα το χέρι μου ευγνωμονώντας τον, γιατί μου έσωσε τη ζωή κι εκείνος μ' άφησε να του χαϊδέψω τη βελούδινη μουσούδα του, αλλά μόνο για μια στιγμή κι αμέσως ύστερα σήκωσε το κεφάλι του, τό 'στριψε αριστερά και παρακολουθούσε τι έκανα με την τροφή του.

Γέμισα το παχνί του κι ο Μπάλιος έχωσε τη μουσούδα του στ' άχυρο κι άρχισε να το καταβροχθίζει λαίμαργα. Σήκωσε για λίγο το κεφάλι του, τό 'στριψε ξανά αριστερά και με κοίταξε που τον άφηνα μόνο. Μου φάνηκε σαν νά 'θελε να με ευχαριστήσει για την προσφορά μου. Γύρισα και τον ξαναχαϊδεψα, όταν άκουσα τη μάνα μου να μου φωνάζει:

«Βασίλη, διαβολίλη, τέλειωνε πλιά με το γομάρι. Τι κάνεις τόση ώρα; Κοντεύει να ξημερώσει».

Είχε πλιά σκοτεινιάσει, αν και απόμενε ακόμη αρκετή ώρα μέχρι να πέσει το κανονικό σκοτάδι κι η μάνα μου τό 'βλεπε για ξημέρωμα.

Βαριά σύννεφα πάνω από τα βουνά έτρεχαν σαν μαστιγωμένα από τον άνεμο, που φυσώντας τώρα από τα βόρεια τα κατέβαζε χαμηλά και φαίνονταν να πλακώνουν το χωριό, κουβαλώντας ρεύματα, που κατηφόριζαν τις πλαγιές στριφογυριστά.

Συμμαζευτήκαμε γύρω απ' τη γωνιά κι ενώ τρώγαμε σιωπηλοί το μπριάμι, τον ακούγαμε να σφυρίζει στο τζάκι, να μπαίνει από τις πλάκες της σκεπής καθισμένοι κουκουλωμένοι με τα σαΐσματα μπροστά στη δυνατή φωτιά με τεντωμένα τα χέρια προς τη φλόγα να ζεσταθούν, ενώ πίσω μας αισθανόμασταν τη χειμωνιάτικη ψύχρα. Ένα κλαρί ασπρισμένο από τη στάχτη κόπηκε κι έπεσε στη φωτιά δημιουργώντας πορτοκαλιές σπίθες, που τινάχτηκαν γύρω από τη γωνιά πέφτοντας και μέσα στο άδειο ταψί του βραδυνού μας φαγητού.

«Ωρα για ύπνο», φώναξε η μάνα μου σπάζοντας τη σιωπή. «Αύριο θα μας ξημερώσει μια άλλη δύσκολη χειμωνιάτικη μέρα και ποιος ξέρει πόσο θα βαστήξει αυτός ο καιρός».

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΟΥ

Στις απόμακρες γωνιές της Β. Ηπείρου, ανάμεσα σε βουνά μ' απότομα λαγκάδια, περιτριγυρισμένο από δάση, μακριά από μάτι ανθρώπου, κοντά στα αλβανοελληνικά σύνορα, βρίσκεται ένα ελληνικό χωριό, το χωριό μου, Λεσινίτσα το λένε, Απάνω και Κάτω.

Στα παιδικά μου χρόνια αριθμούσε καμιά κατοσταριά οικογένειες.

Οι άντρες του, όσοι δεν είχαν φύγει στα ξένα, ασχολούνταν με μικροεπαγγέλματα. Οι γυναίκες, εκτός από τις δουλειές του σπιτιού, ασχολούνταν μ' όλες τις αγροτικές δουλειές, χωρίς να τις βοηθάει αντρικό χέρι. Είχαν αναλάβει την ευθύνη συντήρησης της οικογένειας μ' ό,τι τους έδινε η γη και τα λιγοστά γίδια που είχε η κάθε οικογένεια. Συμπλήρωναν τις ελλείψεις απ' όσα προσέφεραν οι άντρες από τις δουλιές τους ή περιμένοντας κανένα έμβασμα, όσες είχαν δικούς τους στην ξενιτιά.

Τα παιδιά μάθαιναν γράμματα στα δυο σχολεία του χωριού. Τελειώνοντας το Δημοτικό, όσα είχαν τη δύναμη, έφευγαν για σπουδές ή για δουλιά στην Ελλάδα ή σ' άλλες χώρες.

Ήταν κατά το τέλος του Αλωνάρη. Με τη μαλέκω μου καθόμαστε στην αυλή και λιάζαμε το φρεσκοπλυμένο στάρι για να το τοιμάσομε για το μύλο. Άρχιζε ο Δεκαπενταύγουστος και προς τιμή της Παναγιάς, που γιόρταζε ο μαχαλάς μου, έπρεπε, κατ' εξαίρεση, εκείνη τη μέρα ο σοφράς να έχει «χάσκο» ψωμί για μας και τους μουσαφιρέους, αντί για τη συνηθισμένη μομάτσα.

Εκείνη καθισμένη σταυροπόδι κάτω από τον ίσκιο της σικαμιάς με μια μεγάλη βέργα στα γόνατα κι εγώ στο κεφαλόσκαλο με τη σφεντόνα να διώχνω τις κότες, που κάθε τόσο ορμούσαν απ' όλες τις πλευρές της αυλής και καταβρόχθιζαν λαίμαργα το θησαυρό μας.

Σήκωνε τη βέργα κάθε τόσο και τη χτύπαγε σιάδι να φοβηθούν πότε από τη μια μεριά, πότε από την άλλη φωνάζοντας:

«Σιού, μωρέ μπαταλιασμένες».

Από το κεφαλόσκαλο σημάδευα όποια πλησίαζε από τη δική μου μεριά και την πετροβολούσα με τη σφεντόνα μου.

«Σταμάτα το πετροβολητό», μου φώναζε η μαλέκω, «θα σκοτώσεις καμιά και δεν γλυτώνεις από τη μάνα σου».

Δεν την άκουγα και συνέχιζα τη δουλιά μου. Έτσι ασκούμεν και στη σκοποβολή.

Εκείνες έφευγαν λίγο πλιό πέρα κακαρίζοντας με σπκωμένες τις φτερούγες, περίμεναν για λίγο και ξαναγύριζαν.

Ήταν εκείνη τη στιγμή, που μού 'ρθε η ιδέα. Δεν θυμιέμαι πώς μου κατέβηκε. Εκείνο που θυμιέμαι είναι πως εκείνη την ώρα περιεργαζόμουν και καμάρινα την ωραία φουρκάτσα της σφεντόνας από ξύλο κρανιάς, το σίγουρο δέσιμο των δυο λάστιχων με τα σκέλη της φουρκάτσας και το πετσί από την άλλη μεριά, που έκοψα από γλώσσα παπουτσιών του πατέρα μου, γιατί τη νόμιζα άχρηστη, μια και δεν μπορούσα να εξηγήσω τι χρειαζόνταν η γλώσσα στα παπούτσια, μια και τα τσαρούχια μας δεν είχαν.

Το σωστό φτιάξιμο και η σκοπευτική μου ικανότητα αποδείχτηκαν σ' αυτή τη στιγμή, που έφερα κορώνα γράμματα ένα κοτόπουλο, που τόλμησε να πλησιάσει το θησαυρό.

Η μαλέκω μού 'βαλε τις φωνές. Σηκώθηκε, το σήκωσε στο χέρι και μου φώναξε:

«Το σκότωσες το καημένο, περίμενε να τ' ακούσεις από τη μάνα σου».

Εκείνη σαν άκουσε τη φασαρία βγήκε στο χαγιάτι, είδε το σκοτωμένο κοτόπουλο στα χέρια της μαλέκως και άρχισε τον εξάψαλμο.

«Τι μού 'κανες, μωρέ σκεμποκέφαλε. Μου σκότωσες το πουλί. Δεν σου είπα ν' αφήσεις τη σφεντόνα και να τα διώχνεις με τη βέργα;».

Κάτι μουρμούρισα από μέσα μου, αλλά η μαλέκω Χάιδω, που με αγαπούσε σαν το πλιό κοντινό της εγγόνι, ανέλαβε την προστασία μου και της απάντησε:

«Δεν πειράζει, μη μαλώνεις το παιδί για ένα κοτόπουλο. Θα το μαγειρέψουμε μια και σε δυο μέρες αρχίζει η Σαρακοστή».

Σέβονταν την πεθερά της και δεν της αντιμίλησε, αλλά από μέσα της έβραζε, γιατί είχε χάσει ένα κοτόπουλο και μάλιστα θηλυκό. Μπήκε μέσα μουρμουρίζοντας για να συνεχίσει τη δουλιά της.

Η διακοπή αυτή δεν μ' έκανε να ξεχάσω τις σκέψεις μου και τις απορίες μου. Άφησα το κεφαλόσκαλο, μια και η προσφορά μου στη φύλαξη του σταριού δεν είχε εκτιμηθεί, πλησίασα τη μαλέκω στον ίσκιο της σικαμιάς και τη ρώτησα:

«Δεν μου λες, μαλέκω, πώς βρέθηκε τούτο το χωριό σ' αυτά τα μέρη, σκορπισμένο σαν τα παιδιά του λαγού στις πλαγιές της Στουγάρας και της Πολιτσάς;».

Είχα ακούσει διάφορες ιστορίες και μ' έτρωγε η περιέργεια.

Με κοίταξε παράξενα, χαμογέλασε, με χάιδεψε στο κεφάλι και μου απάντησε:

«Αχ, παιδί μου, αυτό είναι μια παλιά ιστορία, που την έχω ακούσει εδώ και πολλά χρόνια, κάτσε να στην πω, να την μάθεις κι εσύ. Λένε», άρχισε η μαλέκω, «ότι η Απάνω Λεσινίτσα εδώ και πολλά χρόνια ήταν στα "Σιάδια" μέσα στο λόγγο, μακριά απ' εδώ μέχρι τ' ανέβασμα του ήλιου. Μέχρι σήμερα φαίνονται σκόρπια χαλάσματα από καλιμπούτσια. Οι κάτοικοι του

χωριού», συνέχισε, «δεν ξέρανε άλλη δουλιά. Βόσκανε τα γίδια τους εκεί γύρω, σκάβανε τα παλιοχώραφα για να σπείρουν στάρι και μισίρι, που απ' αυτά έπαιρναν το ψωμί τους. Αν έβρεχε η άνοιξη και κάπου το καλοκαίρι πρόκοβαν τα σπαρτά. Αν δεν έβρεχε, έπαιρναν λίγη παραγωγή κι ήταν αναγκασμένοι να τα ψευτοβολεύουν. Νερά δεν υπήρχανε για να ποτίζουν τα χωράφια. Η βρύση του Σύρτου κοντά στο χωριό, το χειμώνα έδινε μπόλικο νερό, αμ' το καλοκαίρι, παιδί μου, ίσα μ' ένα ράμμα. Άνθρωποι και ζώα υπέφεραν, ο τόπος δεν τους σήκωνε και ζούσαν μέσα στη φτώχεια τους».

Σηκώθηκε απότομα κι άρπαξε τη βέργα και κυνήγησε τις κότες φωνάζοντας:

«Σιού... σιού, μπαταλιασμένες».

Γύρισε και κάθησε στη θέση της. Δεν μίλησε για λίγο, σαν νά 'θελε να μη γυρίσει στα παλιά ή σαν νά 'θελε να θυμηθεί καλύτερα. Ξεροκατάπιε και συνέχισε να μου διηγείται:

«Μια μέρα, έτσι λέει το παραμύθι, ένας τσομπάνος σαν γύριζε με τα ζωντανά στο μαντρί του για να τ' αρμέξει, είδε ότι τού 'λειπε το τραγί και δυο αίγες. Ανησύχησε. Κοίταξε γύρω του και να σου τα βλέπει νά 'ρχονται με λασπωμένα τα πόδια τους κι ο τράγος βρεγμένο το γένι του. Παραξενεύτηκε που δεν ζήτησαν νερό και δεν μπορούσε να δώσει καμιά εξήγηση. Την άλλη μέρα τα πήρε στο κατόπι τους κι έφτασε στο σημερινό μέρος. Χαμηλά στις δασωμένες πλαγιές της Πολιτσάς ξεκινούσε ένα μικρό ποτάμι και κυλούσε τα νερά του ανάμεσα από θεόρατα πλατάνια και χάνονταν βαθειά όσο έβλεπαν τα μάτια του. Χαρούμενος γύρισε στο χωριό και είπε στους χωριανούς αυτό που είδαν τα μάτια του. Δεν τον πίστεψαν, αλλά την άλλη μέρα ξεκίνησαν κάποιοι χωριανοί για να δουν το θάμα, όπως έλεγε ο τσομπάνος. Απόρησαν σαν είδαν το ποτάμι να τρέχει κι από την άλλη λαγκάδα της Λάκκας να τρέχουν κι άλλα νερά. Γύρισαν στο χωριό χαρούμενοι κι είπαν τι είδαν τα μάτια τους. Από τότες αγάλια - αγάλια ο καθένας άφηνε τα "Σιάδια", έκανε μια καλύβα γι' αυτόν και τα ζωντανά του και σαν πέρασε καιρός έχτιζαν καλά σπίτια και συμμάζευαν και τις φαμίλιες τους. Το χωριό στα "Σάδια" ρήμωσε κι αναστήθηκε το κανούργιο, που ζούμε σήμερα».

«Και το χωριό σου, η Κάτω Λεσινίτσα», ήταν από το Χαλιοπούλι, «από πού ξεκίνησε;», τη ρώτησα.

«Όχι», μου απάντησε, «έχει και το χωριό μου το δικό του παραμύθι», κι άρχισε να μου το διηγείται. «Οι Κάτω Λεσινιτσιώτες ξεκίνησαν από τη Γούβα. Μια γυναίκα, έτσι λέει το παραμύθι, που την έλεγαν Μονοβύζα, τους έκανε ν' αλλάξουν τόπο. Είχε ένα μεγάλο βυζί κι όποιον ράντιζε με το γάλα του πέθνησκε αμέσως. Κάποιος Γουβιανός σκότωσε τον άντρα της και για

να εκδικηθεί τους Γουβιανούς πήγε στο χωριό τη μέρα του Πάσχα, για να πάρει την εκδίκησή της. Γουβιανοί και Γουβιανές χόρευαν μπροστά στην εκκλησιά. Βγάζει το βυζί της, το σφίγγει, ποτάμι το γάλα και μ' αυτό τους ραντίζει. Όσους πήρε το γάλα πέθαναν στη στιγμή, αλλά κι αυτή έπεσε σιάδι και τους φώναξε: "Παλιογουβιανοί, μου σκοτώσατε τον άντρα, πήρα την εκδίκησή μου γι' αυτό που μου κάνατε", κι εκεί ξεψύχησε. Όσοι Γουβιανοί γλύτωσαν, έφυγαν με τις οικογένειές τους κι έστησαν καινούργια σπίτια, όπου εύρισκαν τόπο. Γι' αυτό οι Κάτω Λεσινιτσοί είναι σκόρπιοι σαν τα παιδιά του λαγού».

«Πού τα ξέρεις όλα αυτά, μαλέκω;», τη ρώτησα.

«Σαν περάσουν τα χρόνια, παιδί μου, και γεράσεις, μαθαίνεις πολλά. Έτσι τ' άκουσα, παιδί μου, έτσι τα μολογάω», κατέληξε κι ένας βαθύς αναστεναγμός βγήκε από τα φυλλοκάρδια της. Σήκωσε τη βέργα, τη χτύπησε σιάδι για να διώξει τις κότες, που έτρωγαν το στάρι, βρήκαν την ευκαιρία, μια και δεν τις προσέχαμε.

Είχε φτάσει μεσημέρι. Σηκώθηκε βαρυγκομώντας. «Έλα να με βοηθήσεις», μου είπε, «να πιάσουμε τις άκρες από το στρωσίδι, να μαζέψουμε το στάρι».

Σηκώνοντας τις άκρες, το στάρι μαζεύτηκε στη μέση σε σωρό. Το τσουβαλιάσαμε σε δυο σακκιά ίσα μ' ένα φορτώμα κι ήταν έτοιμο για το μύλο.

Το απόγευμα διηγήθηκα την ιστορία στους φίλους μου κι έριξα την ιδέα να πάμε, να ψάξουμε στην περιοχή για να βρούμε απομεινάρια του παλιού χωριού.

Είχε μπει ο Αύγουστος. Πρωί ξεκινήσαμε τέσσερις αχώριστοι φίλοι για τα «Σιάδια». Ήταν η πρώτη φορά που φεύγαμε τόσο μακριά από το χωριό. Μέχρι εκείνη την ημέρα όλος ο κόσμος μας δεν ξεπερνούσε τον ορίζοντα του γύρω λόφου με τα χωράφια και τ' αμπέλια.

Από την κορφή των λόφων, που βόσκαμε τα κατσίκια, βλέπαμε στο βάθος τα «Σιάδια», αλλά δεν είχαμε φτάσει ως εκεί, ήταν προνόμιο του τσομπάνου και των γυναικών, που έκοβαν ξύλα και κλαρί για τα ζώα.

Πήραμε τον ανήφορο για τις Κόκκινες, ενώ πίσω μας ακολουθούσε π πρωινός αυγουσιάτικος ήλιος και φτάσαμε στο ξωκκλήσι της Αγίας Παρασκευής, μισή ώρα από το χωριό.

Καθίσαμε να ξαποστάσουμε στον ίσκιο της γέρικης βελανιδιάς κι αγναντεύαμε απέναντί μας την αρχή του χαμηλού δάσους, το «Πελεκανιό» και στο βάθος τα δασωμένα βουνά, που έκλειναν τα «Σιάδια».

Με τη φαντασία μας βλέπαμε κιόλας χαλάσματα από παλιά σπίτια.

«Να, κοιτάχτε εκεί στην άκρη του δάσους, βλέπω χαλάσματα», είπε ο Γιώρης.

Αγναντέψαμε ο ένας κοντά στον άλλο, αλλά κανένας μας δεν έβλεπε χαλάσματα.

«Να, εκεί στην άκρη, στο ξέφωτο, δεν βλέπετε χαλάσματα;», επέμενε.

Κανείς μας δεν έβλεπε χαλάσματα, παρά μόνο βράχους. Ίσως η φαντασία του Γιώρη να έφτανε πλιό μακριά από τη δική μας και νά 'βλεπε τους βράχους για χαλάσματα.

Ροβολήσαμε τη γιδόστρατα σηκώνοντας πίσω μας σύννεφο τη «χούμπουλη», πήραμε ένα στενό μονοπάτι στο πλάι του Πελεκανιού και χωρίς να το καταλάβουμε φτάσαμε στο ξέφωτο, στην αρχή του δάσους. Χαλάσματα, όμως, πουθενά.

Δειλά μπήκαμε στο δάσος. Προχωρήσαμε κάτω από τον ίσκιο των δέντρων, που με το αγκάλιασμα των κλαριών του σχημάτιζαν πάνω ψηλά από τα κεφάλια μας μια συνεχόμενη ομπρέλα. Ο μεσημεριάτικος αυγουσιάτικος ήλιος άδικα αγωνίζονταν να σκίσει το πλέξιμο των καταπράσινων φύλλων. Κάπου - κάπου γλίστραγε μια ρηλαχτίδα και χρύσωνε τις άκρες του μονοπατιού, που κάτω από πέλματά μας τρίζανε τα πεσμένα ξεραμένα φύλλα.

Ποια ήταν η έκπληξή μας, όταν πραγματικά ανάμεσα από θάμνους και δέντρα βρήκαμε σκόρπια ακνάρια από γκρεμισμένες ξερολιθιές.

Αφηνόμαστε σε μια μικρή περιπλάνηση στα ερείπια, που μόλις έδειχναν ότι κάποτε και πολύ παλιά σ' αυτό τον τόπο πέρασαν άνθρωποι.

«Τούτα τα χαλάσματα», είπε ο Γιώρης ύστερα από πολύ περίσκεψη, «δείχνουν πως στ' αλήθεια κάποτε απ' εδώ ξεκίνησε το χωριό μας. Έτσι μολογάει κι ο πατέρας μου, που ξέρει πολλά σα δάσκαλος».

«Είχε δίκιο η μαλέκω μου», είπα περήφανα, γιατί ήταν η αιτία να κάνομε αυτή τη μικρή έρευνα.

«Εγώ δεν άκουσα τίποτες γι' αυτό», είπε ο Νίκος. «Μου φαίνεται παράξενο πώς ζούσαν άνθρωποι σ' αυτά τα καλιμπούτσια».

Καθίσαμε σε μια ξερολιθιά και συνεχίσαμε την κουβέντα μας. Μείναμε με τις αμφιβολίες μας, γιατί το παιδικό μυαλό δεν μπορούσε να βρει εξήγηση, πώς ήταν δυνατό να ζουν μόνιμα άνθρωποι μέσα στο λόγγο, δυο ώρες μακριά από το σημερινό χωριό με τα πολλά τρεχούμενα νερά.

Από κάπου κοντά έφτανε στ' αφτιά μας το επίμονο μουρμούρισμα του νερού. Εκεί κοντά μας βυθισμένη σ' ένα μικρό φαράγγι, κάτω από ένα βράχο, που τον τύλιγαν οι κισσοί και τα βρύα βρήκαμε τη βρύση του «Σύρτου». Χτισμένη με ανθρώπινο χέρι με πελεκητό πουρί, μισογκρεμισμένη, αιώνες θα κυλούσε το δροσερό νερό της. Στη βάση της μια κορύτα από κορμό δέντρου μάζευε το λιγοστό νερό, που έτρεχε από τη λεκάνη κι άφηνε το περίσσιο να τρέχει ελεύθερο στο ρέμα.

Ήπιαμε με τη κούφτα μας από το γάργαρο νερό της και καθήσαμε στον ίσκιο μας γέρικης βελανιδιάς να ξαποστάσομε.

Το δροσιό του δάσους, η κούραση και λίγο η πείνα, δεν είχαμε πάρει τίποτε μαζί μας, μας έκανε να τρέμουν τα τσαγούλια μας στο αυγουσιάτικο μεσημέρι. Δεν ξέρω αν ήταν και η συγκίνησή μας γι' αυτά που είδαμε.

Ξεκινήσαμε για την επιστροφή άλαλοι, ο καθένας με τις σκέψεις του, πετροβολώντας κάπου - κάπου, φτάσαμε στην Αγορίτσα, στα χωράφια μας. Έριξα την ιδέα να πάμε να μαζέψουμε μήλα από μια αγριομηλιά, για να κόψομε την πείνα μας.

Δαγκώναμε ένα κομμάτι, μούδιαζαν τα ούλα μας. Ήταν θεόξυνα. Ό,τι έμενε το πετάγαμε, γιατί ήταν αδύνατο να συνεχίσομε. Καθώς καθόμασταν στον ίσκιο ακούσαμε τσιρίγματα πουλιών να φτάνουν σι' αφτιά μας ανάμεσα από τους θάμνους.

«Είναι περδικόπουλα», είπε ο Νίκος.

Ήσυχια, μ' αργά βήματα πλησιάσαμε στην άκρη του χωραφιού, που άρχιζαν οι θάμνοι και προσπαθούσαμε ν' αφουγκραστούμε πούθεν έρχονταν τα τσιρίγματα.

Μέναμε ακίνητοι και ήσυχοι, πάλι ακούγαμε τσιρίγματα. Τρέχαμε προς τις φωνές, αλλά περδικόπουλα πουθενά.

«Κάπου θα κρύβονται», είπε ο Νίκος, «κι όσο να παιδευτούμε δεν θα τα βρούμε».

Ψάχνοντας για τα περδικόπουλα πέρασε η ώρα χωρίς να το καταλάβουμε.

Ήταν απόγιομα όταν έφτασα στο σπίτι μου. Ο ήλιος κόντευε να κρυφτεί πίσω από τα Καταμπέλια. Η μαλέκω καθισμένη στο κεφαλόσκαλο έγνεθε. Με δισταγμό πήγα κοντά της και πριν προκάνει να με ρωτήσει πού γκιζερούσα όλη μέρα, τη ρώτησα:

«Δεν μου λες, μαλέκω, πότε έγιναν αυτά;».

Ξαφνιάστηκε. Ακούμπησε τ' αδράχτι στην ποδιά της, άνοιξε το στόμα της σαν νά 'θελε να με ρωτήσει, αλλά δεν πρόλαβε.

«Να τα παραμύθια, που μού 'πες χτες», την πρόλαβα. «Πήγαμε στα "Σιάδια", βρήκαμε εδώ κι εκεί γκρεμίσματα, βρήκαμε και τη βρύση του "Σύρτου"», συμπλήρωσα.

«Κανείς δεν ξέρει, ούτε θυμιέται, παιδί μου», απάντησε. «Αυτά τα παραμύθια από στόμα σε στόμα συνεχίστηκαν από χρόνια, όσο δεν φτάνει ο νους τ' ανθρώπου κι έγιναν ιστορία».

«Λέμε, να πάμε να δούμε και τη Γούβα», πρόσθεσα, «αλλά ο Γιώρης δεν θέλει νά 'ρθει».

«Κάτσε κει που κάθεσε», μού 'πε θυμωμένη, «αυτό σου 'λειπε, να γυρίζεις στις ερημιές, να σε φάνε κι οι λύκοι».

Σηκώθηκε σκυφτά από το βάρος του χρόνου, που έσερνε στην πλάτη της και μπήκε στο σπίτι για να μου φέρει ψωμοτύρι.

Γύρισε, όπως έφυγε, μ' ένα ταϊμι λιπανό και τυρί στο χέρι, μου τά 'δωσε και συμπλήρωσε:

«Άκουσα από γραμματιζούμενους πως αυτά τα παραμύθια δεν είναι η αλήθεια. Λένε ότι οι λεσινιτσιώτες ήρθαν σ' αυτά τα κατσάβραχα από πολύ παλιά χρόνια και γέμισε το χωριό από ανθρώπους στα χρόνια της Τουρκιάς. Ποιος μπορεί να ξέρει ποια είναι η αλήθεια;».

Μπήκε ξανά στο σπίτι μονολογώντας κι εγώ έμεινα με τις αμφιβολίες μου, για την ιστορία του χωριού μου.

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

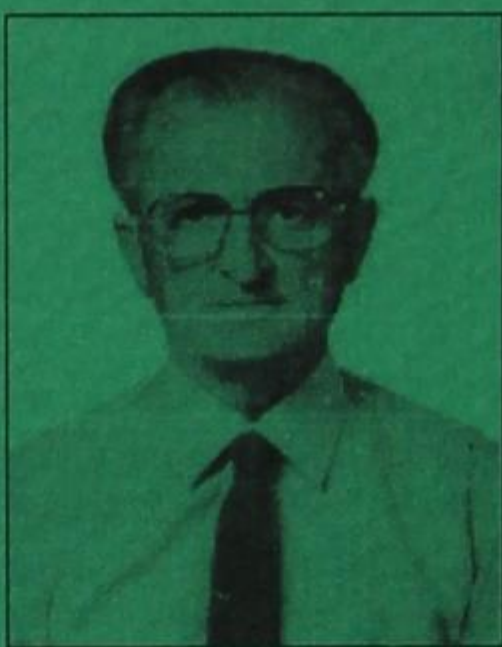
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Πρόλογος.....	5
Ο Δάσκαλός μου.....	11
Χριστούγεννα στο χωριό.....	16
Τα κόκκινα τσαρούχια.....	19
Το φάντασμα.....	23
Ο σκύλος μου.....	27
Ο Μπεξής.....	30
Ο Καλαντζής.....	36
Η αρρώστια μου.....	40
Η εφεύρεση.....	44
Τ' αμίλητο νερό.....	50
Η φίλια μου με το σκυλο.....	55
Το πρώτο μου ξεκίνημα.....	58
Η ευχή της μάνας.....	69
Το χωριατσέλι.....	74
Το ελάττωμα.....	78
Ένα μάθημα.....	79
Παραμονή Πρωτοχρονιάς.....	81
Η μάνα μου.....	84
Μια χειμωνιάτικη μέρα.....	89
Η ιστορία του χωριού μου.....	97

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Βασίλη Π. Ζαρμπαλά «ΤΟ ΑΜΙΛΗΤΟ ΝΕΡΟ»
Έκδοση της Εφημερίδας «Ο Παλμός της Λεσινίτσας»
Αθήνα, Αύγουστος 2000

ΒΑΣΙΛΗΣ Π. ΖΑΡΜΠΑΛΑΣ

Γεννήθηκε στην Άνω Λεσινίτσα το 1915. Αφού τελείωσε τη βασική εκπαίδευση μπήκε με υποτροφία στην Κερκυραϊκή Σχολή το 1930 και το 1936 αποφοίτησε από το πρώτο γυμνάσιο της Κέρκυρας. Τον ίδιο χρόνο γράφτηκε στη Γεωπονική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τελείωσε τις σπουδές το 1940. Με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου επιστρατεύτηκε πολιτικά για την αντικατάσταση στρατευθέντων Γεωπόνων. Με καθυστέρηση δύο χρό-

νων, με τη μεσολάβηση των γεγονότων πήρε το πτυχίο το 1942, και το 1943 διορίστηκε στο Υπουργείο Γεωργίας. Υπηρέτησε κατά σειρά στη Βοιωτία, Αττική, Λευκάδα, Κόρινθο, Ζάκυνθο, Μεσσηνία. Πέρασε όλα τα στάδια της υπηρεσιακής ιεραρχίας με τον καταληκτικό βαθμό του Αναπληρωτού Γενικού Διευθυντού. Συνταξιοδοτήθηκε το 1978 και διατήρησε «επί τιμή» τον τίτλο της τελευταίας θέσεως του προϊστάμενου της Περιφερειακής Υπηρεσίας Γεωργίας Κεντρικής Ελλάδος.

Ο Βασίλης Ζαρμπαλάς, αν και έφυγε από την Άνω Λεσινίτσα στα 15 του χρόνια, σ' όλη του τη ζωή ζούσε με το νου κάθε βράδυ στις ποταμιές και τις γειτονιές της γενέτειρας. Το δείχνει αυτό σ' όλα τα συγγράμματά του. Σαν το βιβλίο που κρατάμε στα χέρια. Αυτά και ό,τι άλλο έγραψε ο Β. Ζαρμπαλάς έχουν σχέση με την ιδιαίτερη πατρίδα του. Το μοναδικό θέμα που τον ενέπνευσε και τον εμπνέει και σήμερα να γράφει. Διαβάζει κάθε τι, βρίσκει και έχει σχέση με τον τόπο μας. Σημειώνει, γράφει, επεξεργάζεται καθημερινώς ό,τι ακούει για τη γενέτειρά του. Όλα τα άλλα τον ενδιαφέρουν, εφόσον έχουν σχέση μ' αυτή. Και τώρα στα 85 του χρόνια του παρέδωσε στην Αδελφότητα προς συζήτηση και επεξεργασία ένα μεγάλο σύγγραμμα για τη Λεσινίτσα. Για τη Λεσινίτσα, όπως την έζησε και τη γνώρισε στα 15 χρόνια που έζησε μόνιμα εκεί. Για τη Λεσινίτσα έτσι όπως την ονειρεύονταν και την ποθούσε από την ιδιότυπη «ξενιτιά», που ζούσε μέσα στην ίδια του την πατρίδα, την Ελλάδα, ένα βήμα κοντά στη Λεσινίτσα, αλλά και πολύ μακριά της, αφού τις αποστάσεις στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα τις έφτιαχναν οι πολιτικές του ψυχρού πολέμου και οι Λεσινιτσιώτες, όπως όλοι οι Βορειοπαιρώτες δεν μπορούσαν να παρευρεθούν ούτε στο θάνατο των αγαπημένων τους προσώπων. Υπήρξε κάτι πιο απάνθρωπο σ' αυτόν τον κόσμο; Αυτό δεν κάνει τον πόνο αβάσταχτο και τη νοσταλγία βουνό; Και από μέσα σου σε σπρώχνει να τα ρίχνεις στο χαρτί για να ξεσπας «το ντούφι σου», αλλά να τα διαβάζουν κι άλλοι για να μην ξανασυμβαίνουν. Ο Βασίλης ο Ζαρμπαλάς επισκέφτηκε τη Λεσινίτσα μετά από περισσότερα από 50 χρόνια αποκλεισμού. Και η επίσκεψη αυτή τόνωσε τις εικόνες, ζωντάνεψε τις μνήμες και τον έκανε να γράφει για τη Λεσινίτσα του. Και αυτό το θεωρεί χρέος. Όπως είναι χρέος όλων μας για να μην ξεχνούμε τη γενέτειρά μας.